

รายงานการวิจัย

การนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนของนักศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พระมหาวิโรจน์ คุตตวิโร

รายงานการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก
สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ประจำปีงบประมาณ 2563

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

รายงานการวิจัย

การนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนของนักศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

AN APPLICATION OF BUDDHIST PHILOSOPHY IN TEACHING AND
LEARNING OF STUDENTS IN GRADUATE SCHOOL
MAHAMAKUT BUDDHIST UNIVERSITY

พระมหาวิโรจน์ คุตตวิโร

รายงานการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก
สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ประจำปีงบประมาณ 2563

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษา 1) เพื่อศึกษาการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนของนักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย 2) เพื่อเปรียบเทียบการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนของนักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ที่มีอายุ รายได้ และอาชีพต่างกัน และ 3) เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนของนักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ตามการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนการเรียนของนักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาทั้งหมด 170 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ แบบสอบถาม ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างขึ้น โดยอาศัย กรอบแนวคิด ทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัญหาวิจัย วัตถุประสงค์ สมมติฐาน รวมทั้งนิยามปฏิบัติการ ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.942 ผู้วิจัยและคณะเข้าไปเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง แล้วนำมาวิเคราะห์ อภิปรายผล

ผลการวิจัย พบว่า

1) นักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มีการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียน โดยรวมทั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับมาก เมื่อแยกออกเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงจากค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ด้านวิริยะ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ ด้านวิมังสา และด้านฉันทะ ส่วนด้านจิตตะ มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ตามลำดับ

2) ผลการเปรียบเทียบการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนของนักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ที่มีอายุ รายได้ และอาชีพต่างกัน พบว่า แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนของนักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พบว่า ด้านวิริยะมีความถี่มากที่สุด คือ ควรมีความขยันหมั่นเพียร และอดทนในการเรียน ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ

คำสำคัญ: 1.พุทธปรัชญา 2.การเรียน 3.นักศึกษา 4.บัณฑิตวิทยาลัย 5.มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ABSTRACT

The objectives of this research are: 1) to study application of Buddhist philosophy in the study of graduate students, Graduate School, Mahamakut Buddhist University, 2) to compare the application of Buddhist philosophy in the study of graduate students, Graduate School, Mahamakut Buddhist University based on their age, income and occupation, and 3) to suggestions on the application of Buddhist philosophy in the study of graduate students, Graduate School, Mahamakut Buddhist University. The data were collected from 170 samples by questionnaires created under the scope of conceptual framework, theories and research works concerned, objectives, hypotheses and operational definitions, a result from the reliability equal 0.942, collected the data to construct for an analysis and a discussion by the researcher and the faculty.

The results of the study showed that:

1) The students of Graduate School, Mahamakut Buddhist University applied Buddhist philosophy in their study in 4 aspects at a high level overall. In aspects by descending sorting, the highest level was on Viriya, followed by Vimamsa, Chanda and Citta respectively.

2) The comparative results in the application of Buddhist philosophy in the study of graduate students, Graduate School, Mahamakut Buddhist University based on their different age, income and occupation were found differently with a statistically significant figure at .05.

3) The suggestions in the application of Iddhipada principles in the study of graduate students of Mahamakut Buddhist University indicated that the most frequency was on Viriya; to be diligent and patient in the study theoretically and practically.

Keywords: 1.Buddhist philosophy 2.study 3.students, 4.Graduate School, 5.Mahamakut Buddhist University.

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการวิจัย เรื่องนี้ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ประจำปีงบประมาณ 2563 ซึ่งผู้วิจัยในฐานะเป็นบุคลากรของ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นอาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย และได้นำหลักพุทธปรัชญามา บรรยายแก่นักศึกษาอยู่เป็นประจำ จึงทำให้เห็นถึงความสำคัญของการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการ เรียนของนักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้ขอ เสนอทำวิจัย เรื่อง “การนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนของนักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย” โดยให้แล้วเสร็จภายในระยะเวลาที่กำหนด

ผู้วิจัยขอขอบคุณ สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ที่ได้พิจารณา และมอบทุนสนับสนุนการวิจัย ประจำปีงบประมาณ 2563 ขอเจริญพรขอบคุณ ดร.เสนห์ เดชะวงศ์ ที่ได้เมตตาอนุเคราะห์ช่วยเขียนบทคัดย่อภาษาอังกฤษให้ ขอเจริญพรขอบคุณ รศ.ดร.ศรีศักดิ์ สุนทรไชย และผศ.ดร.ดำรงค์ เบญจศิริ ที่ช่วยชี้แนะแนวทางให้คำปรึกษาอันเป็นประโยชน์สำหรับการ ทำวิจัยนี้ ขอกราบขอบคุณ พระเมธาวิเชียร, รศ.ดร. ขอเจริญพรขอบคุณ ผศ.ดร.ศุภีพร เศวตพงษ์ และดร.เสนห์ เดชะวงศ์ ที่ช่วยตรวจสอบแก้ไขแบบสอบถาม ขอขอบคุณ ทุกคนที่ได้สละเวลาอันมีค่า เพื่อตอบแบบสอบถาม และอีกหลาย ๆ ท่านที่มีได้กล่าวไว้ ณ ที่นี้ ผู้วิจัยขอขอบคุณ ขอบใจ และ อนุโมทนาไว้ ณ โอกาสนี้

พระมหาวิโรจน์ คุตตวีโร, ผศ.ดร.

หัวหน้าโครงการวิจัย

30 กันยายน 2563

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง	ฉ
บทที่	
1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 ปัญหาวิจัย	3
1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย	3
1.4 สมมติฐานการวิจัย	3
1.5 นิยามศัพท์	4
1.6 ขอบเขตของการวิจัย	5
1.7 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	5
2 แนวคิดทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
2.1 หลักอิทธิบาท 4	7
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนการสอน	22
2.3 ทฤษฎีเกี่ยวกับการสอนของครูและอาจารย์	28
2.4 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	41
2.5 สรุปกรอบแนวความคิด	44
3 วิธีดำเนินการวิจัย	45
3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	45
3.2 เทคนิคและวิธีสุ่มตัวอย่าง	45
3.3 ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย	45
3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	46
3.5 การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย	46
3.6 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	48
3.7 การวิเคราะห์ข้อมูล	48

3.8	การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล	48
4	ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	49
	ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	49
	ตอนที่ 2 การนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนของนักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย	51
	ตอนที่ 3 การทดสอบสมมติฐาน	56
	ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะ	65
5	สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	67
5.1	สรุปผลการวิจัย	67
5.2	อภิปรายผลการวิจัย	69
5.3	ข้อเสนอแนะ	73
	บรรณานุกรม	75
	ภาคผนวก	79
	ภาคผนวก ก แบบสอบถามเพื่อการวิจัย	80
	ภาคผนวก ข ผลการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบสอบถามเพื่องานวิจัย	86
	ภาคผนวก ค ผลการวิเคราะห์ความเชื่อมั่น (Reliability Analysis) ของแบบสอบถามเพื่องานวิจัย	90
	ภาคผนวก ง ใบรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์	93
	ภาคผนวก จ หนังสือตอบรับบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในสารสาร ปีญา ประวัตินักวิจัย	95
		97

สารบัญญัตราสาร

	หน้า	
ตารางที่ 4.1	จำนวนและร้อยละของนักศึกษา จำแนกตามอายุ	49
ตารางที่ 4.2	จำนวนและร้อยละของนักศึกษา จำแนกตามรายได้	50
ตารางที่ 4.3	จำนวนและร้อยละของนักศึกษา จำแนกตามอาชีพ	50
ตารางที่ 4.4	การสรุปค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนการเรียนของนักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย โดยรวมทั้ง 4 ด้าน	51
ตารางที่ 4.5	การสรุปค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนของนักศึกษา ด้านฉันทะ	52
ตารางที่ 4.6	การสรุปค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนของนักศึกษา ด้านวิริยะ	53
ตารางที่ 4.7	การสรุปค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนของนักศึกษา ด้านจิตตะ	54
ตารางที่ 4.8	การสรุปค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนของนักศึกษา ด้านวิมังสา	55
ตารางที่ 4.9	การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลด้านอายุกับระดับการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนของนักศึกษา	56
ตารางที่ 4.10	การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลด้านอายุกับระดับการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนของนักศึกษาด้านฉันทะ ด้วยวิธีการของเชฟเฟ้ (Scheffé)	57
ตารางที่ 4.11	การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลด้านรายได้กับระดับการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนของนักศึกษา	58
ตารางที่ 4.12	การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลด้านรายได้กับระดับการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนของนักศึกษาด้านวิมังสา ด้วยวิธีการของเชฟเฟ้ (Scheffé)	59
ตารางที่ 4.13	การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลด้านอาชีพกับระดับการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนของนักศึกษา	60
ตารางที่ 4.14	การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลด้านอาชีพกับระดับการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนของนักศึกษาด้านฉันทะ ด้วยวิธีการของเชฟเฟ้ (Scheffé)	61

ตารางที่ 4.15	การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลด้านอาชีพกับระดับการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนของนักศึกษาด้านวิริยะ ด้วยวิธีการของเชฟเฟ้ (Scheffé)	62
ตารางที่ 4.16	การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลด้านอาชีพกับระดับการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนของนักศึกษาด้านจิตตะ ด้วยวิธีการของเชฟเฟ้ (Scheffé)	63
ตารางที่ 4.17	การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลด้านอาชีพกับระดับการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนของนักศึกษาด้านวิมังสา ด้วยวิธีการของเชฟเฟ้ (Scheffé)	64
ตารางที่ 4.18	จำนวน ร้อยละ ของข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนของนักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ด้านฉันทะ	65
ตารางที่ 4.19	จำนวน ร้อยละ ของข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนของนักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ด้านวิริยะ	65
ตารางที่ 4.20	จำนวน ร้อยละ ของข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนของนักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ด้านจิตตะ	66
ตารางที่ 4.21	จำนวน ร้อยละ ของข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนของนักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ด้านวิมังสา	66

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในอดีตใช้นามสถาบันว่า สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ รัชกาลที่ 5 ทรงสถาปนาขึ้นเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2436 เพื่อการศึกษาของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ตั้งอยู่ในบริเวณวัดบวรนิเวศวิหาร ต่อมาเมื่อวันที่ 30 ธันวาคม พ.ศ. 2488 สมเด็จพระวชิรญาณวงศ์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า ในฐานะที่ทรงเป็นนายกกรรมการสภามหามกุฏราชวิทยาลัย พร้อมด้วยพระเถรานุเถระได้ทรงประกาศตั้งและดำเนินการเรียนการสอนวิชาการชั้นสูง ในรูปแบบมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาขึ้นอย่างเต็มรูปแบบ โดยมีวัตถุประสงค์หลักดังนี้

1. เพื่อเป็นสถาบันการศึกษาพระปริยัติธรรมสำหรับพระภิกษุ – สามเณร
2. เพื่อเป็นสถาบันการศึกษา ค้นคว้า วิชาการทั้งพระพุทธศาสนาและศาสนาต่าง ๆ
3. เพื่อเป็นสถาบันเผยแพร่ธรรมของพระพุทธศาสนาทั้งในและต่างประเทศแก่ผู้ที่สนใจ
4. เพื่อเป็นสถาบันให้การศึกษาแก่พระภิกษุ – สามเณร มีความรู้ ความสามารถ ในการบำเพ็ญประโยชน์แก่ประชาชน
5. เพื่อให้พระภิกษุ – สามเณร มีความรู้ ความสามารถโต้ตอบ อภิปรายปัญหาธรรมได้อย่างกว้างขวางทั้งแก่ชาวไทยและชาวต่างประเทศ
6. เพื่อให้พระพุทธศาสนามีความเจริญก้าวหน้าและมั่นคงถาวรคงอยู่ตลอดกาลนาน (มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2539: 1)

ต่อมากรรมการสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย ตระหนักถึงความก้าวหน้าของวิชาการทางพระพุทธศาสนาในระดับที่สูงกว่าปริญญาตรี และอาศัยแนวปฏิบัติตามความในคำสั่งของมหาเถรสมาคม ว่าด้วยเรื่องการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ. 2512 ข้อ 5 (2) พิจารณาจัดตั้ง ยุบรวมและเลิกล้ม คณะ วิทยาลัย บัณฑิตวิทยาลัย ภาควิชา และหรือส่วนงาน ที่เรียกชื่ออย่างอื่นในมหาวิทยาลัย และข้อ 7 ความว่า “ถ้าเป็นการสมควรมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งจะร่วมกันจัดการศึกษาชั้นบัณฑิตวิทยาลัยอีกส่วนหนึ่งโดยอนุมัติของสภามหาวิทยาลัยสงฆ์” ด้วยเหตุนี้ สภาการศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย จึงได้จัดตั้ง “บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย” ขึ้นเมื่อวันที่ 25 ธันวาคม พ.ศ. 2530 เพื่อทำการสอนในระดับปริญญาโทและปริญญาเอก และได้เริ่มเปิดสอนเป็นปฐมฤกษ์เมื่อวันที่ 3 มิถุนายน พ.ศ. 2531 โดยเปิดสอนหลักสูตร “ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต (ศน.ม.) 2 สาขาวิชา คือ สาขาวิชาพุทธศาสนนิเทศ (Buddhist

Communication) ปัจจุบัน เปลี่ยนเป็นสาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา (Buddhist Studies) และสาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา (Buddhism and Philosophy) การศึกษาแบ่งออกเป็น 2 ภาคเรียน ใช้เวลาเรียน 2 ปี แต่ไม่เกิน 5 ปี โดยมีวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งบัณฑิตวิทยาลัย ดังนี้

1. เพื่อผลิตนักวิชาการทางพระพุทธศาสนาและปรัชญาให้มีคุณวุฒิและคุณสมบัติ
2. เพื่อผลิตพระภิกษุนักบริหาร นักพัฒนา นักวิจัย และนักเผยแผ่ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา
3. เพื่อส่งเสริมการศึกษา ภาษา ศิลปวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาและปรัชญา
4. เพื่อส่งเสริมการศึกษา ค้นคว้า และวิจัยทางพระพุทธศาสนาและปรัชญา

ในระยะเริ่มแรกของบัณฑิตวิทยาลัย มีคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิและคณะกรรมการวิชาการคอยดูแลรับผิดชอบในการบริหารหลักสูตร โดยที่พระเมธาธรรมรส (พูนศักดิ์ วรรณทโก ป.ธ.8 ศน.บ., M.A., Ph.D.) เป็นคณบดีบัณฑิตวิทยาลัยรูปแรก และมีพระมหามงคล เปมสีโล (ป.ธ.7, ศน.บ., M.A.) เป็นรองคณบดีฝ่ายวิชาการ พระมหาแสวง ธมเมโสโก (ป.ธ. 5. ศน.บ. M.A.) เป็นรองคณบดีฝ่ายบริหาร พระครูอมรสรนาถ (สมการ สุพพโจ ป.ธ. 1-2, ศน.บ. M.A.) เป็นเลขานุการบัณฑิตวิทยาลัย ปัจจุบันนี้พระศรีวินยาภรณ์, ดร. (สายรุ่ง อินทาวุโธ) เป็นคณบดี

ในปีการศึกษา 2545 สภามหาวิทยาลัย ในการประชุมครั้งที่ 1/2545 เมื่อวันที่ 9 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2545 มีมติให้บัณฑิตวิทยาลัยเปิดการเรียนการสอนสาขาวิชาพระพุทธศาสนาและปรัชญาแก่นักศึกษาคฤหัสถ์เป็นรุ่นแรก ซึ่งมีนักศึกษา จำนวน 32 ท่าน และในปีการศึกษา 2546 เปิดการเรียนการสอนอีกสาขาวิชาหนึ่งคือ สาขาพุทธศาสนศึกษา มีนักศึกษาจำนวน 20 ท่าน ปัจจุบันนี้มีเปิดการเรียนการสอน 4 สาขาวิชา คือ 1) สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา 2) สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา 3) สาขาวิชารัฐศาสตร์การปกครอง และ 4) สาขาวิชาการบริหารการศึกษา (บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2539: 1-2) บรรพชิตและคฤหัสถ์สามารถเรียนได้ทุกสาขาวิชา และทุกสาขาวิชาจะต้องเรียนวิชาพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นวิชาหลัก และการเรียนวิชาพระพุทธศาสนานั้นจะเรียนเกี่ยวกับหลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนา และหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่นักศึกษาเรียนนั้นก็จะมีหลากหลาย แต่ประเด็นหลักธรรมที่เกี่ยวกับอทิบาท 4 ที่สามารถนำมาใช้ในการเรียนเพื่อให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้น ทางบัณฑิตวิทยาลัยก็ได้นำมาใช้และส่งเสริมในการเรียนการสอนอยู่ตลอดเวลา

ด้วยเหตุนี้จึงเป็นเหตุจูงใจให้ผู้วิจัยในฐานะที่เป็นอาจารย์สอนหนังสือที่บัณฑิตวิทยาลัยมาเป็นเวลานานจึงมีความประสงค์ที่จะศึกษาการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนการสอนของนักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยซึ่งยังไม่เคยมีผู้ใดศึกษามาก่อน ในการ

วิจัยครั้งนี้ได้ทำการศึกษาถึงข้อเสนอแนะของนักศึกษาที่จะให้มีการนำหลักพุทธปรัชญาโดยเฉพาะเรื่องอิทธิบาท 4 มาใช้ในการเรียนการสอนให้เป็นรูปธรรมและจริงจัง และนำผลการวิจัยในครั้งนี้เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย เพื่อพิจารณาในการนำผลการวิจัยมาใช้ปรับปรุงในการเรียนการสอนด้วย

1.2 ปัญหาวิจัย

1.2.1 นักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยมีการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในเรียนหรือไม่ และมากน้อยระดับใด

1.2.2 นักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ที่มีอายุ รายได้ และอาชีพต่างกันมีการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในเรียนต่างกันหรือไม่

1.2.3 นักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับมีการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในเรียนอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย

1.3.1 เพื่อศึกษาการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนของนักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

1.3.2 เพื่อเปรียบเทียบการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนของนักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยที่มีอายุ รายได้ และอาชีพต่างกัน

1.3.3 เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนของนักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

1.4 สมมติฐานการวิจัย

1.4.1 นักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ที่มีอายุต่างกัน มีการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนหน้าที่ ต่างกัน

1.4.2 นักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ที่มีรายได้ต่างกัน มีการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนหน้าที่ ต่างกัน

1.4.3 นักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ที่มีอาชีพต่างกัน มีการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนหน้าที่ ต่างกัน

1.5 นิยามศัพท์

1.5.1 **การเรียน** หมายถึง การกระทำหรือบทบาทในการเรียนและการศึกษาของนักศึกษาบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

1.5.2 **นักศึกษา** หมายถึง นักศึกษาในระดับปริญญาโท และระดับปริญญาเอก ทุกสาขาวิชา ประจำปีการศึกษา 2560 และ 2563 ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ส่วนกลาง

1.5.3 **พุทธปรัชญา** หมายถึง หลักธรรมคำสอนพื้นฐานของพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับความจริงและมีเหตุผลในนักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ส่วนในที่นี่ได้แก่ หลักการเรียนให้ประสบความสำเร็จของนักศึกษาศึกษาบัณฑิตวิทยาลัย คือ อิทธิบาท 4 ได้แก่ 1) ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ 2) วิริยะ ความเพียรพยายาม 3) จิตตะ ความเอาใจฝักใฝ่ และ 4) วิมังสา การมีปัญหาพิจารณาใคร่ครวญหาเหตุผล

อิทธิบาท หมายถึง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการเรียนของนักศึกษาศึกษาบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ

ด้านฉันทะ หมายถึง ความพอใจรักในการเรียน อันได้แก่ นักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มีความพอใจ ชอบใจที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ มีความเต็มใจรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมายจากผู้สอน มีความกระตือรือร้นในการทำงานที่อาจารย์มอบหมาย ใฝ่ใจศึกษาค้นคว้าให้เกิดความรู้ความเข้าใจในการเรียน เตรียมความพร้อมล่วงหน้าก่อนเข้าเรียนทุกครั้ง เข้าเรียนตรงตามเวลาทุกครั้ง และมีความสุขเมื่อทำงานที่อาจารย์มอบหมายได้สำเร็จ

ด้านวิริยะ หมายถึง ความเพียรพยายาม พากเพียรในการเรียน อันได้แก่ กระตือรือร้นและเต็มใจในการเรียน มีความเพียรพยายามในการศึกษาเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเอง มีความตั้งใจเรียนให้ดี ทั้งในและนอกชั้นเรียน ไม่ย่อท้อต่อการเรียนแม้มีอุปสรรค มีความขยันหมั่นเพียรที่เรียนทุกครั้งเมื่อมีเวลา มีความพยายามทำงานส่งอาจารย์ให้เสร็จทันเวลาไม่ผลัดวันประกันพรุ่ง มีความมุ่งมั่นอดทนในการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมจากสิ่งที่เรียน และรู้จักอดทนและควบคุมอารมณ์ต่อปัญหาที่เกิดขึ้นจากการเรียนและการนำเสนองาน

ด้านจิตตะ หมายถึง ความเอาใจฝักใฝ่กับการเรียน อันได้แก่ แสวงหาความรู้เพิ่มเติมเพื่อนำมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ในการเรียนเสมอ มีความมุ่งมั่นจดจ่อกับการเรียนอย่างสม่ำเสมอในทุกรายวิชาที่ได้เรียน ทำตัวให้พร้อมที่จะเรียนรู้และมั่นใจในความรู้ความสามารถของตนเอง สนใจศึกษาเรื่องใดก็จะพยายามเรียนรู้สิ่งนั้นอย่างตั้งใจเสมอ มีสมาธิตลอดในการเรียนหรืออ่านหนังสือ มีความ

ตั้งใจเอาใจใส่ และทำงานที่อาจารย์มอบหมายจนสำเร็จลุล่วงทุกครั้ง และหมั่นศึกษาองค์ความรู้ใหม่ ๆ เพื่อการพัฒนาการเรียนให้มามีประสิทธิภาพ

ด้านวิมังสา หมายถึง การมีปัญญาพิจารณาไตร่ตรอง การหาเหตุผลในการเรียน อันได้แก่ มีการทบทวนไตร่ตรองก่อนเรียนอยู่เสมอ คิดพิจารณาหาแนวทางแก้ไข ปรับปรุงและข้อบกพร่องของตนเองอยู่เสมอ มีข้อสงสัยในสิ่งที่เรียนจะพยายามค้นหาคำตอบหรือความช่วยเหลือจากผู้รู้ หมั่นตรวจสอบข้อผิดพลาดของรายงานที่ทำแล้ว และปรับปรุงแก้ไขให้ถูกต้อง มองปัญหาในด้านการเรียนอย่างใช้เหตุผล และหาทางออกที่เหมาะสมกับสถานการณ์ มีการวางแผนการเรียนและทำงานที่ได้รับมอบหมายอย่างเป็นขั้นตอน และหมั่นตรวจสอบข้อบกพร่องในเรียนของตนเองอยู่เสมอ

1.5.4 **บัณฑิตวิทยาลัย** หมายถึง สถาบันการศึกษาที่จัดการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับปริญญาโท และปริญญาเอก ทุกสาขาวิชาของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

1.6 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นที่จะศึกษา การนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนการสอนของนักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย โดยมีขอบข่ายในการศึกษาวิจัย ดังนี้

1.6.1 ด้านเนื้อหาตัวแปรที่ศึกษาได้แก่ ศึกษา การนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนการสอนของนักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มี 3 ด้าน ดังนี้ 1) ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ 2) วิริยะ ความเพียรพยายาม 3) จิตตะ ความเอาใจฝักใฝ่ และ 4) วิมังสา การมีปัญญาพิจารณาใคร่ครวญหาเหตุผล

1.6.2 ด้านประชากร ได้แก่ ได้แก่ นักศึกษาของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ปีการศึกษา 2560 และ 2563 จำนวน 301 รูป/คน

1.6.3 ด้านพื้นที่ ได้แก่ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

1.6.4 ด้านระยะเวลา ตุลาคม พ.ศ. 2563 ถึง กันยายน พ.ศ. 2564

1.7 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1.7.1 นำสิ่งที่ค้นพบจากการวิจัยไปพัฒนาการเรียนการสอน

1.7.2 นำผลการวิจัยเสนอต่อคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย และคณะต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัย เพื่อพัฒนาปรับปรุงการเรียนการสอน

1.7.3 นำผลการวิจัยไปเผยแพร่ในสื่อต่าง ๆ เช่น วิทยุ หนังสือพิมพ์ วารสารมหาวิทยาลัย เว็บไซต์ของมหาวิทยาลัย รวมทั้งจัดทำเป็นรูปเล่ม

1.7.4 เป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการศึกษาวิจัยในเรื่องนี้หรือเรื่องที่เกี่ยวข้องให้กว้างขวางต่อไป

1.7.5 นักศึกษา คณาจารย์ และผู้มีความสนใจในพระพุทธศาสนาสามารถนำผลของการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ เช่น นำไปใช้เรียนหนังสือ อบรมนักเรียนและนักศึกษา และนำไปใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติ

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษา เรื่อง การนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนการเรียนของนักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ผู้วิจัยได้ตีกรอบทฤษฎีและแนวคิดเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการการศึกษาและการให้บริการทางการศึกษาดังต่อไปนี้

- 2.1 หลักอิทธิบาท 4
- 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียน
- 2.3 ทฤษฎีเกี่ยวกับการสอนของครูและอาจารย์
- 2.4 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.5 สรุปกรอบแนวคิด

2.1 หลักอิทธิบาท 4

หลักอิทธิบาท 4 เครื่องช่วยให้ผู้ปฏิบัติบรรลุความสำเร็จในกิจทั้งปวงตามเป้าหมาย ที่ได้ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาถึงเป้าหมายหลัก แล้วจึงยกเอาอิทธิบาท 4 มาใช้เป็นแนวทางการปฏิบัติ นำไปใช้ในการเรียนของนักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เพื่อให้สอดคล้องกับหน้าที่ที่นักศึกษาจะต้องเรียนให้จบการศึกษา ดังนั้นผู้วิจัยได้รวบรวมแนวคิดของผู้รู้หลายท่านไว้ ดังนี้

อปารสูตร กล่าวว่า อิทธิบาท 4 คือ ภาวัญทั้งหลาย อิทธิบาท 4 ประการนี้ที่บุคคลเจริญทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อถึงฝั่งโน้นจากฝั่งนี้ อิทธิบาท 4 ประการอะไรบ้าง คือ ภาวัญในธรรมวินัยนี้

- 1) เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิปานสังขาร (สมาธิที่เกิดจากฉันทะและความเพียรที่มุ่งมั่น)
- 2) เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยความวิริยะสมาธิปานสังขาร (สมาธิที่เกิดจากวิริยะและความเพียรที่มุ่งมั่น)
- 3) เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิปานสังขาร (สมาธิที่เกิดจากจิตตะและความเพียรที่มุ่งมั่น)
- 4) เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิปานสังขาร (สมาธิที่เกิดจากวิมังสาและความเพียรที่มุ่งมั่น) (สังยุตตนิกาย มหาวรรค, เล่ม 19, ข้อ 813: 377)

อิทธิบาทวิภังค์ อภิธรรมภาคินีย์ กล่าวว่า อิทธิบาท 4 คือ

- 1) ฉันทอิทธิบาท (ธรรมที่เป็นเหตุให้ประสบความสำเร็จคือ ฉันทะ)
- 2) วิริยะอิทธิบาท (ธรรมที่เป็นเหตุให้ประสบความสำเร็จคือ วิริยะ)
- 3) จิตตอิทธิบาท (ธรรมที่เป็นเหตุให้ประสบความสำเร็จคือ จิตตะ)
- 4) วิมังสาอิทธิบาท (ธรรมที่เป็นเหตุให้ประสบความสำเร็จคือ วิมังสา) (อภิธรรมปิฎก วิภังค์, เล่ม 35, ข้อ 457: 352)

ธรรมานุชีวิตสำหรับทุกคน **พระธรรมปิฎก** (ประยูรค์ ปยุตโต) ได้กล่าวถึง หลักธรรมแห่งความสำเร็จ ปฏิบัติตามหลักธรรมที่จะนำไปสู่ความสำเร็จแห่งกิจการนั้น ๆ ที่เรียกว่า **อิทธิบาท** (ธรรมให้ถึงความสำเร็จ ซึ่งมี 4 ข้อ) คือ

- 1) ฉันทะ มีใจรัก คือ พอใจจะทำสิ่งนั้นและทำด้วยใจรัก ต้องการทำให้เป็นผลสำเร็จอย่างดีแห่งกิจ หรืองานทำ มิใช่สักว่าทำพอให้เสร็จ ๆ หรือเพียงเพราะอยากได้รางวัล หรือผลกำไร
- 2) วิริยะ พากเพียรทำ คือ ขยันหมั่นประกอบ หมั่นกระทำสิ่งนั้นด้วยความพยายามเข้มแข็ง อดทน เอาธุระ ไม่ทอดทิ้ง ไม่ท้อถอย ก้าวไปข้างหน้าจนกว่าจะสำเร็จ
- 3) จิตตะ เอาจิตฝึกฝน คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำสิ่งนั้นด้วยความคิดไม่ปล่อยจิตใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอย ใช้ความคิดในเรื่องนั้น ๆ เสมอ ๆ ทำกิจ หรืองานนั้นอย่างอุทิศตัวอุทิศใจ
- 4) วิมังสา ใช้ปัญญาสอบสวน คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผลและตรวจสอบข้อบกพร่องหย่อนเกินเลยบกพร่องขัดข้อง เป็นต้น ในสิ่งที่ทำนั้น โดยรู้จักทดลองวางแผนวัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง เป็นต้น เพื่อจัดการและดำเนินงานนั้นให้ได้ผลดียิ่งขึ้นไป (พระธรรมปิฎก (ประยูรค์ ปยุตโต), 2543: 36)

อิทธิบาท เป็นหลักการในทางพระพุทธศาสนาที่มีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้ผู้นำไปประพฤติและปฏิบัติเกิดความรู้ความสำเร็จตามความมุ่งหมายในสิ่งที่ทำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการทำงาน ดังที่ **พันเอก ปิ่น มุทุกันต์** ได้กล่าวว่า อิทธิบาททั้ง 4 เป็นหลักการทำงานของพระพุทธเจ้าเป็นหลักที่นำพระองค์ให้บรรลุความสำเร็จได้แล้วอย่างงดงามทั้งในทางประพฤติและปฏิบัติงานทางโลก ทั้งในด้านการค้นคว้าหาโมกขธรรมอันละเอียดลึกซึ้ง ทั้งในการเผยแพร่ศาสนาแก่ชาวโลกจนมีผู้ยอมรับนับถืออย่างกว้างขวาง (พ.อ. ปิ่น มุทุกันต์, 2542: 194)

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) กล่าวว่า “อิทธิบาท แปลว่า ธรรมเครื่องให้ถึงอิทธิ (ฤทธิ์หรือความสำเร็จ) หรือธรรมที่เป็นเหตุให้ประสบความสำเร็จ หรือแปลง่าย ๆ ว่าทางแห่งความสำเร็จ มี 4 อย่างคือ ฉันทะ (ความพอใจ), วิริยะ (ความเพียร), จิตตะ (ความคิดจดจ่อ), และ วิมังสา (ความสอบสวนไตร่ตรอง), แปลให้จำง่ายตามลำดับว่า มีใจรัก พากเพียรทำ จิตฝึกฝน ใช้ปัญญาสอบสวน” (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2538: 842)

พุทธทาสภิกขุ กล่าวว่า “อิทธิบาท” แปลว่า บาทฐานแห่งความสำเร็จ หมายถึง สิ่งซึ่งมีคุณธรรมเครื่องให้ถึงความสำเร็จตามที่ประสงค์ ผู้หวังความสำเร็จในสิ่งใด ต้องทำตนให้สมบูรณ์ด้วยสิ่งที่เรียกว่าอิทธิบาท ซึ่งจำแนกไว้เป็น 4 คือ

1) ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น คือความพอใจในฐานะเป็นสิ่งที่ตนถือว่าดีที่สุดในที่มนุษย์เราควรจะได้ ข้อนี้เป็นกำลังใจอันแรก ที่ทำให้เกิดคุณธรรมข้อต่อไปทุกข้อ

2) วิริยะ ความพากเพียรในสิ่งนั้น คือความพากเพียร หมายถึงการกระทำที่ติดต่อไม่ขาดตอนเป็นระยะยาว จนประสบความสำเร็จ

3) จิตตะ ความเอาใจใส่ฝักใฝ่ในสิ่งนั้น หมายถึงความไม่ทอดทิ้งสิ่งนั้นไปจากความรู้สึกของตัวทำสิ่งซึ่งเป็นวัตถุประสงค์นั้นให้เด่นชัดอยู่ในใจเสมอ

4) วิมังสา ความหมั่นสอดส่องในเหตุผลของสิ่งนั้น หมายถึงความสอดส่องในเหตุและผลแห่งความสำเร็จเกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ ให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไปตลอดเวลา (พุทธทาสภิกขุ, 2549: 124 – 125)

พระเทพวิสุทธิญาณ (อุบล นนทโก ป.ธ. 9) กล่าวถึง อิทธิบาท 4 คือ คุณเครื่องให้สำเร็จความประสงค์ 4 อย่าง คือ

1) ฉันทะ แปลว่า ความพอใจรักใคร่ หมายถึงความว่า พอใจรักใคร่ที่จะทำความดี ด้วยความเต็มใจและตั้งใจอย่างแรงกล้า

2) วิริยะ แปลว่า ความเพียรประกอบความดี หมายถึงความว่า มีความกล้ากล้า ขยันทำความดี มีการศึกษาศิลปวิทยาเป็นต้นนั้น คุณธรรมข้อนี้ เป็นเครื่องพยุงความพอใจมิให้ทอดทิ้งในการทำงาน เพราะว่าการงานทุกชนิดมักจะง่ายตอนคิด แต่มักจะติดตอนทำ จึงจำเป็นต้องใช้ความเพียรพยายามเรื่อยไป จนกว่าจะสำเร็จตามความพอใจที่ปลูกไว้ในเบื้องต้น

3) จิตตะ แปลว่า เอาใจฝักใฝ่ในความดี หมายถึงความว่า มีความผูกใจ สนใจ ไม่ทอดธุระในความดีที่พอใจ พากเพียรกระทำอยู่มีสติคุมจิตให้กระตุ้นความเพียรให้เป็นไปสม่ำเสมอไม่ทำ ๆ หยุด ๆ เหมือนกิ้งก่าวิ่ง ๆ หยุด ๆ

4) วิมังสา แปลว่า ความตรិตรองพิจารณาเหตุผลในสิ่งนั้น ๆ หมายถึงความว่า ใช้ปัญญาสอดส่องเทียบเคียงเปรียบเทียบ ทั้งเหตุ ทั้งผล ในความดีต่าง ๆ ที่ตนกระทำมาแล้ว คือย้อนกลับไปดูว่าคนได้ทำเหตุปลูกฉันทะ ใช้วิริยะ ได้ตั้งจิตตะในการนั้น ๆ ไว้มากน้อยเท่าไร แล้วได้ผลเท่าไร แม้ในปัจจุบันกำลังทำเหตุ คือปลูกฉันทะเป็นต้นไว้เท่าไร ต่อไปคงจะได้ผลอย่างไร (พระเทพวิสุทธิญาณ (อุบล นนทโก ป.ธ. 9), 2538: 94 – 96)

พระพรหมคุณาภรณ์ (เกี่ยว อุปเสโณ) และ**พระภาวนา โภทฺสเถร** (วีระ คณฺฐตโม) กล่าวว่า อิทธิบาท 4 หมายถึง ทางปฏิบัติเพื่อบรรลุความสำเร็จในกิจตามวัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายที่ได้

ตั้งไว้ ซึ่งพระพุทธองค์ได้ทรงแสดงว่าเป็นองค์ธรรมปฏิบัติเครื่องช่วยให้ตรัสรู้ อันชื่อว่า โพธิปักขิยธรรม 37 ประการ แต่เฉพาะอิทธิบาทนั้นมีอยู่ 4 ประการด้วยกัน คือ

1) ฉันทะ ได้แก่ ความมีใจรักที่จะปฏิบัติกิจนั้นให้สำเร็จตามเป้าหมายที่ได้ตั้งใจไว้ คำว่า “ใจรัก” นี้มีอยู่ 2 ประการ คือ รักในกิจที่จะปฏิบัติและรักในผลอันจะเกิดแต่กิจที่ปฏิบัตินั้นเองด้วย หากไม่มีใจรักที่จะปฏิบัติกิจเพื่อความบรรลุวัตถุประสงค์นั้นแล้ว ยากที่จะบรรลุความสำเร็จในกิจตามเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้นั้นได้

2) วิริยะ ได้แก่ ความพากเพียรพยายาม ไม่ย่อท้อ หรือเกียจคร้านในการปฏิบัติกิจนั้น จนกว่าจะสำเร็จผลสมตามความมุ่งหมายที่ได้ตั้งใจไว้

3) จิตตะ ได้แก่ ความที่มีใจอันจดจ่ออยู่ในกิจที่ตั้งใจปฏิบัตินั้น เพื่อบรรลุความสำเร็จตามเป้าหมายที่ได้ตั้งใจไว้

4) วิมังสา ได้แก่ ความมีสติพิจารณาสอดส่องแนวทางปฏิบัติกิจนั้นด้วยปัญญา เพื่อให้ดำเนินไปด้วยดีมีประสิทธิภาพหากมีปัญหาในทางปฏิบัติ ก็พึงมีสติรู้และใช้ปัญญาพิจารณาแก้ไขแนวทางปฏิบัตินั้นให้ได้ผลที่ดี ที่ตรงและที่บริสุทธิ์ สมบูรณ์ตามเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้ (พระพรหมคุณาภรณ์ (เกี่ยว อุปเสโณ) และพระภาวนา โกศลเถร (วิระ คณุตตโม), 2527: 6)

พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ ฐิตญาโณ) กล่าวถึง อิทธิบาท คือ คุณธรรมที่จะช่วยให้บุคคลประสบความสำเร็จในสิ่งที่ตนประสงค์ ซึ่งธรรมทั้ง 4 ประการนี้เป็นปัจจัยซึ่งกันและกัน คนเรา จะมีความพอใจในผลเพียงอย่างเดียวโดยไม่พยายามสร้างเหตุขึ้นก็ไม่ได้และขณะที่สร้างเหตุ เพื่อให้เกิดผลเหล่านั้น ถ้ามีการกระทำที่ย่อหย่อนหละหลวมไม่เอาจริงเอาจัง หรือขาดปัญญาพิจารณาตรวจสอบใคร่ครวญในการทำงานเหล่านั้นอยู่บ่อย ๆ ก็อาจจะเกิดความพลั้งพลาดขึ้นมาได้ แต่เมื่อบุคคล ทำให้คุณธรรมทั้ง 4 ประการนี้มีความสมบูรณ์แล้ว ก็อาจจะชักนำบุคคลให้ถึงสิ่งที่ตนประสงค์อันไม่เหลือวิสัยได้ทุกอย่าง ไม่ว่าในชั้นของการดำรงชีวิต หรือชั้นของการบำเพ็ญทางจิตตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนาก็ตาม (พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ ฐิตญาโณ), 2533: 55 – 56)

พระราชญาณวิสุทธิโสภณ (พระมหาบัว ญาณสมปนโน) กล่าวถึงอิทธิบาท 4 เกี่ยวกับการทำงานไว้ ดังนี้

- 1) ฉันทะ พอใจในงานเช่นเดียวกับเราพอใจในเงิน เพราะงานเป็นที่ไหลมาแห่งเงิน
- 2) วิริยะ เพียรจนงานสำเร็จและได้เงินมาอย่างสมใจ
- 3) จิตตะ รักการงานเหมือนรักเงิน
- 4) วิมังสา ไตร่ตรองให้งานสำเร็จ เรียบร้อยและต้องหางาน เพื่อเงินอยู่เสมอ ในอิริยาบถ ทั้งสี่ เว้นแต่หลับ อย่ายืน เดิน นั่ง นอนแบบบุคคลสันต่า ไม่มีความคิดเพื่องานและเงิน เพราะถ้างาน

หมดเงินก็จำต้องหมด ไม่มีช่องทางไหลมา แล้วก็กลายเป็นคนสิ้นท่าคือ ยืนก๊อด เดินก๊อด นอนก๊อด ในท่าอิริยาบถ เป็นท่าที่ท่อนอดทนหิวทั้งนั้น แล้วจะทนอยู่ได้อย่างไร ต้องตายไป ไม่รอด

ถ้ามีอิทธิบาททั้งสี่อยู่ในใจคนเรายังไม่จมนมอย่างง่าย ๆ แม้ทางด้านการกุศลทุกประเภท อิทธิบาทย่อมเป็นเครื่องสนับสนุนให้สำเร็จไปได้โดยปราศจากอุปสรรค อิทธิบาททั้งสี่นี้คือ ทางก้าวหน้า ไม่ให้การทำงานที่ทำล่าถอย ถ้าคุณลักษณะนี้อยู่ในประชาชนบ้านเมือง ไต ย่อมจะทำให้ประเทศและผู้นั้นเจริญก้าวหน้าทั้งด้านวัตถุและธรรมภายในใจ ถ้าต้องการความสุข ความเจริญกันจริง ๆ อย่างมีแบบฉบับแล้ว ก็ต้องลงมือทำตามแบบแปลนที่ได้ศึกษามา มีอิทธิบาทเป็น รากฐานของแปลนนั้น ๆ ความเจริญก็เกิดขึ้นเป็นเงาตามตัว (พระราชญาณวิสุทธิโสภณ (พระมหาบัว ญาณสัมปนโน), 2541: 13 – 14)

พระสุทธธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (สี ธมฺมธโร) กล่าวอิทธิบาท 4 ตามหลักปฏิบัติ เกี่ยวกับศาสนา ไว้ดังนี้

1) ฉันทะ ยินดี พอใจในการที่จะละ เลิกในส่วนอกุศลธรรมทั้งหมด ยินดีในการละอยู่เสมอ และยินดีในการปฏิบัติ สละสมบมอินทรีย์ของตนให้แก่กล้าขึ้นโดยลำดับ

2) วิริยะ เพียรพยายามและความขยันที่มีอยู่ เพียรสร้างคุณงามความดีให้เกิดขึ้นในตน เพียรรักษาความคิดของตนให้คงที่ หรือดียิ่งขึ้น เพื่อใช้ความคิดของตนที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อื่น

3) จิตตะ ประกอบกิจการทุกอย่างด้วยความตั้งใจจริง ไม่ทอดทิ้งธุระในหน้าที่ของตน พยายามฝึกฝนทำความดีให้ยิ่งขึ้นเพื่อบรรลुพระนิพพานเป็นที่สุด

4) วิมังสา ได้แก่ ปัญญา ครอบรอบที่ได้ศึกษามากแล้ว จะทำการสิ่งใดด้วย กาย วาจา ใจ ก็ดี จะต้องใช้โยนิโสมนสิการเสียก่อน โดยรอบครอบ จึงประกอบกรรมนั้น ๆ ให้เกิดขึ้นในตน อบรมศึกษาปฏิบัติคุณความดีให้เกิดขึ้นในจิต คือ “สัมมาสมาธิ” สมาธิเป็นเหตุแห่งปัญญา เมื่อเกิดปัญญา วิปัสสนาขึ้นแล้วในตน ย่อมรอบรู้ในสิ่งทั้งหลายว่า สิ่งใดไม่เป็นประโยชน์แก่ตนและผู้อื่นแล้ว สิ่งนั้นไม่ควรทำ สิ่งใดทำแล้วเป็นประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่นต้องพยายามบำเพ็ญให้เกิดขึ้นในตนด้วยความ รอบครอบ (พระสุทธธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (สี ธมฺมธโร), 2526: 35 - 36)

วคิน อินทสระ กล่าวว่า พระพุทธศาสนาแสดงหลักธรรมอันเป็นบทแห่งความสำเร็จในการงานไว้ 4 ประการ เรียกว่า อิทธิบาท คือ

1) ฉันทะ พอใจในการงานนั้น

2) วิริยะ พากเพียรพยายาม

3) จิตตะ เอาใจใส่ในการงานนั้นอย่างจริงจังและจริงใจ

4) วิมังสา ใช้ปัญญาพิจารณา ใคร่ครวญหาเหตุผลให้ถูกต้องถ่องแท้ในการงานนั้น เพื่อใช้ความเพียรไปในทางที่เหมาะสมที่ควร (วคิน อินทสระ, 2528: 27)

พัชรภกร วีรสิทธิ์ กล่าวว่า “อิทธิ แปลว่า ความยิ่งใหญ่ บาท แปลว่า ทางเดิน อิทธิบาท จึงแปลว่า ทางเดินที่จะนำไปสู่ความยิ่งใหญ่นั่นเอง ถ้าเราปรารถนาจะประสบความสำเร็จในชีวิตไม่ว่าจะเป็นการทำงานก็ดี การศึกษาก็ดี หรือกิจการใด ๆ ก็ตามเราต้องใช้อิทธิบาท 4 (พัชรภกร วีรสิทธิ์, 2546: 11)

พันตำรวจโท มนูญ โห้ไทย กล่าวว่า อิทธิบาท มาจากคำว่า อิทธิ + บาท ซึ่งคำว่า อิทธิ หรือ ฤทธิ์ หมายถึง ความรุ่งเรือง ความสำเร็จและคำว่า บาท หมายถึง อุบายเครื่องบรรลุดังนั้น อิทธิบาท จึงหมายถึง อุบายที่เป็นเครื่องบรรลุดความรุ่งเรือง หรือความสำเร็จ (พ.ต.ท. มนูญ โห้ไทย, 2543: 8)

วิเชียร พากเพียร กล่าวว่า “อิทธิบาท 4 เป็นคุณ 4 อย่าง ถ้ามีบริบูรณ์แล้วจะชักนำให้บุคคลถึงสิ่งที่ต้องการซึ่งไม่เหลือวิสัยจนกล่าวได้ว่าอิทธิบาท 4 เป็นธรรมะที่เป็นธรรมที่มีอุปการะแก่งานทุกชนิด ตั้งแต่่างานของผู้ครองเรือนจนถึงงานของผู้บำเพ็ญสมณวิปัสณา (วิเชียร พากเพียร, 2542: 24)

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ กล่าวว่า อิทธิบาท มาจากคำว่า อิทธิ = ความสำเร็จ บาท = วิธีทางนำไปสู่ อิทธิบาท จึงแปลว่า วิธีทางที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ อิทธิบาท ประกอบด้วยธรรม 4 ข้อ คือ

1) ความพอใจ ใฝ่รัก ใฝ่หาความรู้และใฝ่สร้างสรรค์ (ฉันทะ) การที่เราจะศึกษาวิชาการแขนงใดก็ตาม จะทำการงานใด ๆ ก็ตาม ถ้าวิชาการ หรืองานนั้นเราชอบเราสนใจแล้ว เราก็สามารถจะทำให้สำเร็จได้โดยง่าย ตรงกันข้ามถ้าเราไม่ชอบ ไม่สนใจแล้ว งานน้อยก็กลายเป็นงานมาก งานง่ายก็กลายเป็นงานยาก ดังนั้น หลักการขั้นแรกก็คือ จงปลูกฝังความพอใจ ความสนใจ ลงในงาน นั้น ๆ ธรรมข้อนี้ถ้ามีขั้นที่ตนแล้ว ก็จะเป็นเครื่องกระตุ้นเตือนให้บุคคลผู้กระทำการนั้นได้บรรลุความสำเร็จตามที่ตนปรารถนา

2) ความเพียรพยายามมีความอดทนไม่ท้อถอย (วิริยะ) แม้เราจะชอบจะพอใจสนใจในการเรียนการทำงานแล้วก็ตาม แต่ถ้าเราไม่พากเพียรพยายามแล้วก็จะประสบผลสำเร็จได้ยาก

3) ความเอาใจใส่และตั้งใจแน่วแน่ในการทำงาน (จิตตะ) เมื่อเรารักเราเอาใจใส่ในงานนั้น มีความขยันหมั่นเพียรแล้วก็ยังไม่พอ คนบางคนทำการงานอย่างที่เขาเรียกว่า ขยันอย่างโง่ ๆ เช่น ขยันรดน้ำต้นไม้ในฤดูฝน จนรากเน่า ขยันดูทีวีจนสอบตกเช่นนี้ งานนั้นจะบรรลุไปถึงเป้าหมายได้อย่างไร ถ้าจะให้งานนั้นสำเร็จจำต้องอาศัยคุณธรรมอีกข้อหนึ่งคือ จิตตะ คือความเอาใจใส่ ฝักใฝ่ไม่ทอดธุระ มีใจจดจ่ออย่างที่เราเรียกว่าเอาใจเอางาน ตั้งใจจริง ทำจริง งานนั้นย่อมสำเร็จ

4) การหมั่นใช้ปัญญาและสติตรองตราและคิดไตร่ตรอง (วิมังสา) ข้อนี้เป็นคุณธรรมสำคัญที่สุดยิ่งกว่าข้ออื่น ๆ เพราะไม่ว่าในการศึกษาเล่าเรียน การประกอบการใด ๆ เรามักจะพบอุปสรรคเสมอ ๆ และการที่จะเอาชนะอุปสรรคนั้นได้ก็จำต้องพิจารณาให้รอบคอบโดยอาศัยสติปัญญาเป็นตัวนำ คนหมั่นนึกคิดตรองอย่างมีสติย่อมมองเห็นทางได้ ทางเสีย ทางดี ทางเสื่อม เมื่อรู้ชัด

แล้วย่อมจะเลือกกระทำแต่ในสิ่งที่ถูกที่ควรสติและปัญญาจึงเป็นหลักการที่สำคัญที่สุดที่จะแก้ปัญหา ทั้งปวงให้ลุล่วงไปได้ด้วยดี (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2526: 91 – 92)

พิฑูร มลิวัดย์ กล่าวถึง อธิติบาท 4 แปลว่า คุณเครื่องให้สำเร็จความประสงค์ หรือ คุณธรรมที่นำสู่ความสำเร็จผลที่พึงประสงค์ มี 4 คือ

1) ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น คือ เมื่อทำสิ่งใดก็ทำด้วยความพอใจ ด้วยความรักในสิ่งนั้น ทำสิ่งนั้นด้วยความเต็มใจ ไม่เบื่อง่ายในกิจที่ทำ

2) วิริยะ ความเพียรประกอบสิ่งนั้น คือ เมื่อทำสิ่งใดก็ทำด้วยความขยันหมั่นเพียร ด้วยความพยายาม เข้มแข็งอดทน ไม่ทอดทิ้งกิจที่ทำนั้น ๆ

3) จิตตะ ความเอาใจฝักใฝ่ในสิ่งนั้น ไม่วางธุระ คือ เมื่อทำสิ่งใดก็ทำด้วยความตั้งใจ ด้วยความจริงใจ ตั้งใจทำให้สำเร็จ ไม่จับ ๆ อด ๆ

4) วิมังสา ความหมั่นตรึกตรอง พิจารณาเหตุผลในสิ่งนั้น คือ เมื่อทำสิ่งใดก็ทำด้วยความรู้จักไตร่ตรอง ทำด้วยปัญญา รู้จักพิจารณาใคร่ครวญ รู้จักพินิจพิเคราะห์ ทดลอง ตรวจสอบ ตรวจสอบหาเหตุผลด้วยความรอบคอบ (พิฑูร มลิวัดย์, 2527: 68 – 69)

ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา กล่าวถึง อธิติบาท 4 แปลว่า คุณธรรมที่ช่วยให้สำเร็จสมประสงค์ หมายความว่า เมื่อบุคคลมีความประสงค์ หรือต้องการผลใด ๆ จะต้องสร้างเหตุเพื่อให้เกิดผลนั้น ๆ เพราะผลย่อมมาจากเหตุการณสร้างเหตุจะยากลำบากอย่างไรก็ตาม หลักคำสอนในพุทธศาสนาให้นำเอาคุณธรรมเข้าไปสนับสนุนให้การสร้างเหตุ คุณธรรมหมวดนี้คือ อธิติบาท 4 ได้แก่

1) ฉันทะ ความพอใจในสิ่งนั้น หมายความว่า การที่คนเราจะประกอบกิจการใด ๆ เช่น การศึกษา การงาน การทำความดีทั้งหลาย สิ่งแรกสุดก็คือเราจะต้องปลูกฝังความพอใจ ความเต็มใจ ความรัก ความกระตือรือร้นเป็นพื้นฐานก่อนเสมอ เราจึงจะทำสิ่งนั้นได้ดี กล่าวให้เข้าใจง่ายก็คืออันดับแรกเราจะต้องรักการศึกษา รักงานที่จะทำ พึงพอใจที่จะทำงานนั้น

2) วิริยะ ความเพียรประกอบสิ่งนั้น หมายความว่า ความขยันหมั่นเพียรประกอบกิจการตามหน้าที่ของตน เช่น ผู้ที่เป็นนักศึกษา เมื่อมีฉันทะ (ความพอใจ) ที่จะศึกษาเล่าเรียนแล้วมาจนถึงขั้นวิริยะ ก็จะต้องมุ่งมั่นพากเพียร ไม่ทอดอ้อมแม้จะพบกับอุปสรรค ไม่ทิ้งไปเสียกลางคัน กระทำต่อไปจนกว่าจะสำเร็จ

3) จิตตะ เอาใจฝักใฝ่ในสิ่งนั้น หมายความว่า เมื่อบุคคลมีความพอใจ (มีใจรัก) แล้วพยายามพากเพียรประกอบสิ่งนั้น ต่อจากนั้นก็จะต้องเอาใจใส่โดยไม่ให้ขาดตอน มีใช้สัปดาห์กระทำ แต่จะต้องเอาจริงเอาจังกับกิจการนั้น ๆ จนกว่าจะสัมฤทธิ์ผล

4) วิมังสา หมั่นตรึกตรองพิจารณาหาเหตุผลในสิ่งนั้น หมายความว่า การรู้จักสอบสวนหาเหตุแห่งการติดขัด หรือปัจจัยอันเป็นอุปสรรคในกิจการที่ดำเนินมา แล้วปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น เพื่อให้

งาน หรือกิจการประสบความสำเร็จตามความมุ่งหมาย วิมังสาเป็นคุณธรรมที่ทำให้เกิดความรอบคอบ ความสำเร็จที่เกิดขึ้นย่อมได้ผลอันงดงาม

วิธีการปลูกฝังอิทธิบาทธรรม อิทธิบาทข้อที่ 1 - 2 - 4 คือ ฉันทะ วิริยะและวิมังสา เป็น กุศลกรรมหรือกุศลสังขาร บุคคลสามารถปลูกฝังให้เกิดขึ้นภายในจิตใจของตนได้ เมื่อเกิดขึ้นแล้ว อิทธิบาทข้อที่ 3 คือ จิตตะ ซึ่งเป็นวิญญานขั้นธกัจะ เป็นกุศลไปด้วย วิธีการปลูกฝังอิทธิบาทธรรมนั้น ขั้นแรก ควรปลูกฝังด้วยการศึกษาให้เข้าใจ โดยการพิจารณาด้วยปัญญาให้เห็นประจักษ์ว่า ความเบื่อหน่ายต่อการศึกษา หรือเบื่อหน่ายต่อหน้าที่การงานนั้น เป็นเรื่องของคนสิ้นหวัง คนที่ไม่มีอนาคต ส่วนคนที่มีความหวัง คนที่หวังความก้าวหน้าจะต้องเป็นคนที่มีความพอใจ มีใจรักในการศึกษา หรือ การงาน เมื่อเกิดความพอใจแล้วก็ลงมือปฏิบัติด้วยความวิริยะอุตสาหะ พากเพียรไม่ทอดทิ้ง เมื่อทำอะไรก็ทำด้วยความจริงใจและตั้งใจจริงไม่ทอดทิ้งเสียกลางคัน แล้วหมั่นสอบสวนพิจารณาสิ่งที่ทำอยู่นั้นว่ามีข้อบกพร่องผิดพลาดอย่างไรแล้วพยายามปรับปรุงแก้ไข ผลงานที่ออกมาย่อมสมบูรณ์โดยไม่ต้องสงสัย (ทองหล่อ วงษ์ธรรมา, 2538: 257 – 258)

แก้ว ขิตตะขบ อธิบายคำว่า อิทธิบาท แปลว่า คุณธรรมเครื่องให้สำเร็จความประสงค์ หมายความถึง คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลตามที่ยมุ่งหมาย หรือทางแห่งความสำเร็จ มี 4 ประการ คือ

1) ฉันทะ พอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น หมายถึง ความต้องการที่จะทำ ใฝ่ใจรักที่จะทำสิ่งนั้นอยู่ เสมอและปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่ง ๆ ขึ้นไป ฉันทะนี้เป็นคุณธรรมอันสำคัญในเบื้องต้นที่ผู้ปรารถนาความเจริญพึงทำให้เกิดมีในตนเพื่อขจัดปัดเป่าความเกียจคร้านให้หมดไปแล้วใฝ่หาความเจริญก้าวหน้า หันมาเอาใจใส่ต่อกิจการที่ทำ สามารถบันดาลให้สมความปรารถนาได้

2) วิริยะ เพียรหมั่นประกอบในสิ่งนั้น หมายถึง ความขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน เอาธุระไม่ทอดทิ้ง ความเพียรประกอบความดี ความบากบั่นในการศึกษา ศิลปวิทยา ความเพียรในการละอกุศล หรือความเพียรในการทำกุศล เป็นต้น ด้วยความกล้าหาญ ไม่กลัวต่อความยากลำบาก

3) จิตตะ เอาใจฝักใฝ่ในสิ่งนั้นไม่วางธุระ หมายถึง ความตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำสิ่งนั้น ด้วยความคิด เอาจิตฝักใฝ่ ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอย ความเอาใจใส่ฝักใฝ่ในความดีด้วยความ มั่นใจ

4) วิมังสา หมั่นตรិตรองพิจารณาเหตุผลในสิ่งนั้น หมายถึง ความไตร่ตรอง หรือทดลอง คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผลและตรวจสอบข้ออ้าง หรือหย่อนในสิ่งที่ทำนั้นโดย มีการวางแผน วัดผล คิดค้นหาวิธีแก้ไขปรับปรุงอยู่เสมอ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือความหมั่นตริตรอง พิจารณาหาเหตุผลในสิ่งนั้น ๆ ด้วยปัญญา (แก้ว ขิตตะขบ, 2547: 90 – 91)

สุรวุฑย์ คงทอง กล่าวว่า อิทธิ = ฤทธิ์ หรืออำนาจ บาท = ทาง อิทธิบาท คือแนวทาง หรือวิธีการที่ทำให้เกิดความสำเร็จ มี 4 อย่าง

1) ฉันทะ คือความพอใจในสิ่งนั้น ๆ หมายความว่าทำอะไรต้องมีความพอใจในสิ่งนั้น เสียก่อน ถ้าขาดความพอใจในสิ่งนั้นแล้วจะเกิดความสำเร็จได้ยาก ความพอใจเราอาจจะสร้างขึ้น โดยการคิดถึงผลที่พึงได้รับ เมื่องานชิ้นนั้นสำเร็จลงจึงเกิดความพอใจที่จะทำงานนั้น

2) วิริยะ คือความเพียร หมายความว่าเพียรประกอบการงานที่เกิดจากความพอใจนั้น กระทำไปไม่ทอดทิ้ง

3) จิตตะ คือการเอาใจใส่คิดถึงในงานที่ทำ มาจากความใจ ความเพียรแล้ว ก็เอาใจคิดถึง ต่องานนั้น มีจิตคิดถึงจดจ่อไม่ยกเลิก

4) วิมังสา คือการหมั่นตรองพิจารณาเหตุผลเพื่อแก้ไขปัญหาคือปัญหาต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้น เพื่อให้งานนั้นสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีและมีประสิทธิภาพ (สุรวุฑย์ คงทอง, 2527: 83)

สรุปได้ว่า อิทธิบาท 4 หมายถึง หลักการปฏิบัติงาน เพื่อต้องการมุ่งความสำเร็จและ เอาชนะต่ออุปสรรคปัญหาที่จะเกิดขึ้นในการทำงาน ที่จะนำไปสู่ความก้าวหน้าและประโยชน์สูงสุด ของการทำงาน อันประกอบด้วย ฉันทะ (ความพอใจ), วิริยะ (ความเพียร), จิตตะ (ความเอาใจจดจ่อ), และวิมังสา (การใช้ปัญญาไตร่ตรอง) ให้กับข้าราชการตำรวจนำไปใช้พัฒนาหน่วยงานของตนเองให้ เกิดความเจริญรุ่งเรือง มั่นคง มีความศรัทธาแก่ประชาชนและสังคม

องค์ประกอบของอิทธิบาท 4

เกี่ยวกับองค์ประกอบของอิทธิบาท 4 มีผู้กล่าวถึงรายละเอียดของอิทธิบาท 4 ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา ไว้ดังนี้

1. ฉันทะ (Aspiration) **พระธรรมปิฎก** (ป.อ. ปยุตโต) กล่าวว่า ฉันทะ ความพอใจ ได้แก่ ความมีใจรักในสิ่งที่ทำและพอใจใฝ่รักในจุดหมายที่ทำนั้น อยากทำสิ่งนั้น ๆ ให้สำเร็จอยากให้งานนั้น หรือสิ่งนั้นบรรลุถึงจุดหมาย หรืออยากให้อาหารดั่งงามเต็มเปี่ยมสมบูรณ์ของสิ่งนั้น ๆ ของงานนั้นเกิดมี เป็นจริงขึ้น ความอยากที่เป็นฉันทะนี้คนละอย่างกับความอยากได้สิ่งนั้น ๆ มาเสพเสวย หรืออยากเอา มาเพื่อตัวตนในรูปแบบหนึ่ง ซึ่งเรียกว่าตัณหา ความอยากของฉันทะนั้นไปเกิดความสุขความชื่นชมเมื่อเห็น สิ่งนั้น ๆ งานนั้น ๆ บรรลุความสำเร็จเข้าถึงสมบูรณ์ ส่วนความอยากของตัณหาให้เกิดความสุขความ ชื่นชมเมื่อได้สิ่งนั้นมาให้ตนเสพเสวยอร่อย หรือปรนเปรอความยิ่งใหญ่พองขยายของตัวตน เป็นความ ชื่นชมฉ่ำใจที่เศร้าหมองหมกหมักตัว กัดกินกับตนไว้ในความคับแคบและมักติดตามมาด้วยความหวง แหน ห่วงกังวล เศร้า เสียตายและหวั่นหวาดระแวง ถ้าสามารถปลุกเร้าฉันทะให้เกิดขึ้นอย่างแรงกล้า เกิดความรักในคุณค่าของความดีงาม ความสมบูรณ์ของสิ่งนั้นให้ดีที่สุดให้สำเร็จผลอย่างดีที่สุดของสิ่ง นั้น งานนั้นไม่พะวงกับสิ่งล่อเร้า หรือผลตอบแทนทั้งหลาย จิตใจก็มุ่งมั่นแน่วแน่มั่นคงในการดำเนินสู่

จุดหมายสม่ำเสมอไม่ซ่านไม่ส่าย ฉันทะจึงเกิดขึ้นโดยนัยนี้ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2538: 842 – 844)

พันเอก. ปิ่น มุกทุกันต์ กล่าวว่า “ฉันทะ” คือ ความพอใจงานที่ทำ หมายความว่า รักงานของตน ชอบงานของตน งานในที่นี้หมายถึง สิ่งที่เราทำ ผู้ใดมีงานอะไรแล้วมีความรักใคร่พอใจในงานนั้น เรียกว่า มีฉันทะ คนที่ขาดฉันทะ ไม่พอใจในงานของตนมักจะทำงานด้วยความเหน็ดเหนื่อยใจ และชอบทิ้งงานให้จับจดและคั่งค้าง (พ.อ. ปิ่น มุกทุกันต์, 2542: 195 – 196)

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ แสง จันทร์งาม กล่าวว่า ฉันทะ คือ ความพอใจในงาน ความรักในงานหน้าที่ เราทำงานชนิดใด ต้องพยายามเข้าถึงความพอใจให้เกิดขึ้นในงานนั้น ด้วยการพิจารณาให้เห็นคุณค่าของงานนั้น (ศ.เกียรติคุณ แสง จันทร์งาม, 2544: 255)

ศาสตราจารย์ เสถียรพงษ์ วรรณปก กล่าวว่า ฉันทะ คือ ต้องรักงาน มีหน้าที่การงานอะไรทำให้มีความพอใจในงานนั้น อย่าเบื่อหน่าย คนเราลงไม่เบื่องานแล้ว งานยากก็จะกลายเป็นงานง่าย งานมากก็ดูน้อยนิดอะไรก็สัมฤทธิ์ผล (ศ.เสถียรพงษ์ วรรณปก (ราชบัณฑิต), 2547: 28)

วิเชียร พากเพียร กล่าวว่า “ฉันทะ คือ ความพอใจ ความเต็มใจในการทำงานซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการทำงาน เมื่อใจรักแล้วก็อยากจะทำเต็มที่ที่จะทำงานนั้น งานก็ย่อมสำเร็จ (วิเชียร พากเพียร, 2542: 26.

บุญมี แทนแก้ว กล่าวว่า “ฉันทะ คือ ความพอใจ หรือต้องการที่จะทำ หรือใฝ่ใจจะทำให้สิ่งนั้นอยู่เสมอและปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่งขึ้นไป (บุญมี แทนแก้ว, 2539: 26)

จากคำจำกัดความดังกล่าวแล้วนี้ ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า ฉันทะ (ความพอใจรักในงาน) คือ ความรัก ความพอใจ ความเต็มใจ ความปลื้มใจและความยินดี ที่จะใส่ใจทุ่มเทกำลังกาย กำลังใจ สติปัญญา ความสามารถ เพื่อที่จะทำงานนั้นให้ประสบผลสำเร็จให้เกิดผลดียิ่งขึ้นตามวัตถุประสงค์ โดยไม่หวังสิ่งล่อใจ ใ้ใจ หรือผลตอบแทนแต่อย่างใด

2. **วิริยะ (Exertion) พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต)** กล่าวว่า “วิริยะ ความเพียร ได้แก่ ความอดทนอดกลั้นบากบั่นก้าวไป ใจสู้ ไม่ย่อท้อ ไม่หวั่นไหวกลัวต่ออุปสรรคและความยากลำบาก เมื่อคนรู้ว่าสิ่งใดมีคุณค่าควรแก่การบรรลุถึง ถ้าวิริยะเกิดแก่เขาแล้ว แม้ได้ยินว่าจุดหมายนั้นจะบรรลุถึงได้ยากนักมีอุปสรรคมากมาย หรืออาจใช้เวลายาวนาน ก็ไม่ท้อถอย กลับเห็นเป็นสิ่งท้าทายที่จะเอาชนะให้ได้ทำให้สำเร็จ คนที่มีความเพียรเท่ากับมีแรงหมุนเวลาทำงาน หรือปฏิบัติธรรมก็ตามจิตใจจะแน่วแน่ มั่นคงพุ่งตรงต่อจุดหมาย สมาธิเกิดขึ้นได้ เรียกว่าเป็น วิริยะสมาธิ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2538: 844)

พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ) กล่าวถึง วิริยะ คือ ความพากเพียร หรือความเข้มแข็งในสิ่งนั้น ถ้าเรามีฉันทะแล้วก็ต้องมีวิริยะ คือความเพียร วิริยะนี้มีความสำคัญมาก ถ้ามีความ

พอใจแล้วไม่มีความเพียร การทำงานนั้น ๆ ก็ไม่ก้าวหน้า เช่น เราอยากจะได้งานทำ แต่ไม่ไปหางานทำสักที นั่งรออยู่ที่บ้านให้งานมันมาหาเอง ก็ยอมไม่ได้งานทำ เราต้องมีความเพียร เราอยากจะทำแต่ไม่ทำ แต่ว่าไม่หุง ถึงเราอยากจะทำข้าวสุกข้าวก็ไม่อาจจะสุกได้ (พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณโณ), 2548: 124)

พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ ฐิตวณโณ) กล่าวถึง **วิริยะ** คือ ความเพียรประกอบการทำสิ่งนั้น คำว่า “วิริยะ” นั้นบางทีแปลว่า กล้าผจญความชั่ว หมายความว่า ผลคือความสำเร็จ ไม่ว่าในเรื่องอะไรก็ตามจะไม่เกิดขึ้นแบบลอย ๆ หรือด้วยการดลบันดาลจากสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แต่จะไม่เกิดขึ้นด้วยความเพียรพยายามบุคคลเหล่านั้น โดยไม่หวาดหวั่นต่ออุปสรรคอันตราย ความเหนื่อยยากลำบาก และสิ่งที่เป็นข้าศึกทั้งหลาย (พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ ฐิตวณโณ), 2538: 55)

พันเอก ปิ่น มุกกันต์ กล่าวว่า “วิริยะ แปลว่า ความเพียร คือ ความขยันบากบั่นในการทำงานของตน วิริยะตรงข้ามกับความเกียจคร้าน คนเกียจคร้านคือ คนขลาดกลัว ส่วนคนมีวิริยะเป็นคนกล้า คือกล้าสู้กับอุปสรรคเพื่อทำให้งานเสร็จสิ้นไป” (พ.อ. ปิ่น มุกกันต์, 2542: 196 – 198)

บุญมี แทนแก้ว กล่าวว่า “วิริยะ คือ ความเพียร หรือขยันหมั่นเพียรประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็งอดทน เอาธุระ ไม่ท้อถอย” (บุญมี แทนแก้ว, 2539: 143)

พ. สุวรรณ อธิบายว่า “วิริยะ” หรือความเพียรนี้เป็นคุณธรรมที่ก่อให้เกิดพลังงานใน การทำกิจการต่าง ๆ มีลักษณะแสดงให้เห็นว่าคน ๆ นั้นเป็นคนรับผิดชอบต่อหน้าที่การงาน ไม่ทอดทิ้งกิจการงาน ดำเนินการงานที่คิดว่าจะทำ นับเป็นผู้ไม่เบื่องาน เมื่อมีงานมาถึงก็รีบทำโดยไม่ชักช้า มีความกระตือรือร้นในการทำงาน ไม่ผลัดวันประกันพรุ่ง ผู้มีลักษณะทั้งหมดที่กล่าวมานี้ย่อมได้ชื่อว่ามีวิริยะ หรือมีความเพียร ซึ่งสามารถประสบความสำเร็จในทุกกิจการ ส่วนที่มีนิสัยเกียจคร้านหนักไม่เอาเบา ไม่สู้ชอบผัดวันประกันพรุ่ง มักหาสาเหตุมาอ้างแก้ตัว เพื่อไม่ต้องทำงานจนติดเป็นนิสัย ย่อมเอาดีกับใครลำบาก อาชีพการงานย่อมย่ออยู่กับที่ตั้งหลักฐานไม่ได้ (พ. สุวรรณ, 2526: 197)

วิเชียร พากเพียร กล่าวว่า “ความเพียรเป็นลักษณะของอุตสาหะ” คือ ความพยายามอย่างเข้มแข็งเพื่อให้เกิดความสำเร็จในการทำงาน ความอุตสาหะนั้นจะต้องประกอบด้วยลักษณะดังนี้ ความพยายามมีมานะบากบั่น ความอดทนไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคใด ๆ ความกระตือรือร้นและความจริงใจในการทำงานและความมีระเบียบวินัย (วิเชียร พากเพียร, 2542: 139)

ทองคุณ หงส์พันธ์ กล่าวว่า การฝึกหัดคนให้เป็นคนขยันขันแข็งและมีความเพียรพยายามอย่างใดได้ ดังต่อไปนี้

1) ให้เป็นคนที่ชอบนิสัย “ทำเดี๋ยวนี้” สิ่งใดที่สามารถทำได้จึงรีบทำทันทีในวันนี้ ไม่ปล่อยให้ข้ามวัน

2) มีขวัญและกำลังใจในการทำงาน ถ้าเราสามารถพบว่าเราขาดขวัญ หรือกำลังใจเราก็ควรที่จะตั้งความหวังของเราเอง หมั่นคิดว่าเวลาที่ผ่านไปมีประโยชน์ ไม่ปล่อยให้ผ่านไปโดยเปล่าประโยชน์

3) รู้จักศิลปะในการทำงาน รักงานที่ทำและมีความอดทนในการทำงาน มีความเพลิดเพลินในการทำงาน

4) ไม่อ้างเหตุใด ๆ เพื่อจะได้ไม่ต้องทำงาน เช่น อ้างว่ายังเช้าอยู่ ค่าแล้ว ตึกแล้วควรจะพักผ่อน ฯลฯ ผู้ที่ขยันขันแข็ง ย่อมสละเวลาให้กับงาน แม้จะล่วงเลยชั่วโมงทำงานไปแล้ว หรือบางคนก็ชอบเอางานไปทำต่อที่บ้าน

5) ฝึกความกระตือรือร้นและลงมือทำงานด้วยความกระฉับกระเฉง ไม่เฉื่อยชา จะหยุดทำงานชั่วขณะก็เพื่อพักผ่อน (ทองคุณ หงส์พันธ์, 2531: 357)

จากคำจำกัดความดังกล่าวแล้วนี้ ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า วิริยะ (ความเพียรพยายามในงาน) คือ ความขยันหมั่นเพียร บากบั่น อดสาหะพยายาม เอาธุระ อดทนเข้มแข็ง มุมานะที่จะทำงานให้สำเร็จ ไม่ทอดถอย ปฏิบัติงานให้ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยผู้ปฏิบัติงานมีความพึงพอใจในงานที่ทำ

3. จิตตะ (Thoughtfulness) **พระธรรมปิฎก** (ป.อ. ปยุตโต) กล่าวว่า จิตตะ ความคิดจดจ่อ หรือเอาใจฝักใฝ่ ได้แก่ ความมีจิตผูกพัน จดจ่อ ฝักคิดเรื่องนั้น ใจอยู่กับงานนั้น ไม่ปล่อยไม่ห่างไปไหน ถ้าจิตตะเป็นไปอย่างแรงกล้าในเรื่องใด เรื่องหนึ่ง หรืองานอย่างใดอย่างหนึ่ง คนผู้นั้นจะไม่สนใจไม่รับรู้เรื่องอื่น ๆ ใครพูดอะไร เรื่องอื่น ๆ ไม่สนใจ แต่ถ้าพูดเรื่องงานนั้นจะใส่ใจเป็นพิเศษทันที บางทีจัดทำเรื่องนั้น งานนั้น ชลุกร่วงอยู่ได้ทั้งวันทั้งคืน ไม่เอาใจใส่ ร่างกายการแต่งเนื้อแต่งตัว อะไรจะเกิดขึ้นก็ไม่สนใจ เรื่องอื่นเกิดขึ้นใกล้ ๆ บางทีก็ไม่รู้ ทำจนลืมวันลืมคืน ลืมกินลืมนอน ความมีใจจดจ่อ ฝักใฝ่เช่นนี้ย่อมทำให้สมาธิเกิดขึ้น จิตจะแน่วแน่แนบสนิทในกิจที่ทำมีกำลังมากเฉพาะสำหรับกิจนั้น เรียกว่าเป็นจิตสมาธิ พร้อมนั้นก็เกิดปธานสังขาร คือความเพียรสร้างสรรค์ร่วมสนับสนุนได้ด้วย (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), อ้างแล้ว: 844 – 845)

พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ) กล่าวว่า จิตตะ คือ ความใฝ่ใจ มีจิตจดจ่อ มีความตั้งใจจะทำงานนั้นจริง ๆ ไม่ลืม บางคนทอดทิ้งงานจนลืมนานไปเลย แต่บางคนมีจิตจดจ่อจนฝันถึงงานนั้นอยู่ เพราะฉะนั้นเมื่อเรามีจิตใจจดจ่อ มีจิตใจฝักใฝ่ในงานนั้นอยู่ งานนั้นก็เสร็จไวขึ้น แม้จะคั่งค้างไปบ้างก็ไม่นานจนเกินไป เพราะใจจะคอยเตือนอยู่เรื่อยว่างานยังไม่เสร็จ จะต้องทำให้เสร็จเพราะมีคุณค่า (พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ), 2548: 143)

พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ ฐิตญาโณ) กล่าวว่า จิตตะ คือ เอาใจใส่ฝักใฝ่ในสิ่งนั้นไม่วางธุระ ซึ่งหมายความว่า เมื่อบุคคลใช้ความเพียรพยายามทำงานในสิ่งที่ตนได้ปลุกฝังความพอใจไว้

จะต้องเป็นความเพียรพยายามที่สืบทอดกันไป เอาใจใส่สนใจในเรื่องเหล่านั้นไม่ทำงานแบบจับ ๆ จด ๆ หรือทิ้ง ๆ ขว้าง ๆ แต่ว่าเมื่อเริ่มลงมือทำไปแล้ว ก็ทำงานนั้น ๆ จนสำเร็จ (พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ ฐิตญาโณ), 2538: 55)

พันเอก ปิ่น มุกกันต์ กล่าวว่า “จิตตะ แปลตรงตัวว่าคิด ความหมาย ได้แก่ การเอาใจใส่กับงานที่ทำ ไม่ทอดธุระ ไม่ว่าใครจะทำการสิ่งใดถ้าเป็นคนประมาทไม่เอาใจใส่กับงานที่ตนทำ ทำอะไรทิ้งขว้าง งานย่อมจะสำเร็จเป็นผลดีไม่ได้ จิตตะมีประโยชน์โดยตรงในการกำจัดเสียซึ่งความเลินเล่อ ทอดธุระในหน้าที่ของตน เป็นธรรมป้องกันความเสียหายของงาน” (พ.อ. ปิ่น มุกกันต์, 2542: 198 – 199)

บุญมี แทนแก้ว กล่าวว่า “จิตตะ คือ ความคิดเหนือตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำสิ่งนั้น ด้วยความคิด ไม่ปล่อยให้ใจฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป” (บุญมี แทนแก้ว, 2539: 143)

จากคำจำกัดความดังกล่าวแล้วนี้ ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า จิตตะ (ความเอาใจใส่ในงาน) คือ การเอาใจใส่จดจ่อกับงานที่ทำ มีความตั้งมั่นกับงาน ทำงานด้วยความไม่ประมาท ไม่ทอดทิ้งงาน หรือไม่ปล่อยปะละเลยในงานที่ทำ ไม่ปล่อยให้ใจฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไปจากงาน มุ่งมานะกับงานที่ทำที่รับมอบหมายจนลืมนึกลืมพักผ่อน เพื่อต้องการให้งานบรรลุผลสำเร็จ

4. **วิมังสา (Investigation) พระธรรมปิฎก** (ป.อ. ปยุตโต) กล่าวว่า “วิมังสา คือ การสอบสวนไตร่ตรอง ได้แก่ การใช้ปัญญาพิจารณาตรวจตราหาเหตุผลและตรวจสอบหาข้อบกพร่องหรือขัดแย้งในกิจที่ทำ เป็นต้น รู้จักทดลองคิดค้นหาทางแก้ไขปรับปรุง คนมีวิมังสาชอบคิดค้นหาเหตุผล ชอบสอบสวนทดลองการคิดหาเหตุผลและชอบสอบสวนทดลองอย่างนี้ย่อมช่วยร่วมจิตให้ค่อยกำหนดและติดตามเรื่องที่พิจารณาอย่างติดใจตลอดเวลา เป็นเหตุให้จิตแน่วแน่แล่นดิ่งไปกับเรื่องที่พิจารณา ฟุ้งซ่าน ไม่วอกแวกและมีกำลัง เรียกว่าเป็นวิมังสาสมาธิ” (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2538: 845)

พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ) กล่าวว่า วิมังสา คือ ความเข้าใจในการทำงานนั้น สดุดยอดของการทำงานให้สำเร็จอยู่ที่ข้อสุดท้ายคือ วิมังสานี้เอง ได้แก่ การทำงานโดยการใช้ปัญญาใช้สมองคิด ไม่ใช่สักแต่ว่าทำ คนเราแม้จะรักงานสักเพียงใด บากป่วนทำงานสักปานใด หรือเอาใจใส่อยู่ตลอดเวลาก็ตาม แต่ถ้าขาดปัญญาพิจารณาแล้ว ผลที่สุดงานก็จะต้องค้างจนได้ เพราะแม้ว่าขั้นตอนของการทำงานจะสำเร็จไปแล้ว แต่ว่าผลงานไม่เรียบร้อย ต้องทำงานใหม่อยู่เรื่อยไป นี่คือการที่วิมังสา วิมังสาคือปัญญานั้นเอง ที่ใช้วิจัย วิจาร์ณ พิจารณา ใคร่ครวญ สอบถามท่านผู้รู้ ปรึกษาหารือ งานนั้นก็ประสบความสำเร็จได้ อีกประการหนึ่ง คือ คนทำงานโดยไม่ใช้ปัญญาจะทำงานไม่สำเร็จสักที แม้จะพยายามทำให้เสร็จก็ไม่เสร็จ เพราะขาดวิมังสา หรือขาดปัญญา หนักเข้าตนเองก็กลายเป็นทาสของงาน (พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ), 2548: 143)

พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จูติญาณโณ) กล่าวว่า วิมังสา คือ หมั่นตรองพิจารณา เหตุผลในสิ่งนั้น การทำงานเหล่านั้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการศึกษาเล่าเรียนทำงาน หรือปฏิบัติหน้าที่ อะไรก็ตาม บุคคลจะต้องประสบกับเรื่องแปลก ๆ ใหม่ ๆ ที่ไม่เคยพบเห็นมาก่อนซึ่งในกรณีนี้ท่านสอน ให้ใช้วิมังสา หมั่นตรองพิจารณาพิจารณาหาเหตุผลในเรื่องเหล่านั้น เช่น มีอุปสรรคขึ้นมาจะแก้ไข อยากรู้ว่าจะสำเร็จโดยง่าย ทำอย่างไรงานเหล่านี้จึงจะสำเร็จด้วยความรวดเร็วและเรียบร้อย บางเรื่องอาจจะต้องอาศัยคำแนะนำชี้แจงจากบุคคลอื่น บางเรื่องก็ต้องคิดได้ด้วยตนเองและตัดสินใจให้ได้ ด้วยตนเอง บุคคลจะสามารถใช้วิมังสา คือตรองพิจารณาหาเหตุผลในสิ่งนั้นได้โดยถ่องแท้ ก็ ต้องอาศัยความรู้ในเรื่องเหล่านั้นเป็นอย่างดี (พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จูติญาณโณ), 2538: 55)

พันเอก ปิ่น มุกกันต์ กล่าวว่า “วิมังสา แปลว่า พิจารณา หมายความว่า การใช้ปัญญา พิจารณาพร้อมคิดค้นหาเหตุผลในงานที่ทำ หรือหาวิธีการที่จะทำให้การทำงานนั้นได้ผลยิ่งขึ้นและไม่ให้ผิดอุปสรรคของความสำเร็จในการทำงานนอกเหนือจากความเบื่อหน่าย ความเกียจคร้านและความท้อถुरแล้ว ยังมีอยู่อีกอย่างหนึ่งคือ ความโง่เขลา รู้เท่าไม่ถึงการณ์ วิมังสากำจัดอุปสรรคข้อนี้โดยตรง” (พ.อ. ปิ่น มุกกันต์, 2542: 199 – 200)

บุญมี แทนแก้ว กล่าวว่า “วิมังสา คือ ความไตร่ตรอง หรือทดลอง ได้แก่ หมั่นใช้ปัญญา พิจารณา ใคร่ครวญ ตรวจสอบ หาเหตุผลและตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนในสิ่งที่ทำนั้นมีการวางแผน วัตถุประสงค์คือค้นวิธีแก้ไขปรับปรุงงานเป็น” (บุญมี แทนแก้ว, 2539: 143)

จากคำจำกัดความดังกล่าวแล้วนี้ ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า วิมังสา (การใช้ปัญญาสอบสวน) คือ การใช้ความรู้พิจารณา ตรวจสอบอย่างรอบคอบ ระมัดระวัง ผิดพลาดน้อยที่สุดและก่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมมากที่สุด

จากคำจำกัดความดังกล่าว ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า องค์ประกอบของอิทธิบาท 4 อันได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา ต่างเป็นองค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์ในลักษณะที่ส่งเสริมซึ่งกันและกัน กล่าวคือ เมื่อบุคคลผู้ใดมีองค์ประกอบของอิทธิบาท 4 ในด้านใดด้านหนึ่ง หรือเป็นองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับอิทธิบาท 4 ด้านอื่น ๆ อยู่ด้วยแล้ว จะเป็นปัจจัย หรือตัวสนับสนุนที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการทำงานของบุคคล ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล อันนำไปสู่การทำงานด้วยความสำเร็จ และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อส่วนรวม

ประโยชน์ของอิทธิบาท 4

อิทธิบาท 4 เป็นธรรมที่คอยสกัดกั้นอุปสรรคต่อความสำเร็จและเป็นแรงเสริมกำลังใจที่คอยผลักดันการทำงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ซึ่งมีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงประโยชน์ของอิทธิบาท 4 ดังนี้

วิเชียร พากเพียร กล่าวว่า ประโยชน์ของอิทธิบาท 4 ซึ่งสามารถสรุปได้ ดังนี้

1) ประโยชน์ของฉันทะ คือ เป็นข้าศึกกับความเบื่อหน่าย ทำให้ไม่เบื่องาน ไม่ท้อแท้ มีกำลังต่อสู้ป้องกันสร้างสรรค์สิ่งที่ตนรัก ทำให้งานหนักกลายเป็นงานเบาที่ยากก็กลายเป็นง่าย ถ้าขาดฉันทะ ทำให้ขาดกำลังใจ เบื่องาน ทอดทิ้งงาน กลายเป็นคนจืดจาง ไม่ก้าวหน้า

2) ประโยชน์ของวิริยะ คือ กำจัดความเกียจคร้านทำให้งานต่อเนื่อง ถ้าขาดวิริยะ จะเป็นคนอ่อนแอ หนีงานที่ยาก ไปหาแต่งงานที่ง่ายทำอะไรไม่สำเร็จขาดความก้าวหน้า มีแต่งงานค้าง กลายเป็นคนหย่อนสมรรถภาพ

3) ประโยชน์ของจิตตะ คือ ทำให้ทราบความเป็นไปของงานอยู่เสมอ เมื่อมีปัญหาสามารถแก้ไขเหตุการณ์ได้ทันที่ ถ้าขาดจิตตะงานอาจเสียหายได้โดยไม่รู้ตัว หรือรู้ตัวเมื่อสายเกินแก้เสียแล้ว

4) ประโยชน์ของวิมังสา คือ ช่วยให้ทำงานไม่ผิดพลาดและทำให้มองเห็นลู่ทางที่จะทำงานให้ได้ผลดี ถ้าขาดวิมังสาจะทำงานผิด ๆ ถูก ๆ เปลืองทุน เปลืองแรง เปลืองเวลาและทำให้โง่งงเวลา (วิเชียร พากเพียร, 2542: 15)

เบญจวรรณ นครพัฒน์ สรุปประโยชน์ของอิทธิบาท 4 ไว้ว่า ฉันทะและวิริยะ เป็นหลักปฏิบัติที่ช่วยให้บุคคลมีความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคในการทำงานได้เป็นอย่างดี โดยมีจิตตะและวิมังสาเป็นหลักปฏิบัติที่ช่วยให้การเอาชนะปัญหาและอุปสรรคในการทำงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ซึ่งในที่สุดแล้วก็จะช่วยเสริมให้บุคคลมีความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคมากขึ้นนั่นเอง (เบญจวรรณ นครพัฒน์, 2552: 15)

ปานทิพย์ ศุภนคร และคณะ กล่าวถึงประโยชน์ของอิทธิบาท 4 ซึ่งมีดังต่อไปนี้

1) ประโยชน์ของฉันทะ (ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น) คือ ทำให้ไม่เบื่องาน ไม่รู้สึกท้อแท้ในการทำงาน ทำให้เกิดกำลังใจในการที่จะต่อสู้ป้องกัน สร้างสรรค์สิ่งที่ตนรักและทำให้สุขภาพจิตสมบูรณ์

วิธีปฏิบัติให้เกิดฉันทะ เมื่อเราคิดจะทำงานสิ่งใดต้องทำความพอใจรักใคร่ในงานนั้นเสียก่อน การที่จะทำเช่นนั้นได้ ต้องพิจารณาให้เห็นผลได้ผลเสีย เมื่อเห็นผลได้ผลเสียแล้วและความพอใจรักใคร่อย่อมจะเกิดขึ้น

2) ประโยชน์ของวิริยะ (ความเพียรพยายามในสิ่งนั้น) คือ ความเพียรพยายามย่อมนำมาซึ่งความสำเร็จในสิ่งทั้งปวง การรู้จักใช้ความเพียรพยายามทำให้คนพ้นทุกข์ได้และความสมหวัง ย่อมมีแต่ผู้พากเพียร

วิธีปฏิบัติให้เกิดวิริยะ ปลุกฝังความพอใจรักใคร่ในงานขึ้นให้มาก ความพอใจนี้จะช่วยส่งเสริมให้เกิดความพากเพียรและคบหาสมาคมกับคนขยันขันแข็ง

3) ประโยชน์ของจิตตะ (ความเอาใจใส่ในสิ่งนั้น) คือ ความเอาใจใส่ในสิ่งนั้น ย่อมนำมาซึ่งความสำเร็จทั้งปวงและความเอาใจใส่ตรวจตราอยู่เสมอสามารถแก้ไขสถานการณ์ที่เกิดขึ้นได้ทันที่
วิธีปฏิบัติให้เกิดจิตตะ เมื่อท่านจะทำงานสิ่งใดจงพยายามศึกษารายละเอียดของงานนั้นให้เข้าใจว่า งานชนิดนี้ต้องใช้คนทำกี่คน ใช้อุปกรณ์อะไรบ้างและจะเสร็จภายในกี่วัน

4) ประโยชน์ของวิมังสา (ความหมั่นตรិตรองพิจารณาหาเหตุผลในสิ่งนั้น) คือ ช่วยให้เราทำงานไม่ผิดพลาด ช่วยให้เรามองเห็นลู่ทาง ที่จะทำงานให้ได้ผลดีขึ้นและวิวัฒนาการของสิ่งต่าง ๆ ต้องใช้ปัญญาพิจารณาตรองทั้งสิ้น

วิธีปฏิบัติให้เกิดวิมังสา เมื่อจะทำงานสิ่งใดต้องศึกษาวิธีทำให้แม่นยำซ้ำของเสียก่อนและวิจัยหาวิธีที่ดีกว่า ถ้าเป็นงานใหญ่ หรือตนไม่แน่ใจ ก็จัดให้มีการประชุมระดมสมองของหมู่คณะเข้าช่วย หรือปรึกษาท่านผู้รอบรู้ประกอบด้วย (ปานทิพย์ ศุภนคร และคนอื่น ๆ, 2545: 201 – 203) และ **ไพฑูริย์ ทองปาน** ได้สรุปถึงประโยชน์ของ อธิธำมา 4 ว่า ฉันทะและวิริยะ เป็นหลักปฏิบัติที่ช่วยให้บุคคลมีความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคในการทำงานได้เป็นอย่างดี โดยมีจิตตะและวิมังสา เป็นหลักปฏิบัติที่ช่วยให้การเอาชนะปัญหาและอุปสรรคในการทำงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ซึ่งในที่สุดแล้วก็จะช่วยเสริมให้บุคคลมีความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคมากขึ้นนั่นเอง (ไพฑูริย์ ทองปาน, 2551: 18)

สรุปได้ว่า ประโยชน์ของอธิธำมา 4 ประการ ที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ฉันทะและวิริยะ เป็นหลักปฏิบัติที่ช่วยให้นักศึกษาของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มีความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคในการเรียนได้เป็นอย่างดี โดยมีจิตตะและวิมังสาเป็นหลักปฏิบัติที่ช่วยให้เอาชนะปัญหาและอุปสรรคในการเรียนได้เป็นอย่างดีและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ดังนั้น หากนักศึกษาของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยที่มีอธิธำมา 4 เป็นหลักธรรมหนึ่งในการเรียนแล้วก็จะทำให้นักศึกษาของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย สามารถแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะส่งผลดีต่อทั้งตัวเอง ครอบครัวและมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนการสอน

เริ่มจากการพัฒนามนุษย์ให้มีการศึกษา เพราะเป็นรากฐานที่สำคัญที่สุดในการสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าและแก้ไข้ปัญหาต่าง ๆ ในสังคมได้ เนื่องจากการศึกษา เป็นกระบวนการที่ช่วยให้คนได้พัฒนาตนเองด้านต่าง ๆ ตลอดช่วงชีวิตให้สามารถดำรงชีพและประกอบอาชีพได้อย่างมีความสุข รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง โดยการนำความรู้คู่คุณธรรม จนมีความเข้าใจและตระหนักถึง

คุณค่าของการประยุกต์ใช้กับการอยู่ร่วมกันกับสังคมอย่างสมดุลและเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินชีวิตด้านต่าง ๆ ให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายได้อย่างสมบูรณ์

การประยุกต์ใช้หลักพุทธปรัชญาในการเรียน

การประยุกต์ใช้หลักพุทธปรัชญาในการเรียนของนักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เริ่มตั้งแต่ผู้สอนและผู้เรียน โดยเน้นปฏิบัติมากกว่าการจดจำเนื้อหา ที่สำคัญต้องพัฒนา ส่งเสริม ฝึกอบรม ถ่ายทอดสอดแทรก ให้ความรู้เกิดความเข้าใจ เกิดความรู้สึกเห็นคุณค่า ความสำคัญของหลักพุทธปรัชญาเป็นหลักธรรมทางศาสนาของทุกศาสนาต่างมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของบุคคลแต่ละบุคคลในสังคม สังคมที่เจริญแล้วจะมีศาสนาเป็นเครื่องยึดถือ เพื่อช่วยให้สมาชิกปฏิบัติตนไปในทางที่ดีทุก ๆ ศาสนาย่อมมีจุดหมายเดียวกันคือ มุ่งให้บุคคลกระทำความดี ละเว้นความชั่ว หลักธรรมที่ควรน้อมนำไปปฏิบัติสู่ความสำเร็จในการเรียนที่สำคัญ ได้แก่ หลักอิทธิบาทนี้เป็นหลักการเพื่อให้มั่นใจและเพื่อความสำเร็จ พระพุทธเจ้าทรงสอนให้ตั้งไว้ที่ใจตัวเอง วางหลักความดีไว้ที่ใจตัวเอง ไม่ใช่ยึดสิ่งอื่นนอกตัว การทำงานให้ได้ผลดีต้องเริ่มที่ใจของตัวเอง ตัวเราเองจะต้องดีก่อน การวางหลักไว้ข้างต้นเป็นหลักที่มีไว้ เมื่อทำงานใดไม่สำเร็จ เราจะโทษสิ่งอื่น หรือคนอื่น แต่จะโทษตัวเองและหันกลับมาคิดปรับปรุงแก้ไขตนเอง

พุทธปรัชญาหรือหลักธรรมที่เหมาะสมกับการเรียน การศึกษาทุกระดับเพื่อให้ประสบความสำเร็จ ต้องอาศัยหลักพุทธปรัชญาหรือหลักธรรม คือ อิทธิบาท 4 อย่าง อันได้แก่

- 1) ฉันทะ คือ ความพอใจ
- 2) วิริยะ คือ ความเพียรพยายาม
- 3) จิตตะ คือ จิตฝึกฝน
- 4) วิมังสา คือ หมั่นตรិตรอง

1) ฉันทะ คือ การทำใจให้รัก ให้พอใจกับงานนั้นก่อน เมื่อใจเกิดฉันทะแล้วก็ลงมือทำด้วยความเต็มใจ หรือให้กำลังใจให้เราไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค ไม่ว่าจะทำงานใดก็ตาม วิธีที่จะสร้างให้คนรักงานนั้นเราต้องคำนึงถึงผลดีของงาน คือ คิดว่าถ้าทำงานนี้แล้วเราจะได้อะไร เช่น การเรียนหนังสือ เรียนแล้วจะได้งานทำ มีรายได้ มีเกียรติ มีอำนาจ เหล่านั้นเป็นต้น

2) วิริยะ คือ การมีใจพากเพียร ในการทำงานทุกอย่างต้องประสบความสำเร็จและความลำบากและอุปสรรคบ้างเป็นบางเวลา การต่อสู้เอาชนะต้องอาศัยความเพียรและมีจิตใจเข้มแข็ง ความเพียรเกิดขึ้นได้ด้วยการรู้จักวัดความสามารถของตนเอง เวลาที่เหลืออยู่เราควรทำอะไรให้ได้อะไรคุ้มค่างกับเวลา ไม่ทอดทิ้ง เป้าหมายช่วงเวลาที่เหลืออยู่

3) จิตตะ คือ ความเอาใจใส่ต่องาน คนที่มีจิตตะมักมีความคิดรวบรัดที่จุดเดียวยอมมีพลังผลักดันให้งานสำเร็จลงได้ การเอาใจใส่ตรวจตราสม่ำเสมอ ให้รู้ล่วงหน้าว่างานนั้นผิดพลาดได้และ

สามารถหาทางแก้ไขเตรียมไว้ให้พร้อม ตรงข้ามกับคนที่ทำงานขาดความเอาใจใส่ ย่อมยากที่จะทำงานให้สำเร็จ เพราะความคิดไม่ต่อเนื่องกันตลอดงานที่ทำงานก็จะไม่เกิดผลสำเร็จนับว่าทำงานไม่ได้ผลดี

4) วิมังสา คือ การทำงานด้วยปัญญา ทำด้วยความเข้าใจ รู้จักพินิจพิเคราะห์ ไม่ใช่แต่ว่าทำวันหนึ่ง ๆ เท่านั้น เราต้องใช้ปัญญาพิจารณาว่างานที่กำลังทำนี้ อะไรคือเป้าหมายที่ต้องการทำ การที่จะบรรลุเป้าหมายนี้ต้องทำอะไรบ้าง อะไรต้องมาก่อน เป็นไปตามลำดับขั้นตอนและมีการประเมินผล แต่ละขั้นตอนว่าเป็นไปตามเป้าหมายที่ตั้งไว้หรือไม่ ถ้าไม่เป็นก็ต้องสำรวจว่ามีปัญหาอะไร แล้วคิดหาวิธีการแก้ไข เพื่อให้ได้งานที่มีประสิทธิภาพ

ฉะนั้น การงานใดที่ผู้ทำสำเร็จเรียบร้อยทันตามเวลาที่ต้องการ ถูกต้องกับหน้าที่และเรื่องของการงานนั้น ผู้ทำงานมีความเต็มใจทำ มีความพากเพียร การงานนั้นต้องมีความก้าวหน้าด้วย ยิ่งได้รับความชมเชยเมื่อทำงานสำเร็จ ก็ยิ่งมีความสุขใจมีความภูมิใจเพิ่มขึ้นด้วยตรงกันข้ามกับงานที่ค้างค้ำไม่เป็นระเบียบก็จะได้รับแต่ปัญหา หนักใจ กังวลใจและนำความเสื่อมเสียมาสู่หน่วยงานและผู้ปฏิบัติงานด้วย (อนูรี แก้วแว่น้อย และคณะ, 2548: 16)

การประยุกต์ใช้หลักพุทธปรัชญาเพื่อการพัฒนาการเรียนของนักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

การพัฒนาการเรียนการสอนตามหลักพุทธปรัชญานั้น ถือเป็นการพัฒนาองค์กร หรือหน่วยงานให้มีความเจริญรุ่งเรืองด้วย ซึ่งจะประกอบด้วยฝ่ายเสนอแนวทางประพฤติปฏิบัติและฝ่ายจัดหาระบบของแนวทางในการประพฤติปฏิบัติ ดังนั้น บัณฑิตวิทยาลัย หากจะนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนการสอนอย่างจริงจัง จำเป็นจะต้องเสนอต่อมหาวิทยาลัยให้ปฏิบัติตามหลักพุทธปรัชญา คือ อิทธิบาท 4 ดังนี้

อิทธิบาท 4 เป็นหลักพุทธปรัชญาที่เกื้อหนุนให้ถึงความสำเร็จในการดำเนินชีวิต เช่น การทำงาน การเรียนฯ ตามวัตถุประสงค์ ตามความมุ่งหมายคือ “ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา (สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค, เล่ม 11 ข้อ 213: 223) ซึ่งเป็นหลักในการปฏิบัติเพื่อเข้าถึงทางแห่งความสำเร็จในการดำเนินชีวิตคือ ฉันทะ มีความพอใจในการดำเนินชีวิตแบบผู้เสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม อุทิศตนเพื่อหน่วยงานที่ตนปฏิบัติงานอยู่ด้วยร่างกายและจิตใจ วิริยะ มีความเพียรพยายามปฏิบัติตามหน้าที่ของตนให้ดีที่สุด เพื่อความเจริญต่อการทำงานของหน่วยงาน เพื่อความเจริญในการเรียนการสอนของโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัย รวมถึงทุก ๆ สถาบันที่มีกาเรียนการสอน ดังนั้น จึงมีความพยายามในการดำเนินชีวิตแบบผู้มีความสันโดษคือ “มีความสันโดษด้วยปัจจัยสี่” (ทีฆนิกาย สุมงคลวิลาสินี สี่ลักขันธ์วัคค้อภุคคฤถา, เล่ม 1: 253) เพราะปัจจัยสี่นั้นเป็นสิ่งที่เกื้อหนุนในการดำเนินชีวิตเท่านั้นไม่ใช่ความสุขอยู่ที่ปัจจัยสี่ แต่ความสุขอันสูงสุด หรือจุดหมายสูงสุดคือ พระ

นิพพาน ในพระพุทธศาสนา จิตตะ มีการเอาใจใส่ดูแลตนเองให้มีความบริสุทธิ์ในการดำเนินชีวิต ซึ่งเป็นการเอาใจใส่ในการรักษา “ให้กายสุจริต วาสุจริตและมโนสุจริต” (อภิธัมมปิฎก อัมมสังคณี, เล่ม 34 ข้อ 840: 327) เพื่อให้มีความบริสุทธิ์ที่เหมาะสมในการยอมรับจากหน่วยงานและประชาชน วิมังสา มีการพิจารณาไตร่ตรองถึงหลักธรรมจะเหมาะสมสำหรับตน เพื่อนำไปปฏิบัติ เพื่อให้ถึงจุดหมายอันสูงสุด เพราะหลักธรรมมีถึง 84,000 พระธรรมชั้นตรี จึงใคร่ครวญหาเหตุผลว่าหลักธรรมข้อใดที่เหมาะสมกับงานซึ่งเรียกว่า “จริต” (วิสุทธิมคคปกรณ์, เล่ม 1: 127) ซึ่งเป็นลักษณะของอุปนิสัยของแต่ละบุคคลจะสามารถนำหลักธรรมที่ตนถนัดไปประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง ผู้อื่นและสังคม หลักของอิทธิบาททั้ง 4 ประการนี้ จะต้องมีพื้นฐานมาจากการประพฤติที่อยากจะพัฒนาตัวเองให้มีความเจริญ บัณฑิตวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัยจะต้องมีความพอใจในการปฏิบัติหน้าในเรื่องการเรียนการสอน ซึ่งมุ่งมั่นให้นักศึกษามีความเพียรพยายามในการพัฒนาตนเองเพื่อให้ประสบความสำเร็จในการเรียนตามหลักพุทธปรัชญา

การประยุกต์ใช้หลักพุทธปรัชญาในการบริหารตนเองเพื่อสร้างคุณภาพชีวิต

ชีวิตที่มีคุณภาพจะต้องมีการพัฒนาทั้งทางโลกและทางธรรม การที่บุคคลจะประสบความสำเร็จในชีวิตได้นั้นต้องมีหลักธรรมสำหรับยึดถือปฏิบัติในการบริหารตนเอง ซึ่งเป็นการพัฒนาความเจริญงอกงามทางจิตใจและสติปัญญา เพื่อให้การดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างมีแก่นสารสาระและเป็นชีวิตที่มีคุณค่าอย่างแท้จริงสมกับที่เกิดมาเป็นมนุษย์

หลักพุทธปรัชญาในการบริหารตนเองเพื่อสร้างคุณภาพชีวิต หลักพุทธปรัชญาในพุทธศาสนาเป็นหลักความจริงที่ควรรู้และเป็นหลักความดีที่ควรประพฤติปฏิบัติ หรือดำเนินชีวิตที่มีคุณภาพในทุกด้าน ได้แก่ การพัฒนาตนเอง พัฒนาครอบครัว พัฒนางานและพัฒนาสังคมโดยมีหลักธรรมพื้นฐานในการพัฒนา ดังนี้

อิทธิบาท 4 คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จในกิจทั้งปวง

1. ฉันทะ ความพอใจ ในการทำงานความต้องการที่จะทำใฝ่ใจรักที่จะทำ ประารถนาที่จะทำให้ได้ผลดียิ่งขึ้นไป
2. วิริยะ ความเพียร ความขยันหมั่นเพียรประกอบการทำงานด้วยความพยายาม เข้มแข็งอดทน เอาธุระและไม่ทอดถอย
3. จิตตะ ความเอาใจใส่ ในการทำงาน เอาจิตใจฝักใฝ่ในสิ่งที่ทำและทำด้วยความตั้งใจ
4. วิมังสา การใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรอง ใคร่ครวญ หาเหตุผล ข้อบกพร่อง ชัดข้องเพื่อหาทางปรับปรุงแก้ไข (วิสุทธิมคคปกรณ์, เล่ม 1: 127)

การบริหารตนเอง หมายถึง การที่บุคคลมีหลักการพัฒนาตนเอง มีการปรับปรุงแก้ไข ข้อบกพร่องสามารถจัดการและควบคุมการดำเนินชีวิตของตนเองได้อย่างมีระเบียบแบบแผน เพื่อ

จุดมุ่งหมายที่ดี เป็นที่ยอมรับของสังคมโดยทั่วไปแล้ว บุคคลมักตั้งเป้าหมายความสำเร็จในชีวิตไว้ 3 ด้าน คือ

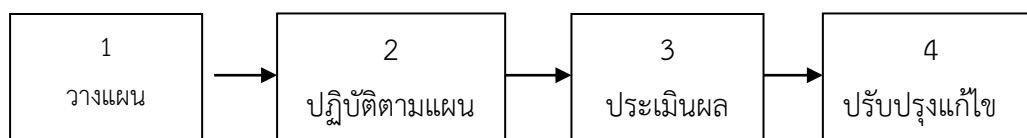
1. ความสำเร็จด้านส่วนตัว หมายถึง ความรู้ ความสามารถที่ได้จากการฝึกฝนอบรมการเรียนรู้

2. ความสำเร็จด้านครอบครัว หมายถึง สภาพชีวิต ความเป็นอยู่ทางครอบครัว ที่มีความสุข ความอบอุ่น การมีคู่ครองที่เหมาะสม การมีบุตรที่ดีมีคุณภาพ

3. ความสำเร็จด้านหน้าที่การงาน หมายถึง ความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน มีการทำงานที่มั่นคงเป็นที่ยอมรับของผู้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงานและผู้ใต้บังคับบัญชา

การตั้งเป้าหมายความสำเร็จทั้ง 3 ประเภทดังกล่าวนี้ ต้องนำหลักการบริหารมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตจึงจะบรรลุจุดหมายตามที่ตั้งไว้ โดยมีแนวทางดังนี้ คือ

1. การวางแผน คือ ต้องวางแผนด้านการศึกษา การทำงาน การมีคู่ครอง เช่น ด้านการศึกษาต้องวางแผนว่า จะศึกษาด้านไหน จบแล้วจะทำงานอาชีพใด ด้านครอบครัวควรคำนึงถึงความเหมาะสมในการเลือกคู่ครอง การวางแผนครอบครัว จำนวนบุตรและในการทำงานต้องเป็นงานที่มีความมั่นคง มีความก้าวหน้า มีรายได้ดี เป็นงานที่ตรงกับความรู้ความสามารถ เป็นต้น การวางแผนนี้ มีทั้งการวางแผนระยะสั้นและระยะยาว

แผนภูมิที่ 1 ขั้นตอนการบริหารตนเอง (อนูรี แก้วแว่น้อย และคณะ, 2548: 86-87)

2. การจัดองค์กร คือ การจัดสรรหน้าที่ของตนให้เหมาะสมกับเวลา ให้งานทุกด้านดำเนินไปด้วยดี ได้แก่ งานที่เกี่ยวกับการศึกษาเล่าเรียน งานบ้าน งานกิจการของครอบครัว งานอดิเรก เป็นต้น

3. การจัดคนเข้าทำงาน คือ การจัดสรรหน้าที่ภายในบ้านให้เหมาะสมกับสถานภาพของสมาชิกในครอบครัว

4. การประสานงาน คือ การติดต่อสื่อสารกับบุคคลที่เกี่ยวข้องต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี รู้จักประสานประโยชน์ รู้จักการควบคุมอารมณ์และมีการแสดงออกที่เหมาะสม

5. การควบคุม คือ การประเมินผลการปฏิบัติให้เป็นไปตามแผนที่ตั้งไว้ ต้องมีการพัฒนาการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง การปฏิบัติเป็นระยะ ๆ เพื่อให้การดำเนินชีวิตเป็นไปตามจุดหมายที่ดี (อนูรี แก้วแว่น้อย และคณะ, 2548: 86-87)

คุณภาพชีวิต เป็นสิ่งสำคัญในการดำเนินชีวิตที่ทุกคนต้องการรวมทั้งยังเป็นเป้าหมายในการพัฒนาประชากรของประเทศโดยเชื่อในแนวความคิดที่ว่า ถ้าบุคคลมีคุณภาพชีวิตที่ดี การพัฒนาในด้านต่าง ๆ ก็จะทำให้ได้ดีและรวดเร็วขึ้น

คุณภาพชีวิต หมายถึง ชีวิตที่มีคุณภาพมีความสมบูรณ์ทางด้านสุขภาพร่างกายและจิตใจ สามารถดำรงชีวิตให้สอดคล้องตามสภาวะทางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองวัฒนธรรม สภาพแวดล้อมในการดำเนินชีวิตและทรัพยากรที่มีอยู่ การดำเนินชีวิตที่ควรประกอบด้วย คุณภาพทางกายภาพ ร่างกาย อารมณ์ จิตใจและสติปัญญา นอกจากนี้ยังมีผู้ให้แนวความคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตไว้ว่าคุณภาพชีวิตบางครั้งอาจมองถึงสภาพจิตใจที่รู้สึกว่ามีความสุข บางคนอาจมองถึงบริการของรัฐที่ก่อให้เกิดความสะดวกสบายอย่างเดียว บางคนมองครอบคลุมถึงสภาพร่างกาย จิตใจ อารมณ์และสังคมที่กลมกลืนกัน แต่บางคนอาจมองเฉพาะสังคมที่มีระเบียบ มีความปลอดภัย คุณภาพชีวิตจึงเป็นคำรวมที่กว้างและครอบคลุมตัวแปรต่าง ๆ หลายประเภท เพราะสิ่งที่เกี่ยวข้องถึงคุณภาพชีวิต หรือการดำรงชีวิตที่ดีพอสมควร มาจากปัจจัยทั้งภายในและภายนอก ปัจจัยภายใน ได้แก่ ความรู้สึก อารมณ์ของคน ส่วนปัจจัยภายนอก ได้แก่ สถานภาพทางกายภาพรอบข้าง เช่น ไฟฟ้า น้ำประปา โทรศัพท์ การคมนาคมและอากาศ เป็นต้น (พิน พระคุณ, 2543: 76)

คนมีคุณภาพ หมายถึง เป็นคนดี คนที่มีความรู้และประพฤติ ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ในสังคมและมีเมตตากรุณาต่อผู้อื่น เป็นคนใฝ่รู้อยู่เสมอ รู้จักตนเอง เสียสละเพื่อส่วนรวม มองการณ์ไกล ไม่ประมาทและมีศีลธรรม

สำหรับต่างประเทศได้ให้ความหมายคุณภาพชีวิต หมายถึง ชีวิตที่มีคุณค่าและชีวิตที่มีความหมาย โดยเน้นถึงคุณภาพชีวิตเป็นพิเศษที่ความสุข มีความพึงพอใจในการดำเนินชีวิตการมีสัมพันธภาพกับบุคคลอื่น การมีกิจกรรมทางสังคม มีการพัฒนาตนเองและมีความรู้สึกอึดอ้อมใจ มีการพักผ่อนหย่อนใจ หรือนันทนาการ ซึ่งเป็นเรื่องที่สำคัญที่สุดต่อชีวิตของบุคคลและเป็นความต้องการพื้นฐานของบุคคลที่ควรได้รับการตอบสนอง (กฤษณา พันธุ์วานิช, 2550: 6)

สรุปได้ว่า การนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียน ได้แก่ หลักอิทธิบาท 4 หลักแห่งความสำเร็จในการเรียนโดยเฉพาะของนักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาบัณฑิตวิทยาลัย เพราะนำไปพัฒนาตนเองเพื่อคุณภาพต่อชีวิตและการเรียน ให้ประสบผลสำเร็จเกิดประโยชน์กับตนเอง มหาวิทยาลัยและประเทศชาติให้มีความเจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้นไป

2.3 ทฤษฎีเกี่ยวกับการสอนของครูและอาจารย์

2.3.1 ทฤษฎีการเรียนรู้

ทฤษฎีการเรียนรู้การวางเงื่อนไขแบบคลาสสิก (Classical Conditioning Theory)

ไอวาน พาร์ฟลอฟ (Ivan Pavlov) กล่าวว่า “พฤติกรรมที่จะเกิดการวางเงื่อนไขแบบคลาสสิกได้มักเป็นพฤติกรรม หรือการตอบสนองที่เกิดจากปฏิกิริยาสะท้อน อันมีพื้นฐานมาจากการทำงานของระบบประสาทอัตโนมัติ เช่น การที่เห็นมะม่วงแล้วน้ำลายไหล, การทำงานของต่อมต่าง ๆ ในร่างกายการทำงานของระบบกล้ามเนื้อต่าง ๆ พฤติกรรมการตอบสนองในการวางเงื่อนไขแบบคลาสสิกเป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติเมื่อมีสิ่งเร้ามากระตุ้นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติเหล่านี้ เรียกว่า พฤติกรรมตอบสนอง หรือพฤติกรรมที่เป็นไปโดยไม่ตั้งใจ” (ทศนา แชมมณี, 2548: 53)

พาร์ฟลอฟเชื่อว่าการเรียนรู้ของสิ่งมีชีวิตจำนวนมากเกิดจากการวางเงื่อนไข (Conditioning) กล่าวคือ การตอบสนองหรือการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นต่อสิ่งเร้าหนึ่งมักมีเงื่อนไขหรือสถานการณ์เกิดขึ้น ซึ่งในสภาพปกติหรือในชีวิตประจำวันการตอบสนองเช่นนั้นอาจไม่มี เช่น กรณีสุนัขได้ยินเสียงกระดิ่งและน้ำลายไหล เสียงกระดิ่งเป็นสิ่งเร้าที่ต้องการให้เกิดการเรียนรู้จากการวางเงื่อนไข เพราะโดยปกติเสียงกระดิ่งมิได้ทำให้น้ำลายไหล แต่คนต้องการให้สุนัขน้ำลายไหลเมื่อได้ยินเสียงกระดิ่ง พาร์ฟลอฟ เรียกว่า สิ่งเร้าที่มีเงื่อนไข (conditioned stimulus) และปฏิกิริยาน้ำลายไหล เป็นการตอบสนองที่เรียกว่าการตอบสนองที่มีเงื่อนไข (conditioned response)

ตัวอย่างทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบคลาสสิก การนำความรู้จากทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบคลาสสิกไปใช้ในการเรียนการสอนในการนำทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบคลาสสิกไปใช้ในการเรียนการสอนทำได้ดังนี้

- ครูสร้างบรรยากาศที่ดีในการเรียนการสอน อันเป็นการวางเงื่อนไขที่ดี
- ครูวางตัวให้ผู้เรียนเกิดความศรัทธา เพื่อผู้เรียนจะได้รึกวิชาที่ครูสอนด้วย
- ครูจัดบทเรียนให้น่าสนใจและเกิดความสุขสนาน ได้ทั้งความรู้ และความสุขสนาน สร้างความเป็นกันเองกับผู้เรียนและให้ความอบอุ่นกับผู้เรียน
- ครูจัดสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษาดี เพื่อให้ผู้เรียนรักสถานศึกษา
- ครูจัดหาและใช้สื่อการสอนที่ดี เพื่อการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ

ทฤษฎี Constructivism มีหลักการที่สำคัญว่า ในการเรียนรู้ผู้เรียนจะต้องเป็นผู้กระทำ (active) และสร้างความรู้ ความเชื่อพื้นฐานของ Constructivism มีรากฐานมาจาก 2 แหล่ง คือจากทฤษฎีพัฒนาการของพือาเจต์ และวิกิออสกี

ทฤษฎี Constructivism จึงแบ่งออกเป็น 2 ทฤษฎี คือ Cognitive Constructivism หมายถึงทฤษฎีการเรียนรู้พุทธิปัญญานิยม ที่มีรากฐานมาจากทฤษฎีพัฒนาการของพือาเจต์ ทฤษฎีนี้ถือว่าผู้เรียนเป็นผู้กระทำ(active) และเป็นผู้สร้างความรู้ขึ้นในใจเอง ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมมีบทบาทในการก่อให้เกิดความ ไม่สมดุลทางพุทธิปัญญาขึ้น เป็นเหตุให้ผู้เรียน ปรับความเข้าใจเดิมที่มีอยู่ให้เข้ากับข้อมูลข่าวสารใหม่ จนกระทั่ง เกิดความสมดุลทางพุทธิปัญญาหรือเกิดความรู้ใหม่ขึ้น Social Constructivism เป็นทฤษฎีที่มีพื้นฐานมาจากทฤษฎีพัฒนาการของวิกอทสกี ซึ่งถือว่าผู้เรียนสร้างความรู้ ด้วยการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม กับผู้อื่น(ผู้ใหญ่หรือเพื่อน) ในขณะที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมหรืองานในสภาวะสังคม (Social Context) ซึ่งเป็นตัวแปรที่สำคัญและขาดไม่ได้ ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ทำให้ผู้เรียนสร้างความรู้ ด้วยการเปลี่ยนแปลงความเข้าใจเดิมให้ถูกต้องหรือซับซ้อนกว้างขวางขึ้น

คุณลักษณะร่วมของทฤษฎี Constructivism

1. ผู้เรียนสร้างความเข้าใจในสิ่งที่เรียนรู้ด้วยตนเอง
2. การเรียนรู้สิ่งใหม่ขึ้นกับความรู้เดิมและความเข้าใจที่มีอยู่ในปัจจุบัน
3. การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมมีความสำคัญต่อการเรียนรู้
4. การจัดสิ่งแวดล้อม กิจกรรมที่คล้ายคลึงกับชีวิตจริง ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่มีความหมาย

ทฤษฎีการเรียนรู้ตามแนวความรู้ความเข้าใจนี้ จำแนกย่อยออกเป็นหลายทฤษฎีเช่นกัน แต่ทฤษฎีซึ่งเป็นที่ยอมรับกันมาก ในระหว่างนักจิตวิทยาการเรียนรู้และนำมาประยุกต์ใช้กันมากกับสถานการณ์การเรียนการสอน ได้แก่ ทฤษฎีการเรียนรู้โดยการค้นพบของบรูเนอร์ และทฤษฎีการเรียนรู้ที่มีความหมายของออสเชล (Ausubel) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ทฤษฎีการเรียนรู้ของบรูเนอร์ได้ให้ชื่อการเรียนรู้ว่า “Discovery Approach” หรือ การเรียนรู้โดยการค้นพบ และเชื่อว่าการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ เมื่อผู้เรียนได้มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ซึ่งนำไปสู่การค้นพบ การแก้ปัญหา ผู้เรียนจะประมวลข้อมูลข่าวสาร จากการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม และจะรับรู้สิ่งที่ตนเองเลือก หรือสิ่งที่ใส่ใจ การเรียนรู้แบบนี้จะช่วยให้เกิดการค้นพบ เนื่องจาก ผู้เรียนมีความอยากรู้อยากเห็น ซึ่งจะเป็แรงผลักดัน ที่ทำให้สำรวจสิ่งแวดล้อม และทำให้เกิดการเรียนรู้โดยการค้นพบ โดยมีแนวคิดที่เป็นพื้นฐาน ดังนี้

การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมด้วยตนเองผู้เรียนแต่ละคนจะมีประสบการณ์ และพื้นฐานความรู้ที่แตกต่างกันการเรียนรู้จะเกิดจากการที่ผู้เรียนสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่พบใหม่กับความรู้เดิมแล้วนำมาสร้างเป็นความหมายใหม่

บรูเนอร์ ได้เห็นด้วยกับพือาเจต์ว่าคนเรามีโครงสร้างสติปัญญา (Cognitive Structure) มาตั้งแต่เกิด ในวัยทารกโครงสร้างสติปัญญายังไม่ซับซ้อน เพราะยังไม่พัฒนาต่อเมื่อมี ปฏิสัมพันธ์ กับ

สิ่งแวดล้อม จะทำให้โครงสร้างสติปัญญา มีการขยายและซับซ้อนขึ้น หน้าที่ของโรงเรียนก็คือการช่วยเหลือการขยายของโครงสร้างสติปัญญาของนักเรียน นอกจากนี้บรูเนอร์ ยังได้ให้หลักการเกี่ยวกับการสอนดังต่อไปนี้ (สราญค์ โค้วตระกูล, 2541: 213)

กระบวนการความคิดของเด็กแตกต่างกับผู้ใหญ่ เวลาเด็กทำผิดเกี่ยวกับความคิด ผู้ใหญ่ควร จะคิดถึงพัฒนาการทางเขาวนปัญญา ซึ่งเด็กแต่ละวัยมีลักษณะการคิด ที่แตกต่างไปจากผู้ใหญ่ ครู หรือผู้มีความรับผิดชอบทางการศึกษา จะต้องมีความเข้าใจว่าเด็ก แต่ละวัยมีการรู้คิดอย่างไรและ กระบวนการรู้คิดของเด็กไม่เหมือนผู้ใหญ่ (Intellectual Empathy) เน้นความสำคัญของผู้เรียนถือว่า ผู้เรียนสามารถจะควบคุมกิจกรรมการเรียนรู้ของตนเองได้ (Self - Regulation) และเป็นผู้ที่ จะริเริ่มหรือลงมือกระทำ ฉะนั้นผู้ที่มีหน้าที่สอนและอบรมมีหน้าที่จัดสิ่งแวดล้อมให้เอื้อการเรียนรู้โดยการ ค้นพบ โดยให้ออกาสผู้เรียน มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ในการสอนควรเริ่มจากประสบการณ์ที่ผู้เรียน ค้นเคย หรือประสบการณ์ที่ใกล้ตัว ไปหาประสบการณ์ที่ไกลตัว เพื่อผู้เรียนจะได้มีความเข้าใจ เช่น การสอนให้นักเรียนรู้จักการใช้แผนที่ ควรจะเริ่มจากแผนที่ของจังหวัดของผู้เรียนก่อนแผนที่จังหวัด อื่นหรือแผนที่ประเทศไทย

บรูเนอร์ เชื่อว่า วิชาต่าง ๆ จะสอนให้ผู้เรียนเข้าใจได้ทุกวัยถ้าครูจะสามารถใช้วิธีการ สอนที่เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน ข้อสำคัญครูจะต้องให้นักเรียนเป็นผู้กระทำหรือเป็นผู้แก้ปัญหาเอง บรูเนอร์ ได้สรุปความสำคัญของการเรียนรู้โดยการค้นพบที่ดีกว่าการเรียนรู้ โดยวิธีอื่นดังต่อไปนี้

1. ผู้เรียนจะเพิ่มพลังทางสติปัญญา
2. เน้นรางวัลที่เกิดจากความอึดใจในสัมฤทธิ์ผลในการแก้ปัญหามากกว่ารางวัล หรือเน้น แรงจูงใจภายในมากกว่าแรงจูงใจภายนอก
3. ผู้เรียนจะเรียนรู้การแก้ปัญหาด้วยการค้นพบและสามารถนำไปใช้ได้
4. ผู้เรียนจะจำสิ่งที่เรียนรู้ได้ดีและได้นาน (สราญค์ โค้วตระกูล, 2541: 215)

สรุปได้ว่า บรูเนอร์ กล่าวว่า คนทุกคนมีพัฒนาการทางความรู้ความเข้าใจ หรือ การรู้คิด โดยผ่านกระบวนการที่เรียกว่า Acting, Imagine และ Symbolizing ซึ่งอยู่ในขั้นพัฒนาการทาง ปัญญา คือ Enactive, Iconic และ Symbolic representation ซึ่งเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นตลอด ชีวิตมิใช่เกิดขึ้นช่วงใดช่วงหนึ่งของชีวิตเท่านั้น บรูเนอร์เห็นด้วยกับ พิวาเจต์ ที่ว่า มนุษย์เรามี โครงสร้างทางสติปัญญา มาตั้งแต่เกิด ในวัยเด็กจะมีโครงสร้างทางสติปัญญาที่ไม่ซับซ้อน เมื่อมี ปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม จะทำให้โครงสร้างทางสติปัญญาขยาย และซับซ้อนเพิ่มขึ้น หน้าที่ของครู คือ การจัดสภาพสิ่งแวดล้อมที่ช่วยเอื้อต่อการขยายโครงสร้างทางสติปัญญาของผู้เรียน

2.3.2 ทฤษฎีแรงจูงใจ

สิ่งสำคัญที่ทำให้เกิด ความมานะพากเพียรตั้งใจทำงาน บุคคลนั้นจะต้องได้รับการจูงใจ เพราะแรงจูงใจเป็นพลังผลักดันให้คนเราประกอบกิจกรรม หรือกระทำการต่าง ๆ ซึ่งพลัง ดังกล่าว จะมีความรุนแรงมาก หรือน้อยย่อมขึ้นอยู่กับ เรื่องราวสถานการณ์ และตัวบุคคล บ่อยครั้งที่แรงจูงใจ เป็นพลังผลักดันให้คนเราแสดงพฤติกรรมที่ประทับใจ เช่นวีรกรรมของผู้รักชาติที่เราเคยได้ยินหรือพบเห็นมา การขันอาสาเสี่ยงชีวิตเพื่อเป็นนักบินอวกาศ หรือการที่บุคคลหนึ่ง ยอมพลีชีพเพื่ออีกชีวิตหนึ่ง ทั้งนี้เพราะขณะที่คนเราได้รับแรงจูงใจ ก็จะทำให้เกิดความกระตือรือร้น และพยายามดิ้นรน เพื่อหาทางทำงานนั้น ให้บรรลุเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ ผู้ที่ได้รับการจูงใจมีลักษณะ 3 ประการดังนี้

1. มีพลัง (Energy) การจูงใจจะทำให้คนเราเกิดพลังขึ้นมา เพื่อที่จะทำกิจกรรมนั้นให้สำเร็จลุล่วงไปสถานการณ์หนึ่ง เช่น คนที่หิวข้าวเพราะอดอาหารมาเป็นเวลานานก็จะดิ้นรนแสวงหาอาหารอย่างสุดกำลัง

2. เกิดความพยายาม (Persistency) บุคคลที่ได้รับการจูงใจ จะไม่เกิดความท้อถอยหรือเลิกล้มการกระทำนั้น ๆ ลงไปโดยง่าย เช่นคนที่เห็นเด็กยากจนและเกิดความสงสารอยากช่วยอนุเคราะห์ ก็พยายามทุกวิถีทาง ที่จะหาเงินมาตั้งเป็นกองทุน หรือมูลนิธิขึ้นมา เพื่อช่วยเด็กยากจนเหล่านั้น ไม่ว่าจะเป็นการขอบริจาคเรียไร จัดงานการกุศล หรือกิจกรรม ๆ เป็นต้น

3. สามารถเปลี่ยนแปลงได้ (Variability) คนเราเมื่อดิ้นรนถึงที่สุดแล้วถ้ายังไม่บรรลุเป้าประสงค์ ก็อาจเปลี่ยนแปลงเป้าประสงค์ใหม่ได้ เช่น นักศึกษาที่ต้องการมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของเพื่อน ๆ ก็พยายามเรียนให้เก่ง แต่เมื่อเอาดีทางการเรียนไม่ได้ ก็หันไปเอาดีทางกิจกรรมหรือกีฬา เป็นต้น (พงษ์พันธ์ พงษ์โสภา, 2544: 137)

สรุป การแสดงออกทางพฤติกรรมในการมุ่งผลสัมฤทธิ์ของคน เกิดจากพื้นฐานมาจากแรงจูงใจ นอกจากนั้นการสร้างแรงจูงใจ ยังใช้เป็นกลวิธีในการวางเงื่อนไข ให้บุคคลเกิดความมุ่งมั่นพยายามอย่างไม่ท้อถอย เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ และทำให้บุคคลประสบความสำเร็จในที่สุด

2.3.3 ทฤษฎีการเรียนรู้พฤติกรรมนิยม

ทฤษฎีการเรียนรู้แบบเงื่อนไข (Conditioning Theories) นักจิตวิทยาที่ยึดถือทางพฤติกรรมนิยมแบ่งพฤติกรรมของมนุษย์ออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. พฤติกรรมเรสปอนเด็นท์ (Respondent Behavior) หมายถึงพฤติกรรมที่เกิดขึ้นโดยสิ่งเร้า เมื่อมีสิ่งเร้าพฤติกรรมตอบสนองก็จะเกิดขึ้น ซึ่งสามารถจะสังเกตได้

2. พฤติกรรมโอเปอแรนท์ (Operant Behavior) เป็นพฤติกรรมที่บุคคลหรือสัตว์แสดง พฤติกรรมตอบสนองออกมา (Emitted) โดยปราศจากสิ่งเร้าที่แน่นอน และพฤติกรรมนี้มีผลต่อสิ่งแวดล้อม (สราวุธ โค้วตระกูล, 2541: 215)

ทฤษฎีที่อธิบายกระบวนการเรียนรู้ประเภทแรกหรือ Respondent Behavior เรียกว่า ทฤษฎีการเรียนรู้ระบบการวางเงื่อนไขแบบคลาสสิก (Classical Conditioning Theory) ส่วนทฤษฎีการเรียนรู้ที่ใช้อธิบาย Operant Behavior เรียกว่า Operant Conditioning Theory พื้นฐานความคิด (Assumption) ของทฤษฎีพฤติกรรมนิยม คือ

1. พฤติกรรมทุกอย่างเกิดขึ้นโดยการเรียนรู้และสามารถจะสังเกตได้
2. พฤติกรรมแต่ละชนิดเป็นผลรวมของการเรียนรู้ที่เป็นอิสระหลายอย่าง
3. แรงเสริม (Reinforcement) ช่วยทำให้พฤติกรรมเกิดขึ้นได้

การเรียนรู้พฤติกรรมโดยการวางเงื่อนไขสิ่งเร้า

ทฤษฎีการเรียนรู้แบบการวางเงื่อนไขแบบคลาสสิก (Classical Conditioning Theory) พาฟลอฟ (Pavlov, 1849-1936) พาฟลอฟได้พบหลักการเรียนรู้ที่เรียกว่า Classical Conditioning ซึ่งอาจจะอธิบายโดยย่อได้ดังต่อไปนี้ พาฟลอฟได้ทำการทดลองโดยสุนัขกระดิ่งก่อนที่จะเอาอาหาร (ผงเนื้อ) ให้แก่สุนัข เวลาระหว่างการสุนัขกระดิ่งและให้ผงเนื้อแก่สุนัข จะต้องเป็นเวลาที่กระชั้นชิดมาก ประมาณ .25 ถึง .50 วินาที ทำซ้ำควบคู่กันหลายครั้ง และในที่สุดหยุดให้อาหารเพียงแต่สุนัขกระดิ่ง ก็ปรากฏว่าสุนัขก็ยังคมีน้ำลายไหลได้ ปรากฏการณ์เช่นนี้เรียกว่า พฤติกรรมของสุนัข ถูกวางเงื่อนไข หรือที่เรียกว่าสุนัขเกิดการเรียนรู้แบบการวางเงื่อนไขแบบคลาสสิก การตอบสนองเพื่อวางเงื่อนไข (Conditioned Response หรือ CR) เป็นผลจากการเรียนรู้แบบวางเงื่อนไขแบบคลาสสิก การวางเงื่อนไขเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้าที่ต้องวางเงื่อนไข (Conditioned Stimulus หรือ CS) กับการสนองตอบที่ต้องการให้เกิดขึ้น โดยการนำ CS ควบคู่กับสิ่งเร้าที่ไม่ต้องวางเงื่อนไข (Unconditioned Stimulus หรือ UCS) ซ้ำ ๆ กัน หลักสำคัญ ก็คือจะต้องให้ UCS หลัง CS อย่างกระชั้นชิดคือเพียงเสี้ยววินาที (.25 - .50 วินาที) และจะต้องทำซ้ำ ๆ กัน สรุปแล้วความต่อเนื่องใกล้เคียง (Contiguity) และความถี่ (Frequency) ของสิ่งเร้า เป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการเรียนรู้แบบการวางเงื่อนไขแบบคลาสสิก การทดลองของพาฟลอฟเกี่ยวกับการวางเงื่อนไขแบบคลาสสิกเป็นการทดลองทางวิทยาศาสตร์อย่างละเอียด พาฟลอฟให้รายละเอียด เกี่ยวกับการวางเงื่อนไขแบบคลาสสิกหลายอย่าง จนได้หลักการเกี่ยวกับการเรียนรู้หลายประการ เป็นหลักการที่นักจิตวิทยา ยังคงใช้อยู่จนถึงปัจจุบันนี้

การเรียนรู้พฤติกรรมจากการวางเงื่อนไขการกระทำ

ทฤษฎีการเรียนรู้วางเงื่อนไขแบบการกระทำหรือผลกรรม (Operant Conditioning Theory) การวางเงื่อนไขการกระทำหรือผลกรรม มีแนวคิดว่าการกระทำใด ๆ (Operant) ย่อมก่อให้เกิดผลกรรม (Consequence หรือ Effect) สกินเนอร์ (Skinner, 1966) เป็นผู้พัฒนาขึ้นมา ซึ่งแนวความคิดนี้เชื่อว่า “พฤติกรรมของบุคคลเป็นผลพวงเนื่องมาจากการปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม พฤติกรรมที่เกิดขึ้นของบุคคลจะแปรเปลี่ยนไปเนื่องจากผลกรรม (Consequences) ผลกรรม 2 ประเภท

1. ผลกรรมที่เป็นตัวเสริมแรง (Reinforcer) การเสริมแรง หมายถึง การทำให้มีพฤติกรรมเพิ่มขึ้นอันเนื่องมาจากผลกรรม

2. ผลกรรมที่เป็นตัวลงโทษ (Punishment) การลงโทษ หมายถึง การให้ผลกรรมที่อินทรีย์ไม่ต้องการหรือถอดถอนสิ่งที่อินทรีย์ต้องการหลังการกระทำ

การเสริมแรง (Reinforcement) การเสริมแรง คือ การทำให้ความถี่ของพฤติกรรมเพิ่มขึ้นอันเป็นผลเนื่องมาจากผลกรรมที่ตามหลังพฤติกรรมนั้น (สุรางค์ โค้วตระกูล, 2541: 191)

1. การเสริมแรงทางบวก (Positive Reinforcement) หมายถึง สิ่งของ คำพูด หรือสภาพการณ์ที่จะช่วยให้พฤติกรรมเกิดขึ้นอีก หรือสิ่งทำให้เพิ่มความน่าจะเป็นไปได้ของการเกิดพฤติกรรม

2. การเสริมแรงทางลบ (Negative Reinforcement) หมายถึง การเปลี่ยนสภาพการณ์หรือเปลี่ยนแปลงบางอย่างก็อาจจะทำให้บุคคลแสดงพฤติกรรมได้

การเสริมแรงทางลบเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมใน 2 ลักษณะคือ

1. พฤติกรรมหลีกเลี่ยงหนี (Escape Behavior)
2. พฤติกรรมหลีกเลี่ยง (Avoidance Behavior)

สกินเนอร์ได้แบ่งการให้แรงเสริมเป็น 2 ชนิดคือ

1. การเสริมแรงทุกครั้ง คือการให้แรงเสริมแก่บุคคลเป้าหมายที่แสดงพฤติกรรมที่กำหนดไว้ทุกครั้ง

2. การเสริมแรงเป็นครั้งคราว คือไม่ต้องให้แรงเสริมทุกครั้งที่บุคคลเป้าหมายแสดงพฤติกรรม

2.3.4 ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญา (Social Cognitive Learning Theory) ซึ่งเป็นทฤษฎีของศาสตราจารย์บันดูรา แห่งมหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด (Stanford) ประเทศสหรัฐอเมริกา บันดูรามีความเชื่อว่าการเรียนรู้ของมนุษย์ส่วนมากเป็นการเรียนรู้โดยการสังเกตหรือการเลียนแบบ (Bandura, 1963) จึงเรียกการเรียนรู้จากการสังเกตว่า “การเรียนรู้โดยการสังเกต” หรือ “การเลียนแบบ” และเนื่องจากมนุษย์มีปฏิสัมพันธ์ (Interact) กับสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบ ๆ ตัวอยู่

เสมอ บันดูราอธิบายว่าการเรียนรู้ เกิดจากปฏิสัมพันธ์ ระหว่างผู้เรียน และสิ่งแวดล้อมในสังคม ซึ่งทั้งผู้เรียนและสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อกันและกัน บันดูรา (1969: 1971) จึงเปลี่ยนชื่อทฤษฎีการเรียนรู้ของท่านว่า การเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) แต่ต่อมาได้เปลี่ยนเป็น การเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญา (Social Cognitive Learning Theory) ทดลองว่า สาเหตุที่สำคัญอย่างหนึ่งในการเรียนรู้ด้วยการสังเกต คือ ผู้เรียนจะต้องเลือกสังเกตสิ่งที่ต้องการเรียนรู้โดยเฉพาะ และสิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่งก็คือ ผู้เรียนจะต้องมีการเข้ารหัส(Encoding)ในความทรงจำระยะยาวได้อย่างถูกต้อง นอกจากนี้ ผู้เรียนต้องสามารถที่จะประเมินได้ว่าตนเลียนแบบได้ดีหรือไม่ดีอย่างไร และจะต้องควบคุมพฤติกรรมของตนเองได้ด้วย (met cognitive) บันดูรา จึงสรุปว่า “การเรียนรู้โดยการสังเกต จึงเป็นกระบวนการทางการรู้คิดหรือพุทธิปัญญา” (Cognitive Processes) (ประสาธ อิศรปริดา, 2523: 192)

การเรียนรู้โดยการสังเกตหรือการเลียนแบบ (Observational Learning หรือ Modeling) บันดูรา (Bandura) มีความเห็นว่าทั้งสิ่งแวดล้อม และตัวผู้เรียนมีความสำคัญเท่า ๆ กัน บันดูรากล่าวว่า “คนเรามีปฏิสัมพันธ์ (Interact) กับสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบ ๆ ตัวเราอยู่เสมอการเรียนรู้เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่าง ผู้เรียนและสิ่งแวดล้อม ซึ่งทั้งผู้เรียนและสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อกันและกัน พฤติกรรมของคนเราส่วนมากจะเป็นการเรียนรู้โดยการสังเกต (Observational Learning) หรือการเลียนแบบจากตัวแบบ(Modeling)สำหรับตัวแบบไม่จำเป็นต้องเป็นตัวแบบที่มีชีวิตเท่านั้นแต่อาจจะเป็นตัวสัญลักษณ์ เช่น ตัวแบบที่เห็นในโทรทัศน์ หรือภาพยนตร์ หรืออาจจะเป็นรูปภาพ การ์ตูน หนังสือก็ได้คำบอกเล่าด้วยคำพูดหรือข้อมูลที่เขียนเป็นลายลักษณ์อักษรก็เป็นตัวแบบได้ การเรียนรู้โดยการสังเกตไม่ใช่การลอกแบบ สิ่งที่สังเกตโดยผู้เรียน ไม่คิดคุณสมบัติของผู้เรียน มีความสำคัญ ความสำคัญ เช่น ผู้เรียนจะต้องมีความสามารถที่จะรับรู้สิ่งเร้า และสามารถสร้างรหัสหรือกำหนดสัญลักษณ์ของสิ่งที่สังเกตเก็บไว้ในความจำระยะยาว และสามารถเรียกใช้ในขณะและผู้สังเกตต้องการแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวแบบบันดูราได้เริ่มทำการวิจัยเกี่ยวกับการเรียนรู้โดยการสังเกต หรือการเลียนแบบ และได้ทำการวิจัยเป็นโครงการระยะยาวและได้ทำการพิสูจน์สมมติฐานที่ตั้งไว้ทีละอย่าง โดยใช้กลุ่มทดลองและควบคุมอย่างละเอียด และเป็นขั้นตอน ต่อไปนี้ เป็นตัวอย่างของการวิจัยที่ บันดูราและผู้ร่วมงานเกี่ยวกับการเรียนรู้โดยการสังเกตผลการวิจัยที่ได้รับความสนใจจากจิตวิทยาเป็นอันมาก และมีผู้นำไปทำงานวิจัย โดยใช้สถานการณ์แตกต่างกันไปผลที่ได้สนับสนุนข้อสรุปของศาสตราจารย์บันดูราเกี่ยวกับการเรียนรู้โดยการสังเกตการทดลองอันแรกโดยบันดูรา ร็อส และร็อส เป็นการแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวโดยการสังเกต บันดูราและผู้ร่วมงานได้ แบ่งเด็กออกเป็น 3 กลุ่ม กลุ่มหนึ่งให้เห็นตัวอย่างจากตัวแบบที่มีชีวิต แสดงพฤติกรรมก้าวร้าว เด็กกลุ่มที่สองมีตัวแบบที่ไม่แสดงพฤติกรรมก้าวร้าวและเด็กกลุ่มที่สามไม่มีตัวแบบแสดงพฤติกรรม ให้ดูเป็นตัวอย่างในกลุ่มมี

ตัวแบบแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวการทดลองเริ่มด้วยเด็กและตัวแบบเล่นตุ๊กตา (Tinker Toys) สักครูหนึ่งประมาณ 1 – 10 นาที ตัวแบบลุกขึ้นต่อย ตะ หุบ ตุ๊กตาที่ทำด้วยยางแล้วเป่าลม ฉะนั้นตุ๊กตาจึงทนการตะต่อยหรือแม้ว่าจะนั่งทับหรือยืนก็ไม่แตก สำหรับเด็กกลุ่มที่สอง เด็กเล่นตุ๊กตาใกล้ ๆ กับตัวแบบ แต่ตัวแบบไม่แสดงพฤติกรรมก้าวร้าวให้ดูเป็นตัวอย่าง เด็กกลุ่มที่สามเล่นตุ๊กตาโดยไม่มีตัวแบบ หลังจากเล่นตุ๊กตาแล้วแม่ผู้ทดลองพาเด็กไปดูห้องที่มีตุ๊กตาที่นำเล่นมากกว่า แต่บอกว่าห้ามจับตุ๊กตาเพื่อจะให้เด็กรู้สึกคับข้องใจ เสร็จแล้วนำเด็กไปอีกห้องหนึ่งที่ละคน ซึ่งมีตุ๊กตาหลายชนิดวางอยู่ และมีตุ๊กตayangที่เหมือนกับตุ๊กตา ที่ตัวแบบตะต่อยและหุบรวมอยู่ด้วย ผลการทดลองพบว่า เด็กที่อยู่ในกลุ่มที่มีตัวแบบแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวจะแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวตะต่อยหุบ รวมทั้งนั่งทับตุ๊กตayangเหมือนกับที่สังเกตจากตัวแบบแสดง และค่าเฉลี่ย(Mean)ของพฤติกรรมก้าวร้าว ที่แสดงโดยเด็กกลุ่มนี้ทั้งหมดสูงกว่าค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมก้าวร้าวของเด็กกลุ่มที่สองและกลุ่มที่สาม การทดลองที่สองก็เป็นการทดลองของบันดูรา รือส และ รือสวิธีการทดลองเหมือนกับ การทดลองที่หนึ่ง แต่ใช้ภาพยนตร์แทนของจริง โดยกลุ่มหนึ่งดูภาพยนตร์ที่ตัวแบบ แสดงพฤติกรรมก้าวร้าว อีกกลุ่มหนึ่งดูภาพยนตร์ที่ตัวแบบไม่แสดงพฤติกรรมก้าวร้าว ผลของการทดลอง ที่ได้เหมือนกับการทดลองที่หนึ่งคือเด็กที่ดูภาพยนตร์ ที่มีตัวแบบแสดงพฤติกรรมก้าวร้าว จะแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวมากกว่า เด็กที่อยู่ในกลุ่มที่ดูภาพยนตร์ที่ตัวแบบไม่แสดงพฤติกรรมที่ก้าวร้าว” (ประสาธ อิศรปริดา, 2523: 192)

บันดูรา และเม็นลอฟ ได้ศึกษาเกี่ยวกับเด็ก ซึ่งมีความกลัวสัตว์เลื้อย เช่น สุนัข จนกระทั่งพยายามหลีกเลี่ยงหรือไม่มีปฏิสัมพันธ์กับสัตว์เลื้อยบันดูราและเม็นลอฟได้ให้เด็กกลุ่มหนึ่งที่มีความกลัวสุนัขได้สังเกตตัวแบบที่ไม่กลัวสุนัข และสามารถจะเล่นกับสุนัขได้อย่างสนุก โดยเริ่มจากการค่อย ๆ ให้ตัวแบบเล่น ตะ และพูดกับสุนัขที่อยู่ในกรงจนกระทั่งในที่สุดตัวแบบเข้าไปอยู่ในกรงสุนัข ผลของการทดลองปรากฏว่าหลังจากสังเกตตัวแบบที่ไม่กลัวสุนัข เด็กจะกล้าเล่นกับสุนัขโดยไม่กลัว หรือพฤติกรรมของเด็กที่กล้าที่จะเล่นกับสุนัขเพิ่มขึ้นและพฤติกรรมที่แสดงว่ากลัวสุนัขจะลดน้อยไป การทดลองของบันดูรา ที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ โดยการสังเกต หรือเลียนแบบมีผู้นำไปทำซ้ำ ปรากฏผลการทดลอง เหมือนกับบันดูราได้รับ นอกจากนี้ มีนักจิตวิทยาหลายท่านได้ใช้แบบการเรียนรู้ โดยวิธีการสังเกตในการเรียนการสอนวิชาต่าง ๆ

3. บันดูราไม่เชื่อว่าพฤติกรรมที่เกิดขึ้นจะคงตัวอยู่เสมอ ทั้งนี้เพราะสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ และทั้งสิ่งแวดล้อมและพฤติกรรมมีอิทธิพลซึ่งกันและกัน เช่น เด็กที่มีพฤติกรรมก้าวร้าวก็คาดหวังว่า ผู้อื่นจะแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวต่อตนด้วย ความหวังนี้ก็ส่งเสริมให้เด็กแสดงพฤติกรรมก้าวร้าว และผลก็คือว่าเด็กอื่นก็จะแสดงพฤติกรรมตอบสนองแบบก้าวร้าวด้วย และเป็นเหตุให้เด็กที่มีพฤติกรรมก้าวร้าวยิ่งแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวมากขึ้นซึ่งเป็นการย้ำความคาดหวังของตน บันดูรา

สรุปว่า การเรียนรู้พฤติกรรมสำคัญต่าง ๆ ทั้งที่เสริมสร้างสังคม และพฤติกรรมที่เป็นภัยต่อสังคม ได้เน้นความสำคัญของการเรียนรู้แบบการสังเกตหรือเลียนแบบจากตัวแบบ ซึ่งอาจจะเป็นไปได้ทั้งตัวบุคคลจริง ๆ เช่น ครู เพื่อน หรือจากภาพยนตร์โทรทัศน์ การ์ตูน หรือจากการอ่านจากหนังสือได้ การเรียนรู้โดยการสังเกตประกอบด้วย 2 ชั้น คือ ชั้นการรับมาซึ่งการเรียนรู้เป็นกระบวนการทางพุทธิปัญญา และชั้นการกระทำ ตัวแบบที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลมีทั้งตัวแบบในชีวิตจริง และตัวแบบที่เป็นสัญลักษณ์ เพราะฉะนั้น พฤติกรรมของผู้ใหญ่ในครอบครัว โรงเรียน สถาบันการศึกษา และผู้นำในสังคมประเทศชาติและศิลปิน ดารา บุคคลสาธารณะ ยิ่งต้องตระหนักในการแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ เพราะย่อมมีผลต่อพฤติกรรมของเยาวชนในสังคมนั้น ๆ

2.3.5 ทฤษฎีเกี่ยวกับหลักจริยธรรมของครูและอาจารย์

ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม

การพัฒนาจริยธรรมของมนุษย์มี 3 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นก่อนจริยธรรม (ตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 2 ปี) ยังไม่เกิดจริยธรรม แต่สามารถเรียนรู้ จากประสาทสัมผัสและมีพัฒนาการทางสติปัญญาในขั้นต้น
2. ขั้นเชื่อฟังคำสั่ง (อายุ 2-8 ปี) เชื่อฟังในการปฏิบัติตามคำสั่งสอนของผู้ใหญ่มีการคิดก่อนการปฏิบัติตามคำสั่งซึ่งในขณะแรกเริ่มจะไม่คำนึงถึงเหตุผลของคำสั่งนั้น
3. ขั้นยึดหลักแห่งตน (อายุ 8-10 ปี) เกิดหลักความคิดพัฒนาการทางด้านสติปัญญาสูงขึ้นตามประสบการณ์ทางสังคม คลายความเกรงกลัวอำนาจภายนอก เริ่มมีความคิดเป็นของตนเองมากขึ้น (ประภาศรี สีหอำไพ, 2543: 30) 3 ระดับ ดังต่อไปนี้

ระดับของจริยธรรม	ขั้นการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม
1. ก่อนเกณฑ์ (2-10 ปี) คือการกระทำตามสิ่งที่ตนต้องการเป็นใหญ่ หนีการลงโทษและแสวงหารางวัล	1. การเชื่อฟังและการลงโทษ (2-7 ปี) (Obedience and Punishment)
2. ตามเกณฑ์ (10-16 ปี) คือกระทำตามสังคม ระเบียบ ประเพณี กฎหมาย ศาสนา มีการเลียนแบบและทำตามเพื่อให้ผู้อื่นเห็นชอบ ต่อมาจึงคำนึงถึงบทบาทและหน้าที่ของตนในสังคม	2. การแสวงหารางวัล (8-10 ปี) (Exchange) 3. การทำความเห็นชอบของผู้อื่น (Conformity) 4. การทำตามหน้าที่ในสังคม (Social-System) 5. การทำตาม กฎ เกณฑ์ และ ข้อ สัตถ์ ญา (Contract) 6. การยึดมั่นโนธรรมตามหลักสากล (Universal)

<p>3.เหนือเกณฑ์ (16 ปีเป็นต้นไป) คือการวิเคราะห์ตนเองก่อนตัดสินใจโดยคำนึงถึงสิทธิของผู้อื่นในส่วนที่เป็นสากล อยู่นอกเหนือกฎเกณฑ์ในสังคมของตน มีจริยธรรมในขั้นสูงสุด</p>	
---	--

จอห์น วิลสัน (John Wilson) ได้เสนอหลักการใช้เหตุผลอย่างมีระบบว่า “คุณธรรม คือระดับในการกำหนดคุณสมบัติของคนในสังคมตามความรู้สึก ความสนใจที่วัดได้จากคนอื่น ดังนั้นการจัดการศึกษาจึงเกี่ยวข้องกับเรื่องศาสนา และอารมณ์ของมนุษย์ ได้แก่ เจตคติ ความเชื่อ และความคิดทางคุณธรรมซึ่งตรงกับความสนใจของผู้อื่น” (ดวงเดือน พันธมนาวิน, 2524: 5)

หลักคุณธรรม สามารถจำกัดความเหมือน คำว่า “ค่านิยม (Values) เข้มทิศที่เป็นตัวชี้บอกคุณค่า คือ ความเชื่อ ความเห็น ความสนใจหรือการปฏิบัติที่บุคคลทำอย่างแยกตัวเป็นอิสระ ออกมาให้ผู้อื่นได้รู้ว่า กำลังดำเนินการวางรูปแบบของค่านิยมขึ้นมา ค่านิยมเป็นผลผลิตของประสบการณ์ส่วนตัวด้วยอย่างหนึ่ง การอธิบายค่านิยม เป็นการจัดการจริยศึกษา ที่เป็นแนวความคิดใหม่ที่เป็นที่นิยมมากที่สุด ซึ่งซิดนีย์ ซีมอน ชี้ให้เห็นว่า โคลเบอร์ก เหมาะสำหรับนักวิจัยและอธิบายค่านิยมเหมาะสำหรับครู (ประภาศรี สีหอำไพ, 2543: 33)

2.3.6 ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม เป็นทฤษฎีที่นักจิตวิทยาหลายคนพัฒนาขึ้นมา เช่น ทฤษฎีของ มิลเลอร์ และ คอลลาร์ด (Miller & Dollard) ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมถือว่า “จริยธรรมเป็นเรื่องของกฎเกณฑ์ที่ใช้ในการตัดสินใจกระทำและกำกับการกระทำของคนกฎเกณฑ์เหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของกฎเกณฑ์ที่สังคมกำหนดขึ้นในรูปของกฎหมาย ศีลธรรม และจารีตประเพณีกฎเกณฑ์ที่สังคมกำหนดขึ้นนี้บางส่วนบุคคลอาจยึดถือปฏิบัติกฎเกณฑ์ในใจของตน นอกจากนี้บุคคลอาจสร้างกฎเกณฑ์ขึ้นมาด้วยตนเองที่ไม่เหมือนอย่างเด่นชัดกับกฎเกณฑ์ของสังคมกฎเกณฑ์ ที่บุคคลยึดถือปฏิบัติในใจตนเองนี้ เป็นกฎเกณฑ์ที่กำกับการกระทำของเขาได้มากกว่ากฎเกณฑ์สังคมที่สังคมกำหนดขึ้น แต่บุคคลไม่ได้ยึดถือปฏิบัติ” (ประภาศรี สีหอำไพ, 2543: 29)

ในทฤษฎีของทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม พฤติกรรมทางจริยธรรม ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของพฤติกรรมทางสังคมเท่านั้น ดังนั้นการเรียนรู้การปฏิบัติ และการตัดสินใจพฤติกรรมเชิงจริยธรรมก็เกิดขึ้นโดยอาศัยกระบวนการ ที่มนุษย์ในการเรียนรู้ พฤติกรรมทางสังคมอื่น ๆ ในการพิจารณาและ

ตีความเรื่องจริยธรรมตามแนวทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม อาจแยกประเด็นหลักในการพิจารณาออกเป็น 2 ประเด็น คือ ต้นกำเนิดพฤติกรรม และตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรม

1. ต้นกำเนิดพฤติกรรม

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมระบุว่าพฤติกรรมมนุษย์ส่วนมากเกิดจากการเรียนรู้ การเรียนรู้นี้มีเป็น 2 รูปแบบหลักคือการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงหรือการเรียนรู้จากผลกรรมและการเรียนรู้จากการสังเกต

1.1 การเรียนรู้จากผลกรรมคือเรียนรู้ที่บุคคลกระทำพฤติกรรมต่าง ๆ ด้วยตนเอง และการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นด้วยตนเองผลกรรมที่เกิดขึ้นจากการกระทำมีผลต่อมนุษย์ถึง 3 ด้าน คือ

- ด้านการให้ข้อมูล ผลกรรมที่เกิดจากการกระทำให้ข้อมูลกับมนุษย์ว่า การกระทำใดนำมาซึ่งผลทางบวก เช่น ได้รับรางวัลชมเชย การกระทำใดให้ผลทางลบ มนุษย์ก็จะจำผลการกระทำนั้น

- ด้านการจูงใจ มีความหมายต่อมนุษย์ในฐานะเป็นตัวจูงใจทางบวก หรือทางลบ

- ด้านการเสริมแรง ผลกรรมที่เกิดขึ้นจากการกระทำ เป็นประสบการณ์ตรงทำให้ผู้กระทำทราบและยืนยันความหวังที่มีมาก่อน

1.2 การเรียนรู้จากการสังเกตการเรียนรู้ชนิดนี้เกิดจากการสังเกตตัวแบบว่าตัวแบบทำอะไร ทำอย่างไร มีกฎเกณฑ์อย่างไร เมื่อสังเกตได้แล้ว ผู้สังเกตก็มีความคิดว่า ตนสามารถทำพฤติกรรมใหม่ได้อย่างไรการเรียนรู้จากการสังเกตมีกระบวนการเรียนรู้ 4 กระบวนการ และยังสามารถแบ่งแยกประเภทของตัวแบบออกเป็นประเภทหลักได้ 3 ประเภท คือ

- กระบวนการใส่ใจ คือถ้าใส่ใจพฤติกรรมใดมาก จะจดจำได้มาก

- กระบวนการเก็บจำ คือ อาจจำเป็นภาพหรือจำเป็นคำพูด

- กระบวนการกระทำทางร่างกาย

- กระบวนการจูงใจ คือทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมแยกแยะการเรียนรู้กับการกระทำ

ประเภทของตัวแบบ

- ตัวแบบจริง

- ตัวแบบสัญลักษณ์

- คำบอกเล่า หรือสารบันทึก

2. ตัวแปรที่มีผลต่อพฤติกรรม

2.1. การมีตัวแบบ อิทธิพลของตัวแบบทำให้

- การสอนพฤติกรรมใหม่

- การสอนกฎเกณฑ์ หรือหลักการใหม่
- การสอนความคิดหรือพฤติกรรมสร้างสรรค์
- การยับยั้งการกระทำ
- การลดความหวั่นเกรงที่จะกระทำ
- การส่งเสริมการกระทำ
- การเน้นสิ่งเร้า
- การกระตุ้นอารมณ์

2.2 ตัวแปรที่มีผลต่อการทำตามตัวแบบ

- ลักษณะของตัวแบบ
- ลักษณะของผู้สังเกต
- ผลกรรมที่เกิดขึ้นกับตัวแบบ
- การควบคุมพฤติกรรมด้วยปัญญา

2.3.7 ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic Theory) จริยธรรมกับมโนธรรมเป็น

อันหนึ่งอันเดียวกัน มนุษย์อยู่ในสังคมกลุ่มใดก็จะเรียนรู้ความรับผิดชอบชั่วดี จากสิ่งแวดล้อมในสังคมนั้นจนมีลักษณะพิเศษของแต่ละสังคม ที่เรียกว่า เอกลักษณ์ เป็นกฎเกณฑ์ให้ประพฤติ ปฏิบัติตามข้อกำหนดโดยอัตโนมัติ คนที่ทำชั่ว แล้วรู้สึกสำนึกเกิดหิริโอตตัปปะ ละอายใจตนเอง ถือว่าได้รับการลงโทษด้วยตนเอง เมื่อสำนึกแล้ว พึงละเว้นไม่ปฏิบัติอีก โดยไม่ต้องมีสิ่งควบคุม จากภายนอก เป็นการสร้างมโนธรรมขึ้นมา โดยไม่จำเป็นต้องสนใจ องค์ประกอบของลำดับขั้น พัฒนาการทางจริยธรรม

ในลักษณะทฤษฎีเช่นนี้ บทบาทของการศึกษา คือ “การพัฒนาทางด้านจิตใจ เพื่อเสริมสร้างกำลังคนที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพตามที่ระบบเศรษฐกิจ และสังคมต้องการ ปัจจัยที่สำคัญที่สุด คือการศึกษาเพื่ออบรมฝึกฝนการนำสติปัญญาไปใช้ให้เป็นประโยชน์แก่กล้ายิ่งขึ้น พยายามแสวงหาจุดหมายให้แก่ชีวิต คือความเป็นอยู่อย่างดีที่สุด หรือการมีอิสรภาพ การศึกษาจึงเป็นกิจกรรมของชีวิตโดยชีวิตเพื่อชีวิตเป็นความสามารถที่จะปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม และรู้จักเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน” (ประภาศรี สีหอำไพ, 2543: 36)

2.3.8 ทฤษฎีอิทธิพลของสังคมและสิ่งแวดล้อมต่อพัฒนาการทางด้านจริยธรรม

ทฤษฎีนี้ใช้เป็นทฤษฎีที่มีอิทธิพลต่อจริยธรรมของบุคคลโดยเฉพาะประเพณี และค่านิยมต่าง ๆ ภายในสังคม บุคคลที่ได้รับการปลูกฝังจริยธรรมจากสิ่งแวดล้อมและสังคมตีมาแต่กำเนิด สกินเนอร์ ได้กล่าวถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อมทางสังคม ได้แก่ จารีตประเพณี ตลอดจนค่านิยมต่าง ๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่กำหนดเงื่อนไขทางสังคม ให้เด็กประพฤติ ปฏิบัติตั้งแต่เกิด เงื่อนไขทางสังคมเหล่านี้ จะ

เป็นสิ่งที่ควบคุมความประพฤติปฏิบัติของบุคคลในสังคมนั้น ๆ พ่อแม่และผู้ใหญ่ จะเป็นผู้ถ่ายทอดให้เด็กถึงแนวทาง ของการประพฤติปฏิบัติตน ภายในสังคมซึ่งแนะนำความถูกต้องดี ถึงแม้ว่าบุคคลจะไม่มีจริยธรรม หรือความต้องการจริยธรรม มาตั้งแต่เกิด แต่เมื่อโตขึ้นก็ต้องมีจริยธรรมและ และพฤติกรรมตามแนวโครงสร้างทางวัฒนธรรมของสังคมนั้น อีกทั้งเชื่อว่าสังคมจะมีอิทธิพลโดยตรงต่อ การพัฒนาทางจริยธรรมของบุคคล กลุ่มสังคม ที่บุคคลเป็นสมาชิกอยู่ จะเป็นเป้าหมายหลอมจริยธรรมให้บุคคลนั้น เด็ก ๆ จะเรียนรู้สิ่งที่ดี ที่เลวจากผู้ใหญ่ที่อยู่ใกล้ชิด ซึ่งเป็นตัวแทนของสังคมด้วยขบวนการเทียบเคียง เด็กจะใช้วิธีการเลียนแบบ ผู้ที่มีอำนาจและผู้ที่ยึดเหนี่ยวใจ จนในที่สุดจะยอมรับกฎเกณฑ์ของสังคม มาเป็นหลักปฏิบัติของตนเอง โดยอัตโนมัติตั้งนั้นถ้าผู้ที่อยู่ใกล้-ชิดกับเด็กเป็นผู้มีจริยธรรมสูง เด็กจะเลียนแบบและจะเป็นผู้ที่มีจริยธรรมสูงไปด้วย

นอกจากนี้ นักทฤษฎีพัฒนาการทางสังคม หลายคนเชื่อว่า การพัฒนาจริยธรรมจะเกิดขึ้นในช่วงแรกของชีวิตมนุษย์คือในช่วงสิบปีแรกและจะฝังรากลึกยากแก่การเปลี่ยนแปลงในช่วงหลังๆ ของชีวิตแม้ว่านักทฤษฎีบางคนจะยอมรับการผันแปรทางสังคมและสถานการณ์ในชีวิต อาจมีผลให้บุคคลมีการเปลี่ยนแปลงจริยธรรม ในวัยผู้ใหญ่ได้ก็ตาม ดังนั้นตามแนวคิดนี้ กลุ่มบุคคลที่รับผิดชอบในการปลูกฝังจริยธรรมให้แก่เด็กมากที่สุดคือสมาชิกในครอบครัวของเด็กเองรองลงมาคือโรงเรียนอนุบาล และประถมศึกษา นอกจากนี้ยังมีสื่อมวลชน เช่น โทรทัศน์ วิทยุ และหนังสือพิมพ์

ดวงเดือน พันธุมนาวิน ได้กล่าวเพิ่มเติมว่า จริยธรรมของบุคคลมีต้นเหตุมาจากอิทธิพลของสังคมมากกว่า อิทธิพลของพันธุกรรมกล่าว คือ บุคคลที่เกิดมาในสังคม จะเรียนรู้และยอมรับประเพณี ในสังคมของตน ซึ่งจะแตกต่างจากจารีตประเพณีของสังคมอื่น ๆ ไม่มากนักน้อย ฉะนั้นจะเห็นได้ว่าแหล่งกำเนิด ที่สำคัญของจริยธรรมของบุคคลก็คือ สังคม และผู้ที่อยู่ในแวดล้อมของตนนั่นเอง รากฐานของการจริยธรรม จะเริ่มก่อตัวขึ้น ในทารกตั้งแต่แรกเกิด โดยการเรียนรู้ เกี่ยวกับบุคคลอื่นที่ละน้อยตามที่พัฒนาการทางประสาทสัมผัสต่าง ๆ ที่จะอำนวยให้ (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2524: 15)

กล่าวโดยสรุป จะเห็นว่าทฤษฎีเกี่ยวข้องกับหลักจริยศึกษา มีหลายทฤษฎีซึ่งแต่ละทฤษฎีก็จะมีแนวคิดที่สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาเสริมสร้างจริยธรรมให้เกิดขึ้นกับบุคคลในสังคมบุคคลควรได้รับการปลูกฝังจริยธรรมจากสังคมและสิ่งแวดล้อมมาแต่กำเนิดเมื่อจริยธรรมเป็นเรื่องของกฎเกณฑ์ ที่ใช้ในการตัดสินการกระทำ และกำกับการกระทำของคน กฎเกณฑ์เหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของกฎเกณฑ์ที่สังคมกำหนดขึ้นในรูปของกฎหมาย ศีลธรรม และจารีตประเพณี กฎเกณฑ์ที่สังคมกำหนดขึ้นนี้ บางส่วนบุคคลอาจยึดถือปฏิบัติ กฎเกณฑ์ในใจของตน เพื่อความสงบสุขของสังคมนั้น ๆ

2.4 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ประภษัญญ์ ทองคอนคู่ ได้ทำวิจัยเรื่อง “หลักอิทธิบาท 4 ในการเรียนของนักเรียน โรงเรียนวัดหลวงวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ” ผลการวิจัยพบว่า ระดับการใช้อิทธิบาท 4 ในการเรียนของนักเรียน โรงเรียนวัดหลวงวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ โดยรวมทั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มากที่สุด คือ ด้านวิริยะ (ความเพียร) รองลงมาคือ ด้านจิตตะ (การเอาใจใส่) และน้อยที่สุด คือ ด้านวิมังสา (การพิจารณาใคร่ครวญ) ผลการเปรียบเทียบการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการเรียนของนักเรียน โรงเรียนวัดหลวงวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ พบว่า นักเรียนที่มี เพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพของผู้ปกครองต่างกัน มีการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการเรียน โดยรวม ไม่แตกต่างกัน ยกเว้นจำแนกตามอาชีพของผู้ปกครองพบว่า ด้านฉันทะ (ความพอใจ) และด้านจิตตะ (การเอาใจใส่) มีการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการเรียนแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำหลักอิทธิบาท 4 ไปใช้ในการเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนของนักเรียน โรงเรียนวัดหลวงวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ ได้แก่ ข้อเสนอแนะในการพัฒนาตนเอง ด้านฉันทะ คือ พพอใจในวิชาที่เรียน ศรัทธาในครูผู้สอน ด้านวิริยะ คือ มีความเพียรพยายามในการเรียน ด้านจิตตะ คือ มาโรงเรียนทุกวัน ตั้งใจเรียน ตั้งใจฟังครูสอน และด้านวิมังสา คือ เมื่อเรียนแล้วกลับมาทบทวนอีกครั้งและข้อเสนอแนะในการเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน ได้แก่ ด้านฉันทะ คือ อยากรู้ครูที่เก่งมาสอน ด้านวิริยะ คือ มีความเพียรเกี่ยวกับการช่วยกันพัฒนาโรงเรียนให้สภาพแวดล้อมของโรงเรียนน่าอยู่ สะอาด เป็นระเบียบ มีวินัย ด้านจิตตะ คือ ช่วยกันเอาใจใส่สภาพแวดล้อมการเรียนการสอน และด้านวิมังสา คือ อยากรู้ให้โรงเรียนพิจารณาช่วยเหลือนักเรียนที่เรียนดีแต่ยากจน (ประภษัญญ์ ทองคอนคู่, 2552: 139)

พระมหาทองมี สุทธิจิตโต (สะพานหล้า) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การปฏิบัติงานของพนักงานการไฟฟ้านครหลวง ตามหลักอิทธิบาท 4 กรณีศึกษาการไฟฟ้านครหลวง เขตวัดเลียบ กรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า การปฏิบัติงานของพนักงานการไฟฟ้านครหลวง ตามหลักอิทธิบาท 4 โดยรวมอยู่ในระดับมาก และพนักงานของการไฟฟ้านครหลวงเขตวัดเลียบ กรุงเทพมหานคร ที่รายได้ต่างกันมีการปฏิบัติงานตามหลักอิทธิบาท 4 โดยรวมทั้งด้านฉันทะ วิริยะ จิตตะและวิมังสา ทั้ง 4 ด้านนี้แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 พิจารณาเป็นรายด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในด้านฉันทะ ด้านวิริยะ ด้านจิตตะ และด้านวิมังสา พบว่าผู้มีรายได้น้อยมีการปฏิบัติงานตามหลักอิทธิบาท 4 น้อยกว่าผู้มีรายได้สูงกว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (พระมหาทองมี สุทธิจิตโต (สะพานหล้า), 2554: 171)

พนมไพร ไชยยงค์ ได้ทำวิจัยเรื่อง “ผลของกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์เพื่อพัฒนาการใช้อติบาท 4 ในการเรียนของนักศึกษาชั้นปีที่ 4 คณะศึกษาศาสตร์ สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตสุพรรณบุรี” ผลการวิจัยพบว่า

1. นักศึกษาชั้นปีที่ 4 คณะศึกษาศาสตร์ สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตสุพรรณบุรี หลังจากเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ มีการใช้อติบาท 4 ในการเรียนอยู่ในระดับมากทั้งภาพรวมและรายด้าน

2. นักศึกษาชั้นปีที่ 4 คณะศึกษาศาสตร์ สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตสุพรรณบุรี มีการใช้อติบาท 4 ในการเรียน หลังจากการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์มากกว่าก่อนการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

3. นักศึกษาชั้นปีที่ 4 คศึกษาศาสตร์ สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตสุพรรณบุรี ที่มีเพศต่าง ความสามารถทางกีฬา และคะแนนเฉลี่ยสะสมต่างกัน มีการใช้อติบาท 4 ในการเรียนไม่แตกต่างกัน ทั้งก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์” (พนมไพร ไชยยงค์, 2551: 120)

พระมหาวุฒิกิจ บัวทอง ได้ทำวิจัยเรื่อง “การใช้หลักอติบาท 4 ในการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียน ตามความคิดเห็นของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในกลุ่ม 7 ผลการศึกษาพบว่า ครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษากลุ่ม 7 มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้อติบาท 4 ในการบริหารงานของผู้บริหาร โรงเรียนในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ส่วนครูที่มีสถานภาพต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับอติบาท 4 ต่างกัน และผู้มีประสบการณ์ทำงานต่างกันก็มีความคิดเห็นเกี่ยวกับอติบาท 4 ในการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียนแตกต่างกัน ส่วนครูที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับอติบาท 4 ในการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียนไม่ต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าด้านวิริยะแตกต่างกัน (พระมหาวุฒิกิจ บัวทอง, 2552: 125)

วิษณุภา เมธีวรฉัตร ได้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอติบาท 4 กรณีศึกษาโรงเรียนศรีรังษีวิทยา จังหวัดนครสวรรค์ ผลการวิจัยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 98.69 มีอายุต่ำกว่า 31 ปี คิดเป็นร้อยละ 90.85 มีวุฒิการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 88.24 และมีตำแหน่งส่วนใหญ่ เป็นนักเรียน คิดเป็นร้อยละ 87.58

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอติบาท 4 ของโรงเรียนศรีรังษีวิทยา จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า บุคลากรมีพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอติบาท 4 ได้แก่ ด้านฉันทะ ด้านวิริยะ ด้านจิตตะ และวิมังสา ในการปฏิบัติหน้าที่ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน

การเปรียบเทียบความคิดเห็นของบุคลากรในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนศรีรังสรรค์วิทยา จังหวัด นครสวรรค์ จำแนก เพศ อายุ ระดับการศึกษา และ ตำแหน่งไม่แตกต่างกัน

แนวทางการประยุกต์ใช้การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอิทธิบาท 4 โรงเรียนศรีรังสรรค์วิทยา จังหวัด นครสวรรค์ บุคลากรต้องยึดหลักอิทธิบาท 4 ในการปฏิบัติหน้าที่ซึ่งจะส่งผลให้เป็นผู้ที่มีความรัก ความพอใจในงาน ปฏิบัติงานด้วยความพากเพียรบากบั่น ด้วยความเอาใจใส่ในงาน และมาก การตรวจสอบความสำเร็จในงานอยู่เสมอ ผลก็คือ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จะมีประสิทธิภาพมากขึ้น ขึ้นอยู่กับผู้บริหาร และตัวบุคคลากรเป็นแรงขับเคลื่อนที่สำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จได้ในอนาคต (วิชญาภา เมธีวรฉัตร, 2554: 158)

สกลิต รัชปต์ย์ ได้ทำวิจัยเรื่อง “การประยุกต์หลักอิทธิบาท 4 ไปใช้ในการศึกษาเล่าเรียนของนักศึกษาคุณุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด” ผลการวิจัยพบว่า ความเข้าใจในองค์ประกอบของอิทธิบาท 4 อันประกอบไปด้วย ฉันทะ ความพึงพอใจ วิริยะ คือ ความเพียร จิตตะ คือเอาใจฝักใฝ่ วิมังสา คือ ไตร่ตรอง โดยนักศึกษาส่วนใหญ่ (ร้อยละ 78.38) มีความเข้าใจความหมายที่ถูกต้องตรงกันด้านวิธีปฏิบัติ พบว่า นักศึกษาคุณุศาสตร์ส่วนใหญ่ให้ทัศนะที่คล้ายคลึงกันว่า ในการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้น เป้าหมายที่ตั้งไว้คือการประสบผลสำเร็จในสิ่งที่ทำต้องเริ่มที่ฉันทะให้เกิดในใจของตนเองก่อน คือ รัก ชอบ อยากที่จะทำในสิ่งนั้น จากนั้นจะต้องมีวิริยะคือความเพียรพยายาม มีความอดทน ไม่ท้อถอย พยายามทำอย่างสุดความสามารถ เพื่อให้งานหรือสิ่งที่จะทำสำเร็จหากเกิดปัญหาหรืออุปสรรคก็ควรจะใช้วิมังสา คือ การไตร่ตรอง หาเหตุผล วิเคราะห์ถึงปัญหาที่เกิดขึ้น พยายามแก้ไขปัญหาเพื่อให้ปัญหานั้นผ่อนคลายหรือสิ้นสุดลงไปการงานหรือสิ่งนั้นก็ประสบผลสำเร็จ และมีประสิทธิภาพสูงสุด”(สกลิต รัชปต์ย์, 2548: 94)

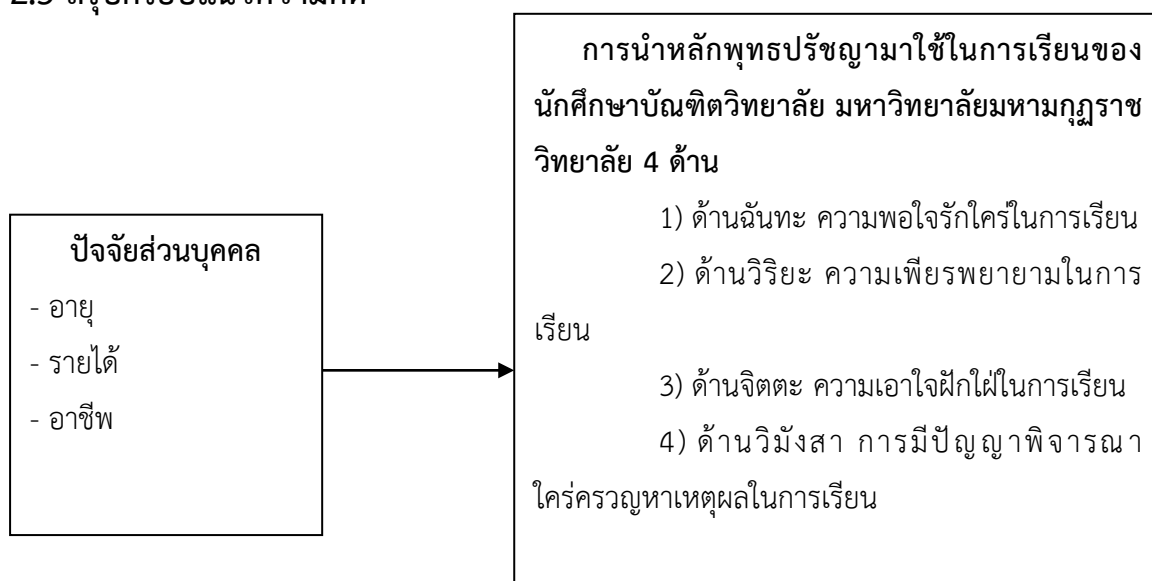
สุรินทร์ นินทศรี ได้ทำวิจัยเรื่อง “การดำเนินชีวิตประจำวันตามหลักอิทธิบาทธรรมของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 โรงเรียนวัดควนसान อำเภอช้างกลาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ปีการศึกษา 2540 ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย และศึกษาอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และ 3 มีความคิดเห็นต่อการดำเนินชีวิตประจำวันตามหลักอิทธิบาทธรรมโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนระดับช่วงชั้นที่ 3 โรงเรียนวัดควนसान อำเภอช้างกลาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ต่อการดำเนินชีวิตประจำวันตามหลักอิทธิบาทธรรมที่มีเพศต่างกันโดยรวม มีความคิดเห็นแตกต่างกัน และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านฉันทะไม่มีความแตกต่างกัน และนักเรียนระดับช่วงชั้นที่ 3 โรงเรียนวัดควนसान อำเภอช้างกลาง จังหวัดนครศรีธรรมราชที่มีระดับชั้นต่างกันมีความคิดเห็นต่อการดำเนินชีวิตประจำวันตามหลักอิทธิบาทธรรมโดยรวมต่างกัน

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการแก้ไขการดำเนินชีวิตประจำวันตามหลักอิทธิบาทธรรมนักเรียนระดับช่วงชั้นที่ 3 โรงเรียนวัดควนसान อำเภอช้างกลาง จังหวัดนครศรีธรรมราช

ได้เสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการแก้ไขการดำเนินชีวิตประจำวันตามหลักอิทธิบาทธรรมมากที่สุด คือ ด้านฉันทะ (ความพอใจ) ควรปรับปรุง บรรยากาศภายในห้องเรียนให้สวยงาม สะอาด และไม่ร้อน และด้านวิมังสา (พิจารณาไตร่ตรอง) ควรฝึกการพิจารณาใคร่ครวญหาเหตุผลมาอธิบายสิ่งต่าง ๆ และฝึกพิจารณาใคร่ครวญก่อนลงมือทำงาน รองลงมาคือ ด้านวิริยะ (ความเพียรพยายาม) ควรจัดแบ่งเวลาให้ตรงกับตัวเองให้เหมาะสมกับกิจกรรมต่าง ๆ และบังคับตัวเองให้มีความอดทนให้มากขึ้น และน้อยที่สุด คือ ด้านจิตตะ (ความสนใจ ตั้งใจ) เพิ่มความสนใจต่อการเรียนให้มากขึ้น และฝึกพิจารณาใคร่ครวญก่อนลงมือทำงาน” (สุรินทร์ นินทศรี, 2551: 125)

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้นสรุปได้ว่า หลักธรรมหลายหลักธรรมที่สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาการเรียนของนักศึกษาได้ การพัฒนานักศึกษาเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญที่สามารถทำให้สังคมประสบความสำเร็จเพราะการพัฒนานักศึกษาเป็นงานที่ต้องใช้ความละเอียดอ่อน ความอดทน โดยมีการฝึกอบรมให้นักศึกษามีความรู้ความสามารถเพื่อให้มีประสิทธิภาพในการเรียน โดยเฉพาะหลักธรรมเรื่องอิทธิบาท 4 เป็นหลักธรรมที่มีความสำคัญหลักธรรมหนึ่ง อันประกอบไปด้วย ฉันทะ คือ ความพึงพอใจ วิริยะ คือ ความเพียร จิตตะ คือ ความเอาใจฝักใฝ่ วิมังสา คือ ความไตร่ตรอง หากนักศึกษามีการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท 4 จะทำให้นักศึกษามีคุณธรรมและคุณภาพซึ่งจะทำให้การเรียนประสบความสำเร็จตามประสงค์

2.5 สรุปกรอบแนวความคิด

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในเรื่อง “การนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนการเรียนของนักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย” เป็นการศึกษาเชิงสำรวจ (Survey Study) ซึ่งมีขั้นตอนและวิธีการดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.1.1 ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ นักศึกษาในระดับปริญญาโท และระดับปริญญาเอก ทุกสาขาวิชา ประจำปีการศึกษา 2560 และ 2563 ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ส่วนกลาง จำนวน 301 รูป/คน

3.1.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักศึกษาของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 170 รูป/คน

3.2 เทคนิคและวิธีสุ่มตัวอย่าง

ในการวิจัยครั้งนี้ ได้กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยวิธีการเปิดตารางสำเร็จของเกรจซี (Krejcie) และมอร์แกน (Morgan) (บุญชม ศรีสะอาด, 2556: 43) จากบัญชีรายชื่อของนักศึกษา ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ปีการศึกษา 2560 และ 2563 จำนวน 301 รูป/คน ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 170 ราย และใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) โดยการจับสลาก (รองศาสตราจารย์ ชูศรี พันธุ์ทอง, 2537: 103)

3.3 ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยในเรื่องนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) มีข้อมูลที่ใช้ในการดำเนินการวิจัย 2 ประเภท ดังนี้

3.3.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ได้แก่ แบบสอบถามจำนวน 170 ชุด ผู้วิจัยรวบรวมจากพื้นที่จริง คือรวบรวมคำตอบการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียน จากแบบสอบถาม กับนักศึกษาที่เป็นตัวแทนจากบัณฑิตวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งผู้วิจัยและคณะจะไปเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง แล้วนำมาวิเคราะห์ อภิปรายผล

3.3.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) หมายถึงข้อมูลที่เขียนบันทึกคัดลอกมาจากเอกสารชั้นต้น ได้แก่ ตำรา หนังสือ วิทยานิพนธ์ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง วารสาร และเอกสารต่าง ๆ ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจาก หอสมุดแห่งชาติ กรุงเทพฯ หอสมุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หอสมุดมหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย หอสมุดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย หอสมุดบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย นครปฐม

สำรวจเอกสารงานวิจัย วิทยานิพนธ์ และหนังสือที่เกี่ยวข้องเพื่อพิจารณาว่ามีงานวิจัย วิทยานิพนธ์หรือหนังสือเล่มใดที่ทำการศึกษานวนี้บ้าง

3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้คณะผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

แบบสอบถาม มี 3 ตอน

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 3 ข้อ

ตอนที่ 2 การนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนการเรียนของนักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย แบ่งเป็น 4 ด้าน จำนวน 28 ข้อ

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนการเรียนของนักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย จำนวน 4 ข้อ

3.5 การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือ คือ ตามขั้นตอนของหัวข้อ ปัญหาวิจัย/โจทย์วิจัย วัตถุประสงค์ของการวิจัย สมมติฐานการวิจัย รวมทั้งนิยามปฏิบัติการ (OD) ดังนี้

3.5.1 แบบสอบถาม ในการสร้างแบบสอบถาม คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้

- รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ที่ได้จากพื้นที่จริง
- ศึกษาแนวความคิด ทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ทำกรวิจัย
- สร้างแบบสอบถามเพื่อใช้ในการสอบถามประชากรกลุ่มเป้าหมายจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนำไปปรับปรุงให้เหมาะสมและครอบคลุมขอบข่ายงานวิจัย
- นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงตามข้อเสนอของผู้เชี่ยวชาญ เสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิ 3 รูป/คน เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง ความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) และความ

ครอบคลุมของเนื้อหา ซึ่งมีรายนามผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย ดังนี้ 1) พระเมธาวิเชียรสร, รศ.ดร. 2) ดร.เสนห์ เตชะวงศ์ และ 3) ดร.ศุภิพร เศวตพงษ์ จากนั้นนำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจแก้ของผู้ทรงคุณวุฒิมาวิเคราะห์หาค่าดัชนี ความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence : IOC) โดยเลือกข้อคำถามที่มีค่าตั้งแต่ 0.67 ขึ้นไป

- นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (Try-out) กับกลุ่มประชากรที่มีคุณลักษณะคล้ายกันกับกลุ่มประชากรที่จะใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือนักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ที่เหลือจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน แล้วนำผลการตอบแบบสอบถาม ไปหาค่าหาความเที่ยงตรง (Reliability) ของเครื่องมือโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์อัลฟา (Alpha Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.942

- จัดพิมพ์แบบสอบถามเพื่อเตรียมการเก็บข้อมูล

3.5.2 การสร้างคำถามเพื่อวัดการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนการเรียนของนักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้กำหนดมาตราประมาณค่าไว้ 5 ระดับพร้อมทั้งกำหนดคะแนน ดังนี้

ระดับการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ มากที่สุด	ให้	5	คะแนน
ระดับการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ มาก	ให้	4	คะแนน
ระดับการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ ปานกลาง	ให้	3	คะแนน
ระดับการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ น้อย	ให้	2	คะแนน
ระดับการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ น้อยที่สุด	ให้	1	คะแนน

โดยกำหนดการวัดค่าตัวแปร ซึ่งเป็นการแปลความหมายค่าเฉลี่ยของแบบสอบถาม โดยใช้หลักทางคณิตศาสตร์ 0.51 ขึ้นไปปัดเป็นเลขจำนวนเต็ม เกณฑ์ที่ใช้เป็น ดังนี้ (สมชัย วงษ์นายะ และ ทวนทอง เขาวงกิตพิงศ์, 2551: 229)

ค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 4.51 – 5.00 หมายถึง มีการนำมาใช้ ในระดับมากที่สุด

ค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 3.51 – 4.50 หมายถึง มีการนำมาใช้ ในระดับมาก

ค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 2.51 – 3.50 หมายถึง มีการนำมาใช้ ในระดับปานกลาง

ค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.51 – 2.50 หมายถึง มีการนำมาใช้ ในระดับน้อย

ค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.00 – 1.50 หมายถึง มีการนำมาใช้ในระดับน้อยที่สุด

3.6 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ไว้ดังนี้

3.6.1 นำหนังสือขอความอนุเคราะห์เพื่อเข้าเก็บรวบรวมข้อมูลเสนอคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

3.6.2 ดำเนินการแจกแบบสอบถามด้วยตัวผู้วิจัยเอง และขอความอนุเคราะห์จากคณะผู้ร่วมวิจัยในการช่วยแจกแบบสอบถาม

3.6.3 เมื่อได้แบบสอบถามกลับคืนมาแล้วนำมาตรวจสอบความสมบูรณ์และจัดระเบียบข้อมูล

3.7 การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยใช้สถิติ 2 ประเภท

3.7.1 สถิติบรรยาย ได้แก่ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่ามัชฌิมเลขคณิต (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

3.7.2 สถิติอนุมานหรืออ้างอิง สถิติอนุมานหรืออ้างอิง (Inferential Statistics) ได้แก่ การทดสอบค่าที (t-test) และการทดสอบความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-Way ANOVA or F-test) ถ้าพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จะทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีการของเชฟเฟ่ (Scheffé)

3.8 การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยเสนอในรูปแบบของตาราง พร้อมทั้งแปลผลใต้ตาราง

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่องนี้ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ซึ่งผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์ของการวิจัย (Research Objectives) เพื่อศึกษาการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนของนักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เพื่อเปรียบเทียบการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนของนักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยที่มีอายุรายได้ และอาชีพต่างกัน และเพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนของนักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยให้ครบถ้วนตามที่ตั้งไว้ ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ในการวิจัยครั้งนี้ ประชากรที่ศึกษา ได้แก่ ของนักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งมีลักษณะข้อมูลทั่วไปของนักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4.1 จำนวนและร้อยละของนักศึกษา จำแนกตามอายุ

อายุ	จำนวน	ร้อยละ
อายุ 35 ปี ลงมา	70	41.2
อายุ 36 - 50 ปี	78	45.9
อายุ 51 ปี ขึ้นไป	22	12.9
รวม	170	100.0

จากตารางที่ 4.1 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 170 รูป/คน ส่วนใหญ่มีอายุ 36 – 50 ปี มีร้อยละ 45.9 รองลงมา มีอายุ 35 ปี รองลงมา มีร้อยละ 41.2

ตารางที่ 4.2 จำนวนและร้อยละของนักศึกษา จำแนกตามรายได้

รายได้	จำนวน	ร้อยละ
10,000 บาท ลงมา	24	14.1
10,001-20,000 บาท	74	43.5
20,001 - 30,000 บาท	11	6.5
30,000 บาทขึ้นไป	61	35.9
รวม	170	100.0

จากตารางที่ 4.2 พบว่า นักศึกษากลุ่มตัวอย่าง ส่วนใหญ่มีระดับรายได้ 10,001-20,000 บาท มีร้อยละ 43.5 รองลงมาที่มีรายได้อยู่ในระดับ 30,000 บาทขึ้นไป มีร้อยละ 35.9

ตารางที่ 4.3 จำนวนและร้อยละของนักศึกษา จำแนกตามอาชีพ

อาชีพ	จำนวน	ร้อยละ
ข้าราชการ	30	17.6
พนักงานรัฐวิสาหกิจ	10	5.9
พนักงานบริษัทเอกชน	26	15.3
ค้าขาย	12	7.1
รับจ้าง	20	11.8
ลูกจ้างรายเดือน	5	2.9
ธุรกิจส่วนตัว	47	27.6
อื่น ๆ (นักศึกษา)	20	11.8
รวม	170	100.0

จากตารางที่ 4.3 พบว่า นักศึกษากลุ่มตัวอย่าง ส่วนใหญ่มีอาชีพธุรกิจส่วนตัว จำนวน 47 คน มีร้อยละ 27.6 รองลงมามีอาชีพรับราชการ จำนวน 30 คน มีร้อยละ 17.6

ตอนที่ 2 การนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนการเรียนของนักศึกษา บัณฑิต

วิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ผู้วิจัยได้ตั้งคำถามปิด (Close-ended Question) เพื่อวัดการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนของนักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งผลการวิเคราะห์ข้อมูลปรากฏดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4.4 การสรุปค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนการเรียนของนักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย โดยรวมทั้ง 4 ด้าน

ด้านที่	ระดับการนำมาใช้	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	อันดับ
1	ด้านฉันทะ	4.13	0.42	มาก	3
2	ด้านวิริยะ	4.27	0.51	มาก	1
3	ด้านจิตตะ	4.13	0.45	มาก	4
4	ด้านวิมังสา	4.20	0.54	มาก	2
รวม		4.18	0.48	มาก	

จากตารางที่ 4.4 พบว่า นักศึกษากลุ่มตัวอย่างมีการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนการเรียน โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดอันดับ 1 ได้แก่ ด้านวิริยะ รองลงมาอันดับที่ 2 ได้แก่ ด้านวิมังสา และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดอันดับที่ 4 ได้แก่ ด้านจิตตะ

ตารางที่ 4.5 การสรุปค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนของนักศึกษา ด้านฉันทะ

ข้อที่	ระดับการนำมาใช้	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	อันดับ
1	มีความพอใจ ชอบใจที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ	4.24	0.68	มาก	3
2	มีความเต็มใจรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมายจากผู้สอน	4.24	0.55	มาก	2
3	มีความกระตือรือร้นในการทำงานที่อาจารย์มอบหมาย	4.34	0.57	มาก	1
4	ใส่ใจศึกษาค้นคว้าให้เกิดความรู้ความเข้าใจในการเรียน	4.14	0.70	มาก	5
5	เตรียมความพร้อมล่วงหน้าก่อนเข้าเรียนทุกครั้ง	3.80	0.72	มาก	7
6	เตรียมความพร้อมก่อนเข้าเรียนทุกครั้ง	4.05	0.71	มาก	6
7	มีความสุขเมื่อทำงานที่อาจารย์มอบหมาย	4.15	0.65	มาก	4
รวม		4.13	0.42	มาก	

จากตารางที่ 4.5 พบว่า นักศึกษากลุ่มตัวอย่างมีการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนด้านฉันทะโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดอันดับ 1 ได้แก่ ข้อที่ 3 ที่ว่า “มีความกระตือรือร้นในการทำงานที่อาจารย์มอบหมาย” รองลงมาอันดับที่ 2 ได้แก่ ข้อที่ 2 ที่ว่า “มีความเต็มใจรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมายจากผู้สอน” ข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดอันดับที่ 7 ได้แก่ ข้อ 5 ที่ว่า “เตรียมความพร้อมล่วงหน้าก่อนเข้าเรียนทุกครั้ง”

ตารางที่ 4.6 การสรุปค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนของนักศึกษา ด้านวิริยะ

ข้อที่	ระดับการนำมาใช้	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	อันดับ
1	กระตือรือร้นและเต็มใจในการเรียน	4.25	0.71	มาก	5
2	มีความเพียรพยายามในการศึกษาเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเอง	4.42	0.67	มาก	2
3	มีความตั้งใจเรียนให้ดีทั้งในและนอกชั้นเรียน ไม่ย่อท้อต่อการเรียนแม้มีอุปสรรค	4.28	0.66	มาก	3
4	มีความขยันทบทวนสิ่งที่เรียนรู้ทุกครั้งเมื่อมีเวลา	4.05	0.84	มาก	7
5	มีความพยายามทำงานส่งอาจารย์ให้เสร็จทันเวลาไม่ผลัดวันประกันพรุ่ง	4.45	0.56	มาก	1
6	มีความมุ่งมั่นอดทนในการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมจากสิ่งที่เรียน	4.20	0.74	มาก	6
7	รู้จักอดทนและควบคุมอารมณ์ต่อปัญหาที่เกิดขึ้นจากการเรียนและการนำเสนองาน	4.28	0.70	มาก	4
รวม		4.27	0.51	มาก	

จากตารางที่ 4.6 พบว่า นักศึกษากลุ่มตัวอย่างมีการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนด้านวิริยะโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดอันดับ 1 ได้แก่ ข้อที่ 5 ที่ว่า “มีความพยายามทำงานส่งอาจารย์ให้เสร็จทันเวลาไม่ผลัดวันประกันพรุ่ง” รองลงมาอันดับที่ 2 ได้แก่ ข้อที่ 2 ที่ว่า “มีความเพียรพยายามในการศึกษาเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเอง” ข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดอันดับที่ 7 ได้แก่ ข้อ 4 ที่ว่า “มีความขยันทบทวนสิ่งที่เรียนรู้ทุกครั้งเมื่อมีเวลา”

ตารางที่ 4.7 การสรุปค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนของนักศึกษา ด้านจิตตะ

ข้อที่	ระดับการนำมาใช้	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	อันดับ
1	แสวงหาความรู้เพิ่มเติมเพื่อนำมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ในการเรียนเสมอ	4.05	0.59	มาก	6
2	มีความมุ่งมั่นจดจ่อกับการเรียนอย่างสม่ำเสมอในทุกรายวิชาที่ได้เรียน	4.12	0.69	มาก	4
3	ทำตัวให้พร้อมที่จะเรียนรู้และมั่นใจในความรู้ความสามารถของตนเอง	4.17	0.64	มาก	3
4	สนใจศึกษาเรื่องใดก็จะพยายามเรียนรู้สิ่งนั้นอย่างตั้งใจเสมอ	4.11	0.62	มาก	5
5	มีสมาธิตลอดในกาเรียนหรืออ่านหนังสือ	3.92	0.63	มาก	7
6	มีความตั้งใจเอาใจใส่ และทำงานที่อาจารย์มอบหมายจนสำเร็จลุล่วงทุกครั้ง	4.37	0.50	มาก	1
7	หมั่นศึกษาองค์ความรู้ใหม่ ๆ เพื่อการพัฒนาการในการเรียนให้มีประสิทธิภาพ	4.21	0.59	มาก	2
รวม		4.13	0.45	มาก	

จากตารางที่ 4.7 พบว่า นักศึกษากลุ่มตัวอย่างมีการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนด้านจิตตะโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดอันดับ 1 ได้แก่ ข้อที่ 6 ที่ว่า “มีความตั้งใจเอาใจใส่ และทำงานที่อาจารย์มอบหมายจนสำเร็จลุล่วงทุกครั้ง” รองลงมาอันดับที่ 2 ได้แก่ ข้อที่ 7 ที่ว่า “หมั่นศึกษาองค์ความรู้ใหม่ ๆ เพื่อการพัฒนาการในการเรียนให้มีประสิทธิภาพ” ข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดอันดับที่ 7 ได้แก่ ข้อ 5 ที่ว่า “มีสมาธิตลอดในกาเรียนหรืออ่านหนังสือ”

ตารางที่ 4.8 การสรุปค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนของนักศึกษา ด้านวิม้งสา

ข้อที่	ระดับการนำมาใช้	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	อันดับ
1	มีการทบทวนไตร่ตรองก่อนเรียนอยู่เสมอ	3.88	0.76	มาก	7
2	คิดพิจารณาหาแนวทางแก้ไข ปรับปรุง และข้อบกพร่องของตนเองอยู่เสมอ	4.35	0.59	มาก	2
3	เมื่อมีข้อสงสัยในสิ่งที่เรียนจะพยายาม ค้นหาคำตอบหรือความช่วยเหลือจากผู้รู้	4.30	0.66	มาก	3
4	หมั่นตรวจสอบข้อผิดพลาดของรายงานที่ทำแล้ว และปรับปรุงแก้ไขให้ถูกต้อง	4.13	0.71	มาก	6
5	มองปัญหาในการเรียนอย่างใช้เหตุผล และหาทางออกที่เหมาะสมกับสถานการณ์	4.36	0.60	มาก	1
6	มีการวางแผนการเรียนและทำงานที่ได้รับมอบหมายอย่างเป็นขั้นตอน	4.24	0.73	มาก	4
7	หมั่นตรวจสอบข้อบกพร่องในการเรียนของตนเองอยู่เสมอ	4.17	0.76	มาก	5
รวม		4.20	0.54	มาก	

จากตารางที่ 4.8 พบว่า นักศึกษากลุ่มตัวอย่างมีการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนด้านวิม้งสาโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดอันดับ 1 ได้แก่ ข้อที่ 5 ที่ว่า “มองปัญหาในการเรียนอย่างใช้เหตุผล และหาทางออกที่เหมาะสมกับสถานการณ์” รองลงมาอันดับที่ 2 ได้แก่ ข้อที่ 2 ที่ว่า “คิดพิจารณาหาแนวทางแก้ไข ปรับปรุงและข้อบกพร่องของตนเองอยู่เสมอ” ข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดอันดับที่ 7 ได้แก่ ข้อ 1 ที่ว่า “มีการทบทวนไตร่ตรองก่อนเรียนอยู่เสมอ”

ตอนที่ 3 การทดสอบสมมติฐาน

การวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้ทำการทดสอบสมมติฐานการวิจัย โดยการวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตาม คือ การทดสอบค่าเอฟ-เทสต์ (F-test) และถ้าพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทำการทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีการของเชฟเฟ้ (Scheffé) โดยมีค่านัยสำคัญที่ 0.05 ปรากฏดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4.9 การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลด้านอายุกับระดับการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนของนักศึกษา

การนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียน	อายุ	ผลรวมของกำลังสองของค่าเบี่ยงเบน	ค่าเฉลี่ยความเบี่ยงเบนกำลังสอง	F	p
ด้านฉันทะ	ระหว่างกลุ่ม	1.52	0.63	4.49	0.013
	ภายในกลุ่ม	28.34	0.17		
	รวม	29.87			
ด้านวิริยะ	ระหว่างกลุ่ม	0.55	0.27	1.03	0.357
	ภายในกลุ่ม	44.53	0.26		
	รวม	45.08			
ด้านจิตตะ	ระหว่างกลุ่ม	0.36	0.18	0.87	0.420
	ภายในกลุ่ม	34.91	0.20		
	รวม	35.28			
ด้านวิมังสา	ระหว่างกลุ่ม	1.60	0.80	2.71	0.069
	ภายในกลุ่ม	49.17	0.29		
	รวม	50.77			

* $p \leq 0.05$

จากตารางที่ 4.9 พบว่า นักศึกษาที่มีอายุต่างกัน มีการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนโดยรวม ด้านฉันทะ แตกต่างกัน ส่วนด้านวิริยะ ด้านจิตตะ และด้านวิมังสา ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 4.10 การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลด้านอายุกับระดับการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนของนักศึกษาด้านฉันทะ ด้วยวิธีการของเชฟเฟ้ (Scheffé)

อายุ	35 ปี ลงมา ($\bar{X}$ =4.24)	36-50 ปี ($\bar{X}$ =4.08)	51 ปี ขึ้นไป ($\bar{X}$ =3.98)
35 ปี ลงมา ($\bar{X}$ =4.24)	-	0.06	0.04*
36-50 ปี ($\bar{X}$ =4.08)		-	-0.62
51 ปี ขึ้นไป ($\bar{X}$ =3.98)			-

* $p \leq 0.05$

จากตารางที่ 4.10 พบว่า นักศึกษา ที่มีอายุต่างกัน มีการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียน ด้านฉันทะแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยนักศึกษาที่อายุ 35 ปี ลงมา แตกต่างกับกับนักศึกษาที่อายุ 51 ปี ขึ้นไป นอกนั้นไม่พบความแตกต่าง

ตารางที่ 4.11 การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลด้านรายได้กับระดับการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนของนักศึกษา

การนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียน	รายได้	ผลรวมของกำลังสองของค่าเบี่ยงเบน	ค่าเฉลี่ยความเบี่ยงเบนกำลังสอง	F	p
ด้านฉันทะ	ระหว่างกลุ่ม	1.70	0.56	3.34	0.051
	ภายในกลุ่ม	28.17	0.17		
	รวม	29.87			
ด้านวิริยะ	ระหว่างกลุ่ม	2.01	0.67	2.58	0.055
	ภายในกลุ่ม	43.07	0.25		
	รวม	45.08			
ด้านจิตตะ	ระหว่างกลุ่ม	1.39	0.46	2.27	0.082
	ภายในกลุ่ม	33.88	0.20		
	รวม	35.28			
ด้านวิมังสา	ระหว่างกลุ่ม	6.73	2.24	8.46	0.000
	ภายในกลุ่ม	44.03	0.26		
	รวม	50.77			

* $p \leq 0.05$

จากตารางที่ 4.11 พบว่า นักศึกษาที่มีรายได้ต่างกัน มีการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนโดยรวม ด้านวิมังสา แตกต่างกัน ส่วนด้านฉันทะ ด้านวิริยะและด้านจิตตะ ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 4.12 การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลด้านรายได้กับระดับการนำ
 หลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนของนักศึกษาด้านวิม้งสา ด้วยวิธีการของเชฟเฟ้
 (Scheffé)

รายได้	10,000 บาท ลงมา ($\bar{X}$ =4.27)	10,001-20,000 บาท ($\bar{X}$ =4.04)	20,001-30,00 บาท ($\bar{X}$ =4.00)	30,000 บาท ขึ้นไป ($\bar{X}$ =4.21)
10,000 บาทลงมา ($\bar{X}$ =4.27)	-	0.02*	0.00*	0.00*
10,001-20,000 บาท ($\bar{X}$ =4.04)		-	-0.37	0.12
20,001-30,00 บาท ($\bar{X}$ =4.00)			-	0.97
30,000 บาท ขึ้นไป ($\bar{X}$ =4.21)				-

* $p \leq 0.05$

จากตารางที่ 4.12 พบว่า นักศึกษา ที่มีรายได้ต่างกัน มีการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียน ด้านวิม้งสาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยนักศึกษาที่มีรายได้ 10,000 บาทลงมาแตกต่างกันกับนักศึกษาที่มีรายได้ 10,001-20,000 บาท, 20,001-30,000 บาท และ30,000 บาทขึ้นไป นอกนั้นไม่พบความแตกต่าง

ตารางที่ 4.13 การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลด้านอาชีพกับระดับการนำ
หลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนของนักศึกษา

การนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ ในการเรียน	อาชีพ	ผลรวมของกำลัง สอง ของค่าเบี่ยงเบน	ค่าเฉลี่ยความ เบี่ยงเบนกำลัง สอง	F	p
ด้านฉันทะ	ระหว่างกลุ่ม	5.30	.75	4.99	0.000
	ภายในกลุ่ม	24.57	.15		
	รวม	29.87			
ด้านวิริยะ	ระหว่างกลุ่ม	4.99	.71	2.88	0.007
	ภายในกลุ่ม	40.08	.24		
	รวม	45.08			
ด้านจิตตะ	ระหว่างกลุ่ม	4.38	.62	3.28	0.003
	ภายในกลุ่ม	30.90	.19		
	รวม	35.28			
ด้านวิมังสา	ระหว่างกลุ่ม	11.40	1.62	6.70	0.000
	ภายในกลุ่ม	39.37	.24		
	รวม	50.77			

* $p \leq 0.05$

จากตารางที่ 4.13 พบว่า นักศึกษาที่มีอาชีพต่างกัน มีการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนโดยรวมทุกด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 4.14 การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลด้านอาชีพกับระดับการนำ
 หลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนของนักศึกษาด้านฉันทะ ด้วยวิธีการของเชฟเฟ้
 (Scheffé)

อาชีพ	ข้าราชการ ($\bar{X}$ =4.42)	พนักงาน รัฐวิสาหกิจ ($\bar{X}$ =4.08)	พนักงาน บริษัทเอกชน ($\bar{X}$ =4.18)	ค้าขาย ($\bar{X}$ =4.01)	รับจ้าง ($\bar{X}$ =3.85)	ลูกจ้างราย เดือน ($\bar{X}$ =4,28)	ธุรกิจ ส่วนตัว ($\bar{X}$ =4.03)	อื่น ๆ ระบุ (นักศึกษา) ($\bar{X}$ =4.24)
ข้าราชการ ($\bar{X}$ =4.42)	--	0.56	0.58	0.20	0.00*	0.99	0.01*	0.90
พนักงาน รัฐวิสาหกิจ ($\bar{X}$ =4.08)		--	1.00	1.00	0.93	0.99	1.00	0.99
พนักงาน บริษัทเอกชน ($\bar{X}$ =4.18)			-	0.13	0.11	0.19	0.09	0.11
ค้าขาย ($\bar{X}$ =4.01)				-	0.08	0.97	1.00	0.91
รับจ้าง ($\bar{X}$ =3.85)					-	0,65	0.87	0.18
ลูกจ้างรายเดือน ($\bar{X}$ =4.28)						-	0.96	1.00
ธุรกิจส่วนตัว ($\bar{X}$ =4.03)							-	0.77
อื่น ๆ ระบุ (นักศึกษา) ($\bar{X}$ =4.24)								-

* $p \leq 0.05$

จากตารางที่ 4.14 พบว่า นักศึกษา ที่มีอาชีพต่างกัน มีการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้
 ในการเรียน ด้านฉันทะแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยนักศึกษาที่มีอาชีพ
 ข้าราชการ แตกต่างกับกับนักศึกษาที่มีอาชีพรับจ้าง และอาชีพธุรกิจส่วนตัว นอกนั้นไม่พบความ
 ต่าง

ตารางที่ 4.15 การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลด้านอาชีพกับระดับการนำ
 หลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนของนักศึกษาด้านวิริยะ ด้วยวิธีการของเซฟเฟ้
 (Scheffé)

อาชีพ	ข้าราชการ ($\bar{X}$ =4.46)	พนักงาน รัฐวิสาหกิจ ($\bar{X}$ =4.32)	พนักงาน บริษัทเอกชน ($\bar{X}$ =4.23)	ค้าขาย ($\bar{X}$ =4.38)	รับจ้าง ($\bar{X}$ =4.17)	ลูกจ้างราย เดือน ($\bar{X}$ =4.25)	ธุรกิจ ส่วนตัว ($\bar{X}$ =4.13)	อื่น ๆ ระบุ (นักศึกษา) ($\bar{X}$ =4.16)
ข้าราชการ ($\bar{X}$ =4.46)	--	0.92	0.31	0.96	0.24	0.94	0.02*	0.20
พนักงาน รัฐวิสาหกิจ ($\bar{X}$ =4.32)		--	1.00	1.00	0.99	1.00	0.99	0.99
พนักงาน บริษัทเอกชน ($\bar{X}$ =4.23)			-	0.99	1.00	1.00	0.99	1.00
ค้าขาย ($\bar{X}$ =4.38)				-	0.99	1.00	0.94	0.98
รับจ้าง ($\bar{X}$ =4.17)					-	1.00	1.00	1.00
ลูกจ้างรายเดือน ($\bar{X}$ =4.25)						-	1.00	1.00
ธุรกิจส่วนตัว ($\bar{X}$ =4.13)							-	1.00
อื่น ๆ ระบุ (นักศึกษา) ($\bar{X}$ =4.16)								-

* $p \leq 0.05$

จากตารางที่ 4.15 พบว่า นักศึกษา ที่มีอาชีพต่างกัน มีการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้
 ในการเรียน ด้านวิริยะแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยนักศึกษาที่มีอาชีพ
 ข้าราชการ แตกต่างกับกับนักศึกษาที่มีอาชีพธุรกิจส่วนตัว นอกนั้นไม่พบความแตกต่าง

ตารางที่ 4.16 การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลด้านอาชีพกับระดับการนำ
 หลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนของนักศึกษาด้านจิตตะ ด้วยวิธีการของเซฟเฟ้
 (Scheffé)

อาชีพ	ข้าราชการ ($\bar{X}$ =4.42)	พนักงาน รัฐวิสาหกิจ ($\bar{X}$ =3.84)	พนักงาน บริษัทเอกชน ($\bar{X}$ =4.17)	ค้าขาย ($\bar{X}$ =4.07)	รับจ้าง ($\bar{X}$ =3.93)	ลูกจ้างราย เดือน ($\bar{X}$ =4.17)	ธุรกิจ ส่วนตัว ($\bar{X}$ =4.11)	อื่น ๆ ระบุ (นักศึกษา) ($\bar{X}$ =4.09)
ข้าราชการ ($\bar{X}$ =4.42)	--	0.68	0.67	0.57	0.03*	0.98	0.22	0.42
พนักงาน รัฐวิสาหกิจ ($\bar{X}$ =3.84)		--	0.77	0.98	1.00	0.96	0.87	0.94
พนักงาน บริษัทเอกชน ($\bar{X}$ =4.17)			-	1.00	0.85	1.00	1.00	1.00
ค้าขาย ($\bar{X}$ =4.07)				-	0.99	1.00	1.00	1.00
รับจ้าง ($\bar{X}$ =3.93)					-	0.99	0.94	0.98
ลูกจ้างรายเดือน ($\bar{X}$ =4.17)						-	1.00	1.00
ธุรกิจส่วนตัว ($\bar{X}$ =4.11)							-	1.00
อื่น ๆ ระบุ (นักศึกษา) ($\bar{X}$ =4.09)								-

* $p \leq 0.05$

จากตารางที่ 4.16 พบว่า นักศึกษา ที่มีอาชีพต่างกัน มีการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้
 ในการเรียน ด้านจิตตะแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยนักศึกษาที่มีอาชีพ
 ข้าราชการ แตกต่างกับกับนักศึกษาที่มีอาชีพรับจ้าง นอกนั้นไม่พบความแตกต่าง

ตารางที่ 4.17 การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลด้านอาชีพกับระดับการนำ
 หลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนของนักศึกษาด้านวิม้งสา ด้วยวิธีการของเซฟเฟ้
 (Scheffé)

อาชีพ	ข้าราชการ ($\bar{X}$ =4.43)	พนักงาน รัฐวิสาหกิจ ($\bar{X}$ =3.41)	พนักงาน บริษัทเอกชน ($\bar{X}$ =4.48)	ค้าขาย ($\bar{X}$ =4.13)	รับจ้าง ($\bar{X}$ =4.27)	ลูกจ้างราย เดือน ($\bar{X}$ =4.71)	ธุรกิจ ส่วนตัว ($\bar{X}$ =4.11)	อื่น ๆ ระบุ (นักศึกษา) ($\bar{X}$ =4.12)
ข้าราชการ ($\bar{X}$ =4.43)	-	0.00*	0.99	0.96	1.00	0.95	0.54	0.88
พนักงาน รัฐวิสาหกิจ ($\bar{X}$ =3.41)		--	0.00	0.12	0.00*	0.00*	0.03*	0.06
พนักงาน บริษัทเอกชน ($\bar{X}$ =4.48)			-	0.74	0.94	0.99	0.13	0.51
ค้าขาย ($\bar{X}$ =4.13)				-	0.99	0.66	1.00	1.00
รับจ้าง ($\bar{X}$ =4.27)					-	0.86	0.95	0.99
ลูกจ้างรายเดือน ($\bar{X}$ =4.71)						-	0.39	0.56
ธุรกิจส่วนตัว ($\bar{X}$ =4.08)							-	1.00
อื่น ๆ ระบุ (นักศึกษา) ($\bar{X}$ =4.12)								-

* $p \leq 0.05$

จากตารางที่ 4.17 พบว่า นักศึกษา ที่มีอาชีพต่างกัน มีการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้
 ในการเรียน ด้านวิม้งสาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยนักศึกษาที่มีอาชีพ
 ข้าราชการ แตกต่างกับนักศึกษามีอาชีพพนักงานรัฐวิสาหกิจ และนักศึกษามีอาชีพพนักงาน
 รัฐวิสาหกิจ แตกต่างกับนักศึกษามีอาชีพรับจ้าง อาชีพลูกจ้างรายเดือนและอาชีพธุรกิจส่วนตัว
 นอกนั้นไม่พบความแตกต่าง

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยได้ตั้งคำถามปลายเปิด (Open-ended Question) เกี่ยวกับข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนของนักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) สรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 4.18 จำนวน ร้อยละ ของข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียน ของนักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ด้านฉันทะ

ลำดับที่	ข้อเสนอแนะ	จำนวน
1	ควรมีความภูมิใจในวิชาที่ได้เรียนทุก ๆ วิชา จากอาจารย์ผู้สอนทุก ๆ ท่าน	60
2	ควรมีความตั้งใจสนใจ และความพึงพอใจในการเรียนและการสอน	55
3	ควรมีความมุ่งหวังให้การเรียนในทุกรายวิชาบรรลุความสำเร็จตามเป้าหมาย	46
4	มีความตั้งใจในการเรียนทุก ๆ ครั้ง และเรียนเต็มความสามารถของตัวเองในทุกครั้ง	35
5	มีความพยายามในการเรียนรู้ และสามารถที่จะนำสิ่งที่เรียนไปใช้ได้จริง	30

จากตารางที่ 4.18 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีข้อเสนอแนะด้านฉันทะที่สูงที่สุดควรมีความภูมิใจในวิชาที่ได้เรียนทุก ๆ วิชา จากอาจารย์ผู้สอนทุก ๆ ท่าน และรองลงมาคือ ควรมีความตั้งใจสนใจ และความพึงพอใจในการเรียนและการสอน

ตารางที่ 4.19 จำนวน ร้อยละ ของข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียน ของนักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ด้านวิริยะ

ลำดับที่	ข้อเสนอแนะ	จำนวน
1	ควรมีความขยันหมั่นเพียร และอดทนในการเรียน ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ	70
2	ควรมีความเพียรพยายามเรียนสิ่งที่ไม่เข้าใจ และยาก จนเข้าใจได้	65
3	ควรมีความขยันทำงานที่อาจารย์มอบหมาย และงานกลุ่มก็ช่วยเพื่อนทำเต็มที่	47
4	ควรขยันสอบถามแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับอาจารย์และเพื่อน ๆ	31

จากตารางที่ 4.19 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีข้อเสนอแนะด้านวิริยะสูงสุด คือ ควรมีความขยันหมั่นเพียร และอดทนในการเรียน ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ และรองลงมา คือ ควรมีความเพียรพยายามเรียนสิ่งที่ไม่เข้าใจ และยาก จนเข้าใจได้

ตารางที่ 4.20 จำนวน ร้อยละ ของข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียน
ของนักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ด้านจิตตะ

ลำดับที่	ข้อเสนอแนะ	จำนวน
1	ทางมหาวิทยาลัยมีการจัดการเรียนการสอนทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ นักศึกษาควรเอาใจ ในการเรียนทั้ง 2 ด้าน	60
2	ควรมีจิตมุ่งมั่นเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพในการเรียนของตน	58
3	ควรที่จะตั้งใจมาเรียนให้ตรงต่อเวลาและรับผิดชอบในงานที่อาจารย์มอบหมายให้สำเร็จ	53

จากตารางที่ 4.20 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีข้อเสนอแนะด้านจิตตะสูงสุด คือ ทาง
มหาวิทยาลัยมีการจัดการเรียนการสอนทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ นักศึกษาควรเอาใจในการเรียน
ทั้ง 2 ด้าน รองลงมา คือ ควรมีจิตมุ่งมั่นเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพในการเรียนของตน

ตารางที่ 4.21 จำนวน ร้อยละ ของข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียน
ของนักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ด้านวิมังสา

ลำดับที่	ข้อเสนอแนะ	จำนวน
1	ควรตั้งใจเรียนในขณะที่อาจารย์สอน และเมื่อมีความสงสัยควรสอบถามเพื่อให้ได้คำตอบและ เป็นการเพิ่มเติมความรู้	67
2	ควรคิด วิเคราะห์เพิ่มเติมเพื่อปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องในการเรียนของตน	60
3	ควรมีความพยายามเพื่อจะแก้ไขผลการเรียนให้ดีขึ้น เมื่อผลการเรียนออกมาไม่ดี	59

จากตารางที่ 4.21 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีข้อเสนอแนะด้านวิมังสาสูงสุด คือ ควรตั้งใจ
เรียนในขณะที่อาจารย์สอน และเมื่อมีความสงสัยควรสอบถามเพื่อให้ได้คำตอบและเป็นการเพิ่มเติม
ความรู้ รองลงมา คือ ควรคิด วิเคราะห์เพิ่มเติมเพื่อปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องในการเรียนของตน

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนของนักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย” ได้กลุ่มตัวอย่าง คือ นักศึกษาในระดับปริญญาโท และระดับปริญญาเอก ทุกสาขาวิชา ประจำปีการศึกษา 2560 และ 2563 ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ส่วนกลาง จำนวน 301 รูป/คน โดยใช้แบบสอบถาม

5.1.1 ข้อมูลทั่วไป

การวิจัยครั้งนี้พบว่า นักศึกษา ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอายุ 36-50 ปี มีรายได้ 10,001-20,000 บาท ถึงร้อยละ 43.5 และส่วนใหญ่มีอาชีพธุรกิจส่วนตัว ร้อยละ 27.6

5.1.2 การนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนของนักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

จากการศึกษาการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนของนักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย โดยรวม พบว่า มีการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.18$) โดยมีการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียน ด้านวิริยะสูงสุด รองลงมา ได้แก่ ด้านวิมังสา ด้านฉันทะ และด้านจิตตะ ตามลำดับ สรุปรายด้านได้ดังนี้

ด้านฉันทะ พบว่า นักศึกษากลุ่มตัวอย่างมีการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.13$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดอันดับ 1 ได้แก่ ข้อที่ 3 ที่ว่า “มีความกระตือรือร้นในการทำงานที่อาจารย์มอบหมาย”

ด้านวิริยะ พบว่า นักศึกษากลุ่มตัวอย่างมีการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.27$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดอันดับ 1 ได้แก่ ข้อที่ 5 ที่ว่า “มีความพยายามทำงานส่งอาจารย์ให้เสร็จทันเวลาไม่ผัดวันประกันพรุ่ง”

ด้านจิตตะ พบว่า นักศึกษากลุ่มตัวอย่างมีการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.13$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไป

หาน้อย พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดอันดับ 1 ได้แก่ ข้อที่ 6 ที่ว่า “มีความตั้งใจเอาใจใส่ และทำงานที่อาจารย์มอบหมายจนสำเร็จจุล่งทุกครั้ง”

ด้านวิมังสา พบว่า นักศึกษากลุ่มตัวอย่างมีการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.20$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดอันดับ 1 ได้แก่ ข้อที่ 5 ที่ว่า “มองปัญหาในการเรียนอย่างใช้เหตุผล และหาทางออกที่เหมาะสมกับสถานการณ์”

5.1.3 การทดสอบสมมติฐาน

สมมติฐานที่ 1 นักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ที่มีอายุต่างกัน มีการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนหน้าที่ ต่างกัน

จากการทดสอบสมมติฐาน พบว่า นักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ที่มีอายุต่างกัน มีการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียน โดยรวมด้านฉันทะ แตกต่างกันไปเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ 2 นักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ที่มีรายได้ต่างกัน มีการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนหน้าที่ ต่างกัน

จากการทดสอบสมมติฐาน พบว่า นักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ที่มีรายได้ต่างกัน มีการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียน โดยรวมด้านวิมังสา แตกต่างกันไปเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ 3 นักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ที่มีอาชีพต่างกัน มีการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนหน้าที่ ต่างกัน

จากการทดสอบสมมติฐาน พบว่า นักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ที่มีอาชีพต่างกัน มีการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียน โดยรวมทุกด้าน แตกต่างกันไปเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

5.1.4 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนของนักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มีข้อเสนอแนะของนักศึกษา ดังนี้

ด้านฉันทะ นักศึกษามีข้อเสนอแนะดังนี้ อันดับที่ 1 ควรมีความภูมิใจในวิชาที่ได้เรียนทุก ๆ วิชา จากอาจารย์ผู้สอนทุก ๆ ท่าน และรองลงมาอันดับที่ 2) ควรมีความตั้งใจสนใจ และความพึงพอใจในการเรียนและการสอน

ด้านวิริยะ นักศึกษามีข้อเสนอแนะดังนี้ อันดับที่ 1 ควรมีความขยันหมั่นเพียร และอดทนในการเรียน ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ และรองลงมาอันดับที่ 2) ควรมีความเพียรพยายามเรียนสิ่งที่ไม่เข้าใจ และยาก จนเข้าใจได้

ด้านจิตตะ นักศึกษามีข้อเสนอแนะดังนี้ อันดับที่ 1 ทางมหาวิทยาลัยมีการจัดการเรียนการสอนทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ นักศึกษาควรเอาใจในการเรียนทั้ง 2 ด้าน และรองลงมาอันดับที่ 2) ควรจะมีจิตมุ่งมั่นเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพในการเรียนของตน

ด้านวิมังสา นักศึกษามีข้อเสนอแนะดังนี้ อันดับที่ 1 ควรตั้งใจเรียนในขณะที่อาจารย์สอน และเมื่อมีความสงสัยควรสอบถามเพื่อให้ได้คำตอบและเป็นการเพิ่มเติมความรู้ และรองลงมาอันดับที่ 2) ควรคิด วิเคราะห์เพิ่มเติมเพื่อปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องในการเรียนของตน

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

1) ผลการวิจัยการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนของนักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.18$) ทั้งนี้ อภิปรายผลได้ว่า นักศึกษา มีความภูมิใจในการเรียน มีความมุ่งมั่นมุ่งมั่นที่จะเรียนให้สำเร็จและบรรลุเป้าหมาย พอใจในการเรียนของตนและมีใจสู้กับการเรียนที่ตนได้รับผิดชอบ มีความขยันอดทน และมีความกล้าและความแน่วแน่ที่จะมุ่งมั่นในการเรียนจนไปสู่ความสำเร็จ จึงทำให้ผลการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนจึงออกมาอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **ประกฤษฏี ทองคอนคู่ (2552)** ที่ได้ทำวิจัยเรื่อง “หลักอิทธิบาท 4 ในการเรียนของนักเรียน โรงเรียนวัดหลวงวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ” ผลการวิจัยพบว่า ระดับการใช้อิทธิบาท 4 ในการเรียนของนักเรียน โรงเรียนวัดหลวงวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ โดยรวมทั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระมหาวุฒิกิจ บัวทอง (2552)** ที่ได้ทำวิจัยเรื่อง “การใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียน ตามความคิดเห็นของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในกลุ่ม 7 ผลการศึกษาพบว่า ครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษากลุ่ม 7 มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้อิทธิบาท 4 ในการบริหารงานของผู้บริหาร โรงเรียนนาคพรวมอยู่ในระดับมาก

2) ผลการวิจัยการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนของนักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยด้านฉันท์อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.13$) ทั้งนี้อภิปรายผลได้ว่า นักศึกษามีความรักพึงพอใจในการเรียน พอใจในวิชาที่เลือกเรียน มีความภูมิใจในวิชาที่เรียน หุ่่มเทให้การเรียนสำเร็จและดียิ่งขึ้น จึงทำให้นักศึกษามีความพึงพอใจด้านฉันท์ อยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **วิชญาภา เมธีวรฉัตร (2554)** ที่ได้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอิทธิบาท 4 กรณีศึกษาโรงเรียนศรีรังคีวิทยา จังหวัดนครสวรรค์ ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนศรีรังคีวิทยา จังหวัด นครสวรรค์ พบว่า บุคลากรมีพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอิทธิบาท 4 ได้แก่ ด้านฉันท์ ด้านวิริยะ ด้านจิตตะ และ

วิมังสา ในการปฏิบัติหน้าที่ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของสถิต รัชปต์ (2548) ที่ได้ทำวิจัยเรื่อง “การประยุกต์หลักอิทธิบาท 4 ไปใช้ในการศึกษาเล่าเรียนของนักศึกษาคฤหัสถ์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด” ผลการวิจัยพบว่า ความเข้าใจในองค์ประกอบของอิทธิบาท 4 อันประกอบไปด้วย ฉันทะ ความพึงพอใจ วิริยะ คือ ความเพียร จิตตะ คือเอาใจฝักใฝ่ วิมังสา คือ ไตร่ตรอง โดยนักศึกษาส่วนใหญ่ (ร้อยละ 78.38) มีความเข้าใจความหมายที่ถูกต้องตรงกันด้านวิธีปฏิบัติ พบว่า นักศึกษาคฤหัสถ์ส่วนใหญ่ให้ทัศนะที่คล้ายคลึงกันว่า ในการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้น เป้าหมายที่ตั้งไว้คือการประสบผลสำเร็จในสิ่งที่ทำต้องเริ่มที่ฉันทะให้เกิดในใจของตนเองก่อน คือ รัก ชอบ อยากที่จะทำในสิ่งนั้น

3) ผลการวิจัยการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนของนักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยด้านวิริยะอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.27$) ทั้งนี้อภิปรายผลได้ว่า นักศึกษาศึกษาบัณฑิตวิทยาลัย มีความเพียร มีความขยันขันแข็งในการเรียน มุ่งมั่นในการเรียนให้สำเร็จ จึงทำให้นักศึกษาในด้านวิริยะ มีความเพียร ขยันในการเรียน ผลจึงออกมาอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของประกฤษฏี ทองคอนคู่ (2552) ที่ได้ทำวิจัยเรื่อง “หลักอิทธิบาท 4 ในการเรียนของนักเรียน โรงเรียนวัดหลวงวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ” ผลการวิจัยพบว่า ระดับการใช้อิทธิบาท 4 ในการเรียนของนักเรียน โรงเรียนวัดหลวงวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ โดยรวมทั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มากที่สุด คือ ด้านวิริยะ (ความเพียร)

4) ผลการวิจัยการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนของนักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยด้านจิตตะอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.13$) ที่เป็นเช่นนี้อภิปรายผลได้ว่า นักศึกษามีความเอาใจใส่ในการเรียน เข้าใจในวิชาที่เรียน เรียนด้วยความจริงจัง เอาใจใส่ศึกษา รายละเอียดงานที่อาจารย์มอบหมายให้ทำ มีสมาธิในการเรียน มีสติควบคุมตัวเองให้อยู่กับการเรียน ไม่วอกแวกจึงทำให้ผลด้านนี้อยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุรินทร์ นินทศรี (2551) ได้ทำวิจัยเรื่อง “การดำเนินชีวิตประจำวันตามหลักอิทธิธรรมของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 โรงเรียนวัดควนसान อำเภอช้างกลาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ปีการศึกษา 2540 ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย และศึกษาอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และ 3 มีความคิดเห็นต่อการดำเนินชีวิตประจำวันตามหลักอิทธิบาทธรรมโดยรวมอยู่ในระดับมาก และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของประกฤษฏี ทองคอนคู่ (2552) ได้ทำวิจัยเรื่อง “หลักอิทธิบาท 4 ในการเรียนของนักเรียน โรงเรียนวัดหลวงวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ” ผลการวิจัยพบว่า ระดับการใช้อิทธิบาท 4 ในการเรียนของนักเรียน โรงเรียนวัดหลวงวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ โดยรวมทั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มากที่สุด คือ ด้านวิริยะ (ความเพียร) รองลงมาคือ ด้านจิตตะ (การเอาใจใส่)

5) ผลการวิจัยการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนของนักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยด้านวิมิงสาอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.20$) ทั้งนี้อภิปรายผลได้ว่า นักศึกษา มีความขยันหมั่นเพียร พิจารณาไตร่ตรองในการเรียน ใช้ความรู้หมั่นตรวจสอบในการเรียน เพื่อพัฒนาการเรียน มีการประเมินผลและปรับปรุงแก้ไขในการเรียนของตน ผลในด้านนี้จึงออกมา มาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **ประกฤษฏี ทองคอนคู่ (2552)** ได้ทำวิจัยเรื่อง “หลักอิทธิบาท 4 ในการเรียนของนักเรียน โรงเรียนวัดหลวงวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ” ผลการวิจัยพบว่า ระดับการใช้อิทธิบาท 4 ในการเรียนของนักเรียน โรงเรียนวัดหลวงวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ โดยรวมทั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มากที่สุด คือ ด้านวิริยะ (ความเพียร) รองลงมาคือ ด้านจิตตะ (การเอาใจใส่) และน้อยที่สุด คือ ด้านวิมิงสา (การพิจารณาใคร่ครวญ) **ประกฤษฏี ทองคอนคู่** ได้ทำวิจัยเรื่อง “หลักอิทธิบาท 4 ในการเรียนของนักเรียน โรงเรียนวัดหลวงวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ” ผลการวิจัยพบว่า ระดับการใช้อิทธิบาท 4 ในการเรียนของนักเรียน โรงเรียนวัดหลวงวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ โดยรวมทั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มากที่สุด คือ ด้านวิริยะ (ความเพียร) รองลงมาคือ ด้านจิตตะ (การเอาใจใส่) และน้อยที่สุด คือ ด้านวิมิงสา (การพิจารณาใคร่ครวญ) และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พนมไพร ไชยรงค์ (2551)** ได้ทำวิจัยเรื่อง “ผลของกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์เพื่อพัฒนาการใช้อิทธิบาท 4 ในการเรียนของนักศึกษาชั้นปีที่ 4 คณะศึกษาศาสตร์ สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตสุพรรณบุรี” ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาชั้นปีที่ 4 คณะศึกษาศาสตร์ สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตสุพรรณบุรี หลังจากเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ มีการใช้อิทธิบาท 4 ในการเรียนอยู่ในระดับมากทั้งภาพรวมและรายด้าน

6) ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า นักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยที่มีอายุต่างกัน โดยรวม มีการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 ทั้งนี้อภิปรายผลได้ว่า อายุของนักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ที่มีระดับช่วงอายุต่างกัน อาจไม่ใช่สาเหตุให้การนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียน แตกต่างกัน แต่อาจเพราะนักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มีความเข้าใจในเรื่องหลักพุทธปรัชญาในเรื่องอิทธิบาท 4 ลึกซึ้งไม่เท่ากัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ **วิชญาภา เมธีวรฉัตร (2554)** ที่ได้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอิทธิบาท 4 กรณีศึกษาโรงเรียนคีรีวงคีรีวิทยา จังหวัดนครสวรรค์ ผลการวิจัยพบว่า การเปรียบเทียบความคิดเห็นของบุคลากรในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนคีรีวงคีรีวิทยา จังหวัดนครสวรรค์ จำแนกตามอายุ ไม่แตกต่างกัน

7) ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า นักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยที่มีรายได้ต่างกัน โดยรวม มีการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 ทั้งนี้อภิปรายผลได้ว่า รายได้ต่างกัน ไม่มีผลทำให้การนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนของนักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาทองมี สุทธิจิตโต (สะพานหล้า) (2554) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การปฏิบัติงานของพนักงานการไฟฟ้านครหลวง ตามหลักอิทธิบาท 4 กรณีศึกษาการไฟฟ้านครหลวง เขตวัดเลียบ กรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า การปฏิบัติงานของพนักงานการไฟฟ้านครหลวง ตามหลักอิทธิบาท 4 โดยรวมอยู่ในระดับมาก และพนักงานของการไฟฟ้านครหลวงเขตวัดเลียบ กรุงเทพมหานคร ที่รายได้ต่างกันมีการปฏิบัติงานตามหลักอิทธิบาท 4 โดยรวมทั้งด้านฉันทะ วิริยะ จิตตะและวิมังสา ทั้ง 4 ด้านนี้แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 พิจารณาเป็นรายด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในด้านฉันทะ ด้านวิริยะ ด้านจิตตะ และด้านวิมังสา พบว่าผู้มีรายได้น้อยมีการปฏิบัติงานตามหลักอิทธิบาท 4 น้อยกว่าผู้มีรายได้สูงกว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

8) ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า นักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยที่มีอาชีพต่างกัน โดยรวม มีการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 ทั้งนี้อภิปรายผลได้ว่า อาชีพต่างกัน ไม่มีผลทำให้การนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนของนักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของประกฤษฏี ทองคอนคู่ (2552) ได้ทำวิจัยเรื่อง “หลักอิทธิบาท 4 ในการเรียนของนักเรียน โรงเรียนวัดหลวงวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ” ผลการวิจัยพบว่า ระดับการใช้อิทธิบาท 4 ในการเรียนของนักเรียน โรงเรียนวัดหลวงวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ โดยรวมทั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มากที่สุด คือ ด้านวิริยะ (ความเพียร) รองลงมาคือ ด้านจิตตะ (การเอาใจใส่) และน้อยที่สุด คือ ด้านวิมังสา (การพิจารณาใคร่ครวญ) ผลการเปรียบเทียบการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการเรียนของนักเรียน โรงเรียนวัดหลวงวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ พบว่า นักเรียนที่มีอาชีพของผู้ปกครองต่างกัน มีการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการเรียน โดยรวม ด้านฉันทะ (ความพอใจ) และด้านจิตตะ (การเอาใจใส่) มีการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการเรียนแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

9) ผลการวิจัยข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนของนักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ผลการวิจัยพบว่า ด้านฉันทะ มีข้อเสนอแนะสูงสุดว่า ควรมีความภูมิใจในวิชาที่ได้เรียนทุก ๆ วิชา จากอาจารย์ผู้สอนทุก ๆ ท่าน ด้านวิริยะ มีข้อเสนอแนะว่า ควรมีความขยันหมั่นเพียร และอดทนในการเรียน ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ด้าน

จิตตะ มีข้อเสนอแนะว่า ทางมหาวิทยาลัยมีการจัดการเรียนการสอนทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ นักศึกษาควรเอาใจในการเรียนทั้ง 2 ด้าน และด้านวิมังสา มีข้อเสนอแนะว่า ควรตั้งใจเรียนในขณะที่ อาจารย์สอน และเมื่อมีความสงสัยควรสอบถามเพื่อให้ได้คำตอบและเป็นการเพิ่มเติมความรู้ ซึ่ง สอดคล้องกับงานวิจัยของ **ประภษฎ์ ทองคอนคู่ (2552)** ได้ทำวิจัยเรื่อง “หลักอิทธิบาท 4 ในการ เรียนของนักเรียน โรงเรียนวัดหลวงวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ” ผลการวิจัยพบว่า ระดับการใช้อิทธิบาท 4 ในการเรียนของนักเรียน โรงเรียนวัดหลวงวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ โดยรวม ทั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับมาก และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำหลักอิทธิบาท 4 ไปใช้ในการเพิ่ม ประสิทธิภาพการเรียนของนักเรียน โรงเรียนวัดหลวงวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ ได้แก่ ข้อเสนอแนะในการพัฒนาตนเอง ด้านฉันทะ คือ พอใจในวิชาที่เรียน ศรัทธาในครูผู้สอน ด้านวิริยะ คือ มีความเพียรพยายามในการเรียน ด้านจิตตะ คือ มาโรงเรียนทุกวัน ตั้งใจเรียน ตั้งใจฟังครูสอน และด้านวิมังสา คือ เมื่อเรียนแล้วกลับมาทบทวนอีกครั้งและข้อเสนอแนะในการเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน ได้แก่ ด้านฉันทะ คือ อยากได้ครูที่เก่งมาสอน ด้านวิริยะ คือ มีความเพียรเกี่ยวกับการช่วยกันพัฒนาโรงเรียนให้สภาพแวดล้อมของโรงเรียนน่าอยู่ สะอาด เป็น ระเบียบ มีวินัย ด้านจิตตะ คือ ช่วยกันเอาใจใส่สภาพแวดล้อมการเรียนการสอน และด้านวิมังสา คือ อยากให้โรงเรียนพิจารณาช่วยเหลือนักเรียนที่เรียนดีแต่ยากจน

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากผลการวิจัย พบว่า มีข้อเสนอแนะจากนักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหา มกุฏราชวิทยาลัยว่า ทุกคณะของมหาวิทยาลัยส่วนกลาง รวมไปถึงหน่วยงานวิทยาเขต ควรนำหลัก พุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนการสอน เพราะหลักพุทธปรัชญา โดยเฉพาะเรื่องหลักอิทธิบาท 4 เมื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการเรียนจะทำให้การเรียนนั้นสำเร็จลุล่วงไปด้วยดีและมีคุณภาพ และนักศึกษาที่นำ หลักพุทธปรัชญาไปใช้ในการเรียน จะเป็นผู้เรียนโดยไม่กตขี้ ข่มเหงคนอื่นและตนเอง ตั้งตนอยู่ใน ความซื่อสัตย์ และซื่อตรง ต่อการเรียนของตนให้แก่เพื่อนร่วมชั้นเรียน และหน่วยงานของ มหาวิทยาลัยที่รับผิดชอบโดยตรงกับนักศึกษา อันได้แก่ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราช วิทยาลัย ควรออกกฎระเบียบที่ชัดเจนให้คณาจารย์ทุกท่านของบัณฑิตวิทยาลัย ได้นำหลักพุทธ ปรัชญาโดยเฉพาะหลักอิทธิบาท 4 มาใช้ในการสอน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการ เรียนการสอนที่จะออกมา

5.3.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยต่อไป

ควรทำวิจัยเกี่ยวกับการเสริมสร้างสมรรถภาพในการเรียนการของนักศึกษาด้วยหลักพุทธปรัชญาอื่น ๆ นอกจากอิทธิบาท 4 เพื่อสะท้อนให้เห็นความเป็นจริงว่าการเรียนไม่ว่าระดับใดก็ตาม เมื่อนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ประกอบและร่วมด้วย จะทำให้การเรียนการสอนนั้นมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และการวิจัยเกี่ยวกับการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนการสอนควรขยายวงกว้างออกไป ในระดับชุมชน อำเภอ จังหวัด และทั่วประเทศ

บรรณานุกรม

- กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2526). *เรื่องพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพมหานคร : ครูสภา
ลาดพร้าว.
- กฤษณา พันธุ์วานิช. (2550, 29 มกราคม). คนมีคุณธรรมความรับผิดชอบ ในพระราชดำริ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. *หนังสือพิมพ์มติชน*, น. 8.
- กิติมาน นาทอน. (2546). *การบริหารกิจกรรมนักเรียนแบบมีส่วนร่วมระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน ตาม
หลักอิทธิบาท 4 โรงเรียนบ้านค่างอ้อย อำเภอนาหมื่น จังหวัดน่าน*. (วิทยานิพนธ์
ครุศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันราชภัฏอุดรดิตถ์.
- แก้ว ชิตตะขบ. (2547). *รวมวิชาธรรมศึกษาชั้นตรี*. กรุงเทพมหานคร : การศาสนา.
- ชูศรี พันธุ์ทอง, รองศาสตราจารย์. (2537). *สถิติเบื้องต้น*. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ดวงเดือน พันธุ์นาวิน. (2524). *พฤติกรรมศาสตร์ เล่ม 2*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทย
วัฒนาพานิช.
- ทองคุณ หงส์พันธ์. (2531). *การฝึกงานให้มีความเพียร*. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช.
- ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา, รศ. ดร. (2538). *ปรัชญา 201 พุทธศาสน์*. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์.
- ทิตนา เขมมณี. (2548). *ศาสตร์การสอน (พิมพ์ครั้งที่ 4)*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. (2539). *คู่มือการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ปี 2562*. กรุงเทพมหานคร.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2556). *การวิจัยเบื้องต้น (พิมพ์ครั้งที่ 9)*. กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น.
- บุญมี แทนแก้ว, ผศ. *จริยศาสตร์*. (2539). กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์.
- เบญจวรรณ นครพัฒน์. (2552). *การนำหลักอิทธิบาท 4 ไปใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากร
องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช*. (สารนิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิต
วิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- ประภษุณี ทองคอนคู่. (2552). *หลักอิทธิบาท 4 ในการเรียนของนักเรียน โรงเรียนวัดหลวงวิทยา
อำเภอเมืองจังหวัดศรีสะเกษ*. (สารนิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย :
มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- ประกาศรี สีอำไพ. (2543). *พื้นฐานทางการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม (พิมพ์ครั้งที่ 3)*.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ประสาธ อิศรปรีดา. (2523). *จิตวิทยาการเรียนรู้กับการสอน*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ กราฟิคอาร์ต.
- ปานทิพย์ ศุภนคร, ผศ. และคนอื่น ๆ. (2545). *ปรัชญาเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 14). กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- พ. สุวรรณ. (2526). *คุณธรรมที่ก่อให้เกิดพลัง*. กรุงเทพมหานคร : คลังวิทยา.
- พงษ์พันธ์ พงษ์โสภาน. (2544). *จิตวิทยาการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พัฒนาศึกษา.
- พนมไพร ไชยยงค์. (2551). *ผลของกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์เพื่อพัฒนาการใช้อิทธิบาท 4 ในการเรียน ของนักศึกษาชั้นปีที่ 4*. คณะศึกษาศาสตร์ สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตสุพรรณบุรี. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต). บัณฑิตราชวิทยาลัย : สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตสุพรรณบุรี, กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- พ.อ. ปิ่น มุกข์กันต์. (2542). *บันทึกธรรม ฉบับสมบูรณ์*. กรุงเทพมหานคร : คลังวิทยา.
- พระไตรปิฎกภาษาไทย. (2539). *มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. เล่มที่ 11, 19, 21, 28, 29, 34, 35*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระเทพวิสุทธิญาณ (อุบล นนทโก ป.ธ. 9). (2538). *อธิบายธรรมวิภาค ปริจเฉทที่ 1* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณโณ). (2548). *อุดมมงคลในพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพมหานคร : สถาบันบันลือธรรม.
- พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2543). *ธรรมนุญชีวิต* (พิมพ์ครั้งที่ 20). กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2538). *พุทธธรรม*. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (เกี่ยว อุปเสโณ) และพระภาวนา โกศลเถร (วีระ คุณุตโตโม). (2527). *โพธิปักขิยธรรม*. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธภาวนาวิชาธรรมกาย.
- พ.อ. ปิ่น มุกข์กันต์. (2542). *บันทึกธรรม ฉบับสมบูรณ์*. กรุงเทพมหานคร : คลังวิทยา.
- พระมหาทองมี สุทธิจิตโต (สะพานหล้า). (2554). *การปฏิบัติงานของพนักงานการไฟฟ้านครหลวง ตามหลักอิทธิบาท 4 กรณีศึกษาการไฟฟ้านครหลวง เขตวัดเลียบ กรุงเทพมหานคร*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระมหาอุฎฐิกร บัวทอง. (2552). *การใช้หลักกัทธิบาท 4 ในการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียนตามความคิดเห็นของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในกลุ่ม 7*. (วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิต) บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.
- พระราชญาณวิสุทธิโสภณ (พระมหาบัว ญาณสมปนฺโน). *เมตตธรรม*. (2541). กรุงเทพมหานคร : เรือนแก้ว การพิมพ์.
- พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตญาโณ). (2538). *ธรรมปริทรรศน์*. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราช วิทยาลัย.
- พระสุทธิธรรมรังสีคัมภีร์เมธาจารย์ (ลี ธมฺมธโร). (2526). *ชาติธรรมและพระพุทธธรรมเทศนา*. ชมรม พุทธศาสตร์ เอสโซ่พิมพ์ เป็นที่ระลึกในงานทอดผ้าป่าสามัคคี ณ วัดธรรมสถิต ระยอง, ระยอง : การพิมพ์.
- พิฑูร มลิวัลย์. (2527). *พระพุทธศาสนาสำหรับประชาชน ตอน 2*. กรุงเทพมหานคร : กรมการ ศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ.
- พุทธทาสภิกขุ. (2549). *ศึกษาธรรมะอย่างถูกวิธี* (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพมหานคร : ตาตาพับลิเคชั่น จำกัด.
- ไพฑูรย์ ทองปาน. (2551). *การใช้หลักกัทธิบาทธรรมในการปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการศาลกลาง จังหวัดสุราษฎร์ธานี*. (สารนิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พิน พระคุณ. (2543). *ปัจจัยที่มีต่อคุณภาพชีวิตของข้าราชการตำรวจชั้นประทวน สังกัด ตำรวจภูธร จังหวัดขอนแก่น*. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. (2539). *อนุสรณ์พิธีประสาทปริญญาศาสนศาสตรบัณฑิต รุ่น 42/2538*. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์การพิมพ์สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา.
- วสิน อินทสระ. (2528). *มนุษย์และแนวทางพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักทางพุทธศาสนา*. กรุงเทพมหานคร : อมรการพิมพ์.
- วิชญาภา เมธีวรฉัตร. (2554). *การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักกัทธิบาท 4 กรณีศึกษาโรงเรียน ศีร์รังศ์วิทยา จังหวัดนครสวรรค์*. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต) บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วิเชียร พากเพียร. (2542). *การสร้างแบบทดสอบวัดคุณธรรมด้านกัทธิบาท 4 สำหรับนักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ 6 กรุงเทพมหานคร*. (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.

- สมชัย วงษ์นายะ, รศ.ดร. และ ทวนทองเขาวงกิตพิงศ์, รศ.ดร. (2551). *เอกสารประกอบการสอน วิชาการวิจัย*. ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์.
- สถิต รัชปต์ย์. (2548). *การประยุกต์หลักอิทธิบาท 4 ไปใช้ในการศึกษาเล่าเรียนของนักศึกษาคุุฬสั มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด*. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์ มหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สุรวีทย์ คงทอง. (2527). *พุทธศาสน์* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร : กรุงเทพมหานครพิมพ์.
- สุรางค์ ไคว้ตระกูล. (2541). *จิตวิทยาการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ มหาวิทยาลัย.
- สุรินทร์ นินทศรี. (2551). *การดำเนินชีวิตประจำวันตามหลักอิทธิธรรมของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 โรงเรียนวัดควนล้ำน อำเภอลำปาง จังหวัดนครศรีธรรมราช*. (สารนิพนธ์ศึกษาศาสตร์ มหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย : มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- เสถียร วรรณปก, ศ. (ราชบัณฑิต). (2547). *จุดประกายแห่งชีวิต*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ศยาม.
- แสง จันทร์งาม, ศ.เกียรติคุณ. (2544). *พุทธศาสนวิทยา*. กรุงเทพมหานคร : บริษัทสร้างสรรค์บุ๊ค.
- อนูรี แก้วแว่น้อย และคณะ. (2548). *การพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม*. กรุงเทพมหานคร : ไทเนรมิตกิจอินเตอร์ โพรแกรสซีฟ จำกัด.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง

การนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนของนักศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

คำชี้แจง

1. แบบสอบถามชุดนี้ จัดทำขึ้นเพื่อทราบการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนของนักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ท่านเป็นบุคคลหนึ่งที่ได้รับการเลือกให้เป็นผู้ตอบแบบสอบถาม ขอความกรุณาตอบแบบสอบถามนี้ตามความเป็นจริง โดยใส่เครื่องหมาย ✓ ลงใน ( ) หรือเติมข้อความลงในช่องว่าง ข้อมูลที่ได้ทั้งหมดจะปกปิดเป็นความลับ แต่จะนำไปวิเคราะห์ เพื่อนำผลการวิจัยไปแก้ไขปรับปรุงการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนของนักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล ต่อไป

2. แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 การนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนของนักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนของนักศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

เลขที่แบบสอบถาม

สำหรับผู้วิจัย

1	2	3
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

1. อายุ		<input type="text"/>	1
( ) 1. อายุ 35 ปี ลงมา	( ) 2. อายุ 36 - 50 ปี		
( ) 3. อายุ 51 ปี ขึ้นไป			
2. รายได้		<input type="text"/>	2
( ) 1. 10,000 บาท ลงมา	( ) 2. 10,001 – 20,000 บาท		
( ) 3. 20,001 – 30,000 บาท	( ) 4. 30,000 บาทขึ้นไป		
3. อาชีพ		<input type="text"/>	3
( ) 1.ข้าราชการ	( ) 2.พนักงานรัฐวิสาหกิจ		
( ) 3.พนักงานบริษัทเอกชน	( ) 4.ค้าขาย		
( ) 5.รับจ้าง	( ) 6.ลูกจ้างรายเดือน		
( ) 7.ธุรกิจส่วนตัว	( ) 8.อื่น ๆ ระบุ.....		

ตอนที่ 2 การนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนของนักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ข้อที่	ข้อความ	ระดับการนำมาใช้					สำหรับ ผู้วิจัย
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	
	2.1) ด้านฉันทะ (ความพอใจรักในการเรียน)						
1	ท่านมีความพอใจ ชอบใจที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ						☐ 4
2	ท่านมีความเต็มใจรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมายจากผู้สอน						☐ 5
3	ท่านมีความกระตือรือร้นในการทำงานที่อาจารย์มอบหมาย						☐ 6
4	ท่านใส่ใจศึกษาค้นคว้าให้เกิดความรู้ความเข้าใจในการเรียน						☐ 7
5	ท่านเตรียมความพร้อมล่วงหน้าก่อนเข้าเรียนทุกครั้ง						☐ 8
6	ท่านเข้าเรียนตรงตามเวลาทุกครั้ง						☐ 9
7	ท่านมีความสุขเมื่อทำงานที่อาจารย์มอบหมายได้สำเร็จ						☐ 10
	2.2) ด้านวิริยะ (ความเพียรพยายามในการเรียน)						
8	ท่านกระตือรือร้นและเต็มใจในการเรียน						☐ 11
9	ท่านมีความเพียรพยายามในการศึกษาเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเอง						☐ 12
10	ท่านมีความตั้งใจเรียนให้ดีทั้งในและนอกชั้นเรียน ไม่ย่อท้อต่อการเรียนแม้มีอุปสรรค						☐ 13
11	ท่านมีความขยันทบทวนสิ่งที่เรียนทุกครั้งเมื่อมีเวลา						☐ 14
12	ท่านมีความพยายามทำงานส่งอาจารย์ให้เสร็จทันเวลาไม่ผลัดวันประกันพรุ่ง						☐ 15
13	ท่านมีความมุ่งมั่นอดทนในการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมจากสิ่งที่เรียน						☐ 16
14	ท่านรู้จักอดทนและควบคุมอารมณ์ต่อปัญหาที่เกิดขึ้นจากการเรียนและการนำเสนองาน						☐ 17

ข้อที่	ข้อความ	ระดับการนำมาใช้					สำหรับ ผู้วิจัย
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	
	2.3) ด้านจิตตะ (การเอาใจฝักใฝ่ในงาน)						
15	ท่านแสวงหาความรู้เพิ่มเติมเพื่อนำมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ในการเรียนเสมอ						☐ 18
16	ท่านมีความมุ่งมั่นจดจ่อกับการเรียนอย่างสม่ำเสมอในทุกรายวิชาที่ได้เรียน						☐ 19
17	ท่านทำตัวให้พร้อมที่จะเรียนรู้และมั่นใจในความรู้ความสามารถของตนเอง						☐ 20
18	เมื่อท่านสนใจศึกษาเรื่องใดก็จะพยายามเรียนรู้สิ่งนั้นอย่างตั้งใจเสมอ						☐ 21
19	ท่านมีสมาธิตลอดในการเรียนหรืออ่านหนังสือ						☐ 22
20	ท่านมีความตั้งใจเอาใจใส่ และทำงานที่อาจารย์มอบหมายจนสำเร็จลุล่วงทุกครั้ง						☐ 23
21	ท่านหมั่นศึกษาองค์ความรู้ใหม่ ๆ เพื่อการพัฒนาการในการเรียนให้มีประสิทธิภาพ						☐ 24
	2.4) ด้านวิมังสา (การใช้ปัญญาสอบสวน)						
22	ท่านมีการทบทวนไตร่ตรองก่อนเรียนอยู่เสมอ						☐ 25
23	ท่านคิดพิจารณาหาแนวทางแก้ไข ปรับปรุงและข้อบกพร่องของตนเองอยู่เสมอ						☐ 26
24	เมื่อท่านมีข้อสงสัยในสิ่งที่เรียนจะพยายามค้นหาคำตอบหรือความช่วยเหลือจากผู้รู้						☐ 27
25	ท่านหมั่นตรวจสอบข้อผิดพลาดของรายงานที่ทำแล้ว และปรับปรุงแก้ไขให้ถูกต้อง						☐ 28
26	ท่านมองปัญหาในด้านการเรียนอย่างใช้เหตุผล และหาทางออกที่เหมาะสมกับสถานการณ์						☐ 29
27	ท่านมีการวางแผนการเรียนและทำงานที่ได้รับมอบหมายอย่างเป็นขั้นตอน						☐ 30
28	ท่านหมั่นตรวจสอบข้อบกพร่องในเรียนของตนอยู่เสมอ						☐ 31

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำหลักพุทธปรัชญา (อิทธิบาท 4) มาใช้ในเรียนของนักศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

1) ด้านฉันทะ ความพอใจรักในการเรียน

.....
.....
.....
.....
.....

2) ด้านวิริยะ ความเพียรพยายามในการเรียน

.....
.....
.....
.....
.....

3) ด้านจิตตะ ความเอาใจฝักใฝ่ในการเรียน

.....
.....
.....
.....
.....

4) ด้านวิมังสา มีปัญญาพิจารณาไตร่ตรองในการเรียน

.....
.....
.....
.....

ขอขอบคุณเป็นอย่างยิ่งที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม

พระมหาวิโรจน์ คุตตวีโร, ผศ.ดร.

หัวหน้าโครงการ/นักวิจัย

ภาคผนวก ข

ผลการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบสอบถามเพื่องานวิจัย

**ผลการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบสอบถามเพื่องานวิจัย
เรื่อง “การนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนของนักศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย”**

.....

ตอนที่ 2 การนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนของนักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

คำชี้แจง โปรดเขียนเครื่องหมาย ✓ ที่ตรงกับการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนของ
นักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยเพียงช่องเดียวเท่านั้น

ข้อ	ข้อความ	คะแนนความเห็นของผู้เชี่ยวชาญคนที่			ค่า IOC	สรุปผล
		1	2	3		
	ด้านฉันทะ					
1	ท่านมีความพอใจ ชอบใจที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
2	ท่านมีความเต็มใจรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมายจากผู้สอน	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
3	ท่านมีความกระตือรือร้นในการทำงานที่อาจารย์มอบหมาย	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
4	ท่านใฝ่ใจศึกษาค้นคว้าให้เกิดความรู้ความเข้าใจในการเรียน	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
5	ท่านเตรียมความพร้อมล่วงหน้าก่อนเข้าเรียนทุกครั้ง	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
6	ท่านเข้าเรียนตรงตามเวลาทุกครั้ง	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
7	ท่านมีความสุขเมื่อทำงานที่อาจารย์มอบหมายได้สำเร็จ	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
	ด้านวิริยะ					
8	ท่านกระตือรือร้นและเต็มใจในการเรียน	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้

ข้อ	ข้อความ	คะแนนความเห็นของผู้เชี่ยวชาญคนที่			ค่า IOC	สรุปผล
		1	2	3		
9	ท่านมีความเพียรพยายามในการศึกษาเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเอง	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
10	ท่านมีความตั้งใจเรียนให้ดีทั้งในและนอกชั้นเรียน ไม่ย่อท้อต่อการเรียนแม้มีอุปสรรค	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
11	ท่านมีความขยันทบทวนสิ่งที่เรียนทุกครั้งเมื่อมีเวลา	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
12	ท่านมีความพยายามทำงานส่งอาจารย์ให้เสร็จทันเวลาไม่ผลัดวันประกันพรุ่ง	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
13	ท่านมีความมุ่งมั่นอดทนในการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมจากสิ่งที่เรียน	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
14	ท่านรู้จักอดทนและควบคุมอารมณ์ต่อปัญหาที่เกิดขึ้นจากการเรียนและการนำเสนองาน	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
	ด้านจิตตะ					
15	ท่านแสวงหาความรู้เพิ่มเติมเพื่อนำมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ในการเรียนเสมอ	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
16	ท่านมีความมุ่งมั่นจดจ่อกับการเรียนอย่างสม่ำเสมอในทุกรายวิชาที่ได้เรียน	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
17	ท่านทำตัวให้พร้อมที่จะเรียนรู้และมั่นใจในความรู้ความสามารถของตนเอง	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
18	เมื่อท่านสนใจศึกษาเรื่องใดก็จะพยายามเรียนรู้สิ่งนั้นอย่างตั้งใจเสมอ	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
19	ท่านมีสมาธิตลอดในการเรียนหรืออ่านหนังสือ	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้

ข้อ	ข้อความ	คะแนนความเห็นของผู้เชี่ยวชาญคนที่			ค่า IOC	สรุปผล
		1	2	3		
20	ท่านมีความเพียรพยายามในการศึกษาเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเอง	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
21	ท่านมีความตั้งใจเรียนให้ดีที่สุดทั้งในและนอกชั้นเรียน ไม่ย่อท้อต่อการเรียนแม้มีอุปสรรค	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
	ด้านวิมังสา					
22	ท่านมีการทบทวนไตร่ตรองก่อนเรียนอยู่เสมอ	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
23	ท่านคิดพิจารณาหาแนวทางแก้ไขปรับปรุงและข้อบกพร่องของตนเองอยู่เสมอ	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
24	เมื่อท่านมีข้อสงสัยในสิ่งที่เรียนจะพยายามค้นหาคำตอบหรือความช่วยเหลือจากผู้รู้	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
25	ท่านหมั่นตรวจสอบข้อผิดพลาดของรายงานที่ทำแล้ว และปรับปรุงแก้ไขให้ถูกต้อง	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
26	ท่านมองปัญหาในด้านการเรียนอย่างใช้เหตุผล และหาทางออกที่เหมาะสมกับสถานการณ์	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
27	ท่านมีการวางแผนการเรียนและทำงานที่ได้รับมอบหมายอย่างเป็นขั้นตอน	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
28	ท่านหมั่นตรวจสอบข้อบกพร่องในเรียนของตนเองอยู่เสมอ	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้

ภาคผนวก ค
ผลการหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามเพื่องานวิจัย โดยใช้สูตร
สัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach)

ผลการวิเคราะห์ความเชื่อมั่น (Reliability Analysis) ของแบบสอบถามเพื่องานวิจัย
 “การนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนของนักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย
 มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย”
 .....

ข้อ	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
1	112.70	134.355	.541	.941
2	112.67	136.506	.526	.941
3	112.57	135.220	.583	.940
4	112.77	130.530	.764	.938
5	113.10	133.679	.543	.941
6	112.90	135.886	.398	.943
7	112.80	138.786	.270	.944
8	112.67	132.368	.652	.939
9	112.53	133.982	.606	.940
10	112.63	133.275	.686	.939
11	112.87	133.499	.488	.942
12	112.47	135.154	.631	.940
13	112.73	132.961	.598	.940
14	112.63	132.033	.711	.939
15	112.83	133.799	.649	.940
16	112.80	133.890	.572	.940
17	112.73	133.099	.689	.939
18	112.87	131.568	.769	.938
19	112.93	134.340	.583	.940
20	112.60	136.455	.566	.941
21	112.67	132.092	.788	.938

ข้อ	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
22	112.97	136.378	.399	.942
23	112.57	134.737	.619	.940
24	112.60	133.283	.672	.939
25	112.80	134.303	.546	.941
26	112.53	134.464	.629	.940
27	112.67	132.092	.669	.939
28	112.70	133.666	.544	.941

Reliability Coefficients

N of Case = 30.0

N of Items = 28

Alpha = 0.942

ภาคผนวก ง
ใบรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

ที่ บวจ. ๐๐๗/๒๕๖๓

ใบรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ข้อเสนอการวิจัยนี้ได้รับการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในการประชุมครั้งที่ ๒/๒๕๖๓ เมื่อวันที่ ๒๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๓ คณะกรรมการพิจารณาเห็นว่า ข้อเสนอการวิจัยที่จะดำเนินการวิจัยมีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากลและเป็นไปตามหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการวิจัยในมนุษย์ ไม่ทำให้เกิดความเสียหายต่อผู้เข้าร่วมในโครงการวิจัย

- ชื่อหัวข้อวิจัย : การนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ในการเรียนของนักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (An Application of Buddhist Philosophy in the Study of Graduate School Students, Mahamakut Buddhist University)
- รหัสการอนุมัติวิจัย : มติที่ ๗๖/๒๕๖๓ คณะกรรมการวิจัยของสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย อนุมัติการจัดทำวิจัยในการประชุมครั้งที่ ๔/๒๕๖๓ เมื่อวันที่ ๑๒ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓ ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๓
- สถาบันที่สังกัด : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
- ผู้วิจัย : พระมหาวิโรจน์ คุตตวิโร, ผศ.ดร.

ออกให้ ณ วันที่ ๒ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๖๓

(พระศรีวินยาภรณ์, ดร.)

ประธานคณะกรรมการจริยธรรมวิจัยในมนุษย์

หมายเลขใบรับรอง : บวจ. ๐๐๗/๒๕๖๓
วันที่ให้การรับรอง : ๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๓
วันหมดอายุใบรับรอง : ๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๔

ภาคผนวก ง

หนังสือตอบรับความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในสารสาร ปัญญา

ที่ ฮา ๗๙๓๕(๑)/ ๐๐๔

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตอานนา

๓๓๓ วัดแจ้งใต้พระนครวิหาร ถนนพระปกเกล้า
ศาลากลางฝั่งใต้ ถนนเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๒๐๐๐
โทร. ๐-๕๓๒๓-๐๐๓๕๖-๓ โทรสาร ๐-๕๓๒๓-๐๙๕๖๖
www.annamou.ac.th

๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

เรื่อง แจ้งผลการพิจารณาและตอบรับขอความวิงิจฉัยเพื่อจัดพิมพ์ในวารสาร ปญญา
เรียน พระมหาวิโรจน์ กุศศิริโร, ผศ.ดร.

ตามที่ พระมหาวิโรจน์ กุศศิริโร, ผศ.ดร. ได้ส่งบทความวิจัย เรื่อง การนำหลักพุทธปรัชญาไปใช้ในการเรียนของนักศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เพื่อจัดพิมพ์ในวารสาร ปญญา ซึ่งเป็นวารสาร ที่อยู่ในฐานข้อมูล TCI ฐาน ๒ (๒๕๖๓-๒๕๖๗) จากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย Thai Citation Index (TCI)

ในการนี้ กองบรรณาธิการวารสาร ปญญา ได้พิจารณาขอความของท่านเรียบร้อยแล้ว และจะได้ตีพิมพ์บทความของท่านเพื่อเผยแพร่ในวารสารปญญา ปีที่ ๓๙ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม - สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๕) ต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อทราบ

ขอแสดงความนับถือ

(ผศ.ดร.ลระกุล ชำนาญ)
บรรณาธิการวารสาร ปญญา

งานวารสารปญญา

นางสาวบุษณี วงศ์พินิจ เลขานุการวารสาร โทร. ๐๕๓-๗๕๓๖๒๖๒๖

ประวัตินักวิจัย

ชื่อ พระมหาวิโรจน์, ผศ.ดร. นามสกุล ธาระพุม ฉายา คุตตวีโร

ตำแหน่งปัจจุบัน

อาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย มมร

ประวัติการศึกษา

- นักธรรมชั้นเอก เปรียญธรรม 6 ประโยค
- ปริญญาตรี ศาสนศาสตร์บัณฑิต (สาขาการสอนภาษาอังกฤษ) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
- ปริญญาโท สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาสังคมสงเคราะห์ทางการศึกษา) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ปริญญาเอก Ph.D. (สาขา Ancient Indian & Asian Studies) มหาวิทยาลัยมคอ ประเทศอินเดีย

ผลงานทางวิชาการ

1.พระมหาวิโรจน์, คุตตวีโร ผศ.ดร. (๒๕๖๓), กระบวนการเรียนรู้ตามแนวพุทธธรรม, บทความวิชาการ, การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 2 พ.ศ.2563. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2563.

2.พระมหาวิโรจน์ คุตตวีโร, ผศ.ดร. และ Panu Akarayanyong (2564), การศึกษาวิเคราะห์ชั้น 5 ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ตามทัศนะทางวิทยาศาสตร์, วารสารบาฬีศึกษาพุทธโฆสปริทรรศน์ ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 มกราคม-เมษายน 2564

ผลงานการวิจัย

1. ผ่านการอบรมตามโครงการอบรมพัฒนานักวิจัย ของสถาบันวิจัยญาณสังวร หลักสูตรการวิจัยเชิงปริมาณ 3 หลักสูตร คือ

หลักสูตรที่ 1 กระบวนการขั้นตอนการวิจัย เทคนิคการเขียนหัวข้อและวัตถุประสงค์การวิจัย เมื่อ 1-2 ก.พ. 48

หลักสูตรที่ 2 เทคนิคการเขียนวรรณกรรมและการสร้างเครื่องมือเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล เมื่อ 28 ก.พ. – 3 มี.ค. 48

หลักสูตรที่ 3 เทคนิคการเลือกใช้สถิติเพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลและการเขียนรายงานการวิจัย เมื่อ 27 มี.ค. – 1 เม.ย. 48

2. ผ่านการอบรมตามโครงการอบรมพัฒนานักวิจัย ของสถาบันวิจัยญาณสังวร หลักสูตร การวิจัยเชิงคุณภาพ เมื่อ 13-19 มิ.ย. 48

3. เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย เรื่อง “การปฏิบัติหน้าที่ต่อสังคมด้านการพัฒนาจริยธรรม ของพระนักศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ปีการศึกษา 2547” ได้รับทุนการวิจัยจาก สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

4. งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว เรื่อง “การบริหารและการดำเนินงานอบรมศีลธรรมและ จริยธรรมค่ายพุทธบุตรของวัดปัญญานันทาราม ต.คลองหก อ. คลองหลวง จ.ปทุมธานี พ.ศ. 2548” ได้รับทุนการวิจัยจากสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (ผู้ช่วยนักวิจัย)

5. เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย “การประยุกต์ใช้พุทธวิธีในการสอนของอาจารย์พระช่วยสอน ในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร”ได้รับทุนการวิจัยจากสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

6. เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย “ทัศนคติของนักศึกษาคฤหัสถ์ที่มีต่อโครงการปฏิบัติการ ฐานของบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย”ได้รับทุนการวิจัยจากสถาบันวิจัย ญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

7. เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย “คุณภาพชีวิตในการทำงานของบุคลากร มหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย”ได้รับทุนการวิจัยจากสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราช วิทยาลัย

8. เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย “การดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชน ต.ท่าเสา อ.บางปะกง จ.ฉะเชิงเทรา”ได้รับทุนการวิจัยจากสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย

9. เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย “แนวทางการพัฒนาการให้บริการทางการศึกษามหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย ส่วนกลาง”ได้รับทุนการวิจัยจากสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏ ราชวิทยาลัย

10. เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย “การพัฒนาบุคลิกภาพของผู้นำตามหลักธรรมในทาง พระพุทธศาสนาตามความคิดเห็นของประชาชน ต.แคออก อ.บางไทร จ.พระนครศรีอยุธยา”ได้รับทุน การวิจัยจากสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

สถานที่ทำงานปัจจุบัน

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

อาคารสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส (B 7.1)

โทร. 0-2444-6000 ต่อ 1066 Fax 0-2482-4504

E-mail non2518@hotmail.com